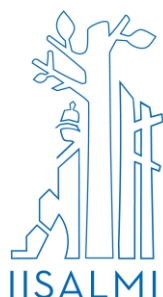

IISALMEN KAUPUNGIN HYVINVOINTIKERTOMUS JA -SUUNNITELMA 2022-2025

Hyvinvointijaosto 31.1.2022
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta 1.2.2022
Kaupunginhallitus 7.2.2022
Kaupunginvaltuusto 21.2.2022

Sisällys

OSA 1 IISALMEN VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2018-21

1.	Johdanto.....	3
2.	Iisalmen väestön hyvinvointiin vaikuttavat rakenteelliset tekijät.....	4
2.1	Väestö- ja perherakenne	4
2.2	Talous ja elinvoima	10
2.3	Työllisyys	11
2.4	Elinympäristö.....	13
3.	Väestön hyvinvointi ja sen edistäminen vuosina 2018–21.....	14
3.1	Lapset ja lapsiperheet	14
3.2	Koululaiset	19
3.2.1	Alakoululaiset.....	21
3.2.2	Yläkoululaiset.....	27
3.3	Nuoret	36
3.4	Työikäiset.....	45
3.5	Ikäihmiset	47
3.6	Kaikki ikäryhmät	50
3.6.1	Iisalmelaisten sairastuvuus	50
3.6.2	Turvallisuus.....	52
3.6.3	Osallisuus ja vaikuttaminen.....	53
3.7	Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen aktiivisuus (Tea-viisari) 2020.....	55
4.	Hyvinvointisuunnitelman 2018–21 toteutumisen arviointi.....	60
4.1	Pohjois-Savon maakunnallisen hyvinvointikertomuksen tavoitteiden toteutuminen.....	60
4.2	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman 2017–21 painopisteiden arviointi.....	64
4.3	Iisalmen hyvinvointisuunnitelman 2018–21 painopisteiden arviointi.....	67
4.3.1	Työllisyyden edistäminen ja yritysysteistyö.....	67
4.3.2	Terveet toimitilat ja turvallinen liikkumisympäristö	68
4.3.3	Kuntalaisten hyvinvointi ja terveys	68
4.3.4	Hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen aktiivisuus.....	69

5.	Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen.....	70
5.1	Hyvinvointityön rakenteet ja resurssit.....	70
5.2	Käynnissä olevat tärkeimmät hyvinvointiohjelmat, -suunnitelmat ja hankkeet.....	72
5.3	Kaupunkistrategia 2017-2021.....	73
6.	Johtopäätökset Iisalmen vahvuuksista ja kehittämiskohteista väestön hyvinvoinnin edistämiseksi.....	75
6.1	Iisalmen vahvuudet hyvinvoinnin edistämiseksi.....	75
6.2	Iisalmen kehittämiskohteet hyvinvoinnin edistämiseksi.....	79

OSA 2 IISALMEN KAUPUNGIN HYVINVOINTISUUNNITELMA 2022-2025

7.	Hyvinvointisuunnitelma vuosille 2022-25.....	85
7.1	Yhteistyö hyvinvoinnin edistämiseksi Iisalmen kaupungin ja Pohjois-Savon maakunnan välillä.....	85
7.2	Pohjois-Savon maakunnallisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteet 2021-2025.....	86
7.3	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tavoitteet.....	88
7.4	Iisalmen kaupungin hyvinvointisuunnitelman keskeisimmät tavoitteet ja toimenpiteet hyvinvoinnin edistämiseksi.....	90
7.5	Seuranta, arviointi ja raportointi.....	99
8.	Laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laatijat.....	99
9.	Laajan hyvinvointikertomuksen hyväksyminen.....	100
	Linkkiluettelo.....	101

OSA 1 IISALMEN VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2018-21

1. Johdanto

Hyvinvoinnista huolehtiminen ja hyvinvoinnin edistäminen ovat kunnan perustehtäviä (Kuntalaki 410/2015). Terveystieteiden edistämislaki (1326/2010) velvoittaa kuntaa huolehtimaan terveyden ja hyvinvoinnin edellytysten huomioimisesta kaikkien hallinnonalojen toiminnassa sekä seuraamaan väestön terveyttä, hyvinvointia ja toteutettuja toimenpiteitä. Niistä tulee raportoida valtuustolle vuosittain, minkä lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmisteltava laajempi hyvinvointikertomus.

Valtioneuvosto hyväksyi kesäkuussa 2020 hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen periaatepäätöksen, jonka tarkoituksena on yhteen sovittaa toimia väestön hyvinvoinnin ja sosiaalisen osallisuuden sekä terveyden ja toimintakyvyn lisäämiseksi ja eriarvoisuuden vähenemiseksi vuoteen 2030 mennessä. (STM 2020.)

Hyvinvointikertomus on tiedolla johtamisen työkalu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitteluun, seurantaan, raportointiin ja arviointiin. Tiedonkeruu ja julkaisu eri tilastoissa tapahtuu eriaikaisesti; tässä kertomuksessa esitetyissä tilastotiedoissa on käytetty aina uusinta saatavissa olevaa tietoa.

Asiakirja koostuu kahdesta pääosasta. Ensimmäisessä osassa (luvut 2-6) kuvataan väestön hyvinvointiin vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, väestön eri ikäryhmien hyvinvointia ja toimia hyvinvoinnin edistämiseksi ja arvioidaan hyvinvointikertomukseen 2018-2021 asetettujen Iisalmen kaupungin painopisteiden toteutumista. Lisäksi vertaillaan ja arvioidaan yhteyttä Pohjois-Savon maakunnalliseen ja Ylä-Savon lasten ja nuorten hyvinvointikertomuksiin. Toinen osa (luvut 7-9) sisältää Iisalmen kaupungin hyvinvointisuunnitelman vuosille 2022-2025.

2. Iisalmen väestön hyvinvointiin vaikuttavat rakenteelliset tekijät

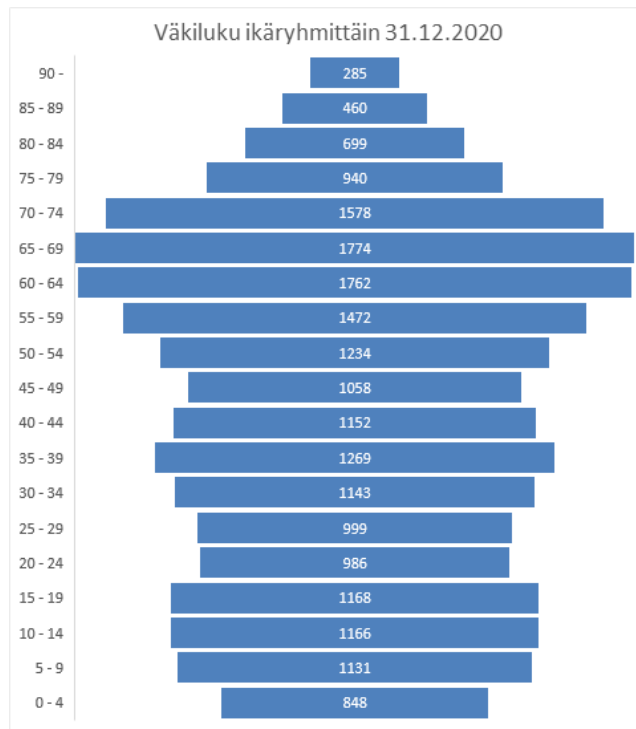
2.1 Väestö- ja perherakenne

Iisalmen asukasluku oli vuoden 2020 lopussa 21 127 asukasta. Viime vuonna väestö väheni 241 henkilöä (-1,1 %). Kokonaisuutena Ylä-Savon seutukunta menetti vuonna 2020 738 asukasta ja seutukunnan väestömäärä oli vuoden lopussa 52 178. Väestömäärän kehitys oli laskeva Kuopiota lukuun ottamatta koko Pohjois-Savon maakunnan alueella.

Väkiluku vuosina 2018–2020

Alue	2017	2018	2019	2020	Muutos 2019–2020, %
Iisalmi	21 639	21 472	21 368	21 127	-1,1
Ylä-Savo	54 307	53 627	52 920	52 182	-1,4
Pohjois-Savo	251 570	245 602	244 236	243 617	-0,3
Koko maa	5 513 130	5 517 919	5 525 292	5 536 146	0,2

Lähde: © THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005-2021

Iisalmen väkiluku ikäryhmittäin. Lähde: Väestö, Tilastokeskus

Väestön ikärakenne 31.12.2019 (%)

Alue	0-14 v	15-64 v	65 v -
Iisalmi	15,2	58,4	26,3
Ylä-Savo	14,6	56,5	28,9
Pohjois-Savo	14,6	60,2	25,2
Koko maa	15,8	62,0	22,3

Lähde: Pohjois-Savon liitto 21.1.2021, Pohjois-Savon väestömuutosten ennakkotiedot tammi-joulukuun 2020. Tilastokeskus: StatFin-tilastotietokanta

Iisalmen väestö iän mukaan	2018	2019	2020
0–6-vuotiaat	1438	1403	1290
7–14-vuotiaat	1882	1855	1855
15–18-vuotiaat	889	907	928
19–24-vuotiaat	1322	1255	1226
25–29-vuotiaat	1047	1048	999
Yli 30-vuotiaat	14894	14900	14826
Väestö yhteensä	21472	21368	21 124

Lähde: Väestö, Tilastokeskus

Iisalmen väestöennuste iän mukaan 0–29 vuotiaat	2022	2025	2030
0–6-vuotiaat	1210	1107	1045
7–14-vuotiaat	1812	1668	1373
15–18-vuotiaat	919	939	858
19–24-vuotiaat	1188	1181	1224
25–29-vuotiaat	1001	944	910
Väestö yhteensä	20752	20254	19444

Lähde: Väestöennuste ja väestö, Tilastokeskus 2021

Iisalmen kaupungin väestön ikääntyneiden määrä lisääntyy nopeasti; lisäys vuodesta 2019 vuoteen 2020 on noin prosenttiyksikön verran. Ennuste lähivuosina on kasvava, samoin kuin koko maassa.

Kunnan väestörakenne ja -ennuste ikäryhmittäin	Tilanne 2021		2025		2030		2040	
	henkilöä	%	henkilöä	%	henkilöä	%	henkilöä	%
Kunnan asukasmäärä yhteensä	20923		20254		19444		1785	
65-74 -vuotiaat	3388	57,4 %	3299	52,3 %	2931	44,9 %	2085	34,1 %
75-84 -vuotiaat	1764	29,9 %	2211	35,1 %	2684	41,1 %	2471	40,4 %
85-	750	12,7 %	795	12,6 %	908	13,9 %	1563	25,5 %
Yhteensä 65 vuotta täyttäneet	5902	100,0 %	6305	100,0 %	6523	100,0 %	6119	100,0 %

Lähde: Tilastokeskus 2021

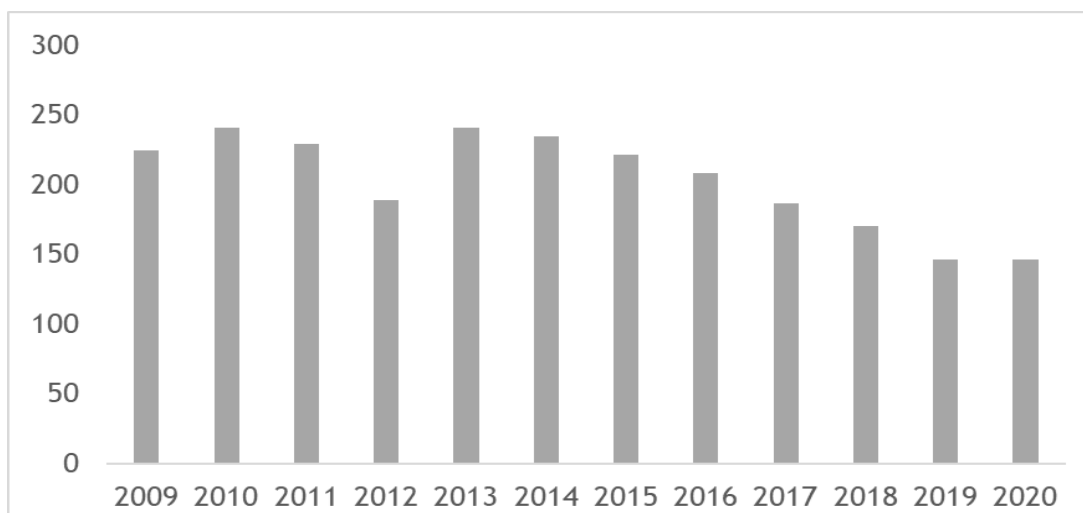
Syntyvyyden ja kuolleisuuden välinen erotus on suurin selittävä tekijä kaupungin väestön vähenemisessä. Iisalmissa syntyi vuonna 2020 147 lasta, joka oli saman verran kuin v. 2019, mutta selkeästi vähemmän kuin vuonna 2018 (171 lasta). Kokonaisnettomuuton osalta kaupungin väkiluku väheni 71 asukkaan verran.

Syntyneiden lasten määrä Pohjois-Savossa ja koko maassa 2018-2020

Alue	2018	2019	2020 ¹	Muutos 2019-2020, %
Iisalmi	171	147	147	0,0
Ylä-Savo	405	335	362	8,1
Pohjois-Savo	1 966	1 782	1 832	2,8
Koko maa	47 577	45 613	46 452	1,8

Lähde: Syntyneet, Tilastokeskus

Alla on kuvattu syntyvyyden kehitystä Iisalmissa vuosina 2009-2020. Vuonna 2020 Iisalmissa syntyi 78 lasta vähemmän, kuin vuonna 2009, vähennys -35 %.

Lähde: Iisalmi, elävänä syntyneet 2009-2020 syntyneet, Tilastokeskus.

Iisalmen väkiluvun kehitys ja ennusteet noudattelevat valtakunnallista kehitystä. Syntyvyys on laskenut koko maassa ja väestö keskittyy kaupunkikeskuksiin. Iisalmen näkökulmasta keskeisenä haasteena ovat väestön väheneminen sekä viime vuosina merkittävä syntyvyyden lasku.

Taloudellinen huoltosuhde

Taloudellinen huoltosuhde mittaa sitä, kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa ja työtöntä on sataa työllistä kohti. Vuonna 2019 Iisalmessa oli sataa työssäkäyvää henkilöä kohti 154 ei-työssäkäyvää henkilöä. Iisalmen taloudellinen huoltosuhde on jonkin verran maan keskiarvoa korkeampi.

Taloudellinen huoltosuhde vuosina 2016–2019

	2016	2017	2018	2019
Iisalmi	157,9	153,4	154,2	154,1
Ylä-Savo	170,6	165,8	166	163,1
Pohjois-Savo	157,1	152,4	149,2	148,5
Koko maa	141,8	136,8	132,5	132,8

Lähde: © THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi.

Muita väestöön liittyviä tunnuslukuja

Iisalmessa asuvista perheistä 35,5 % on lapsiperheitä (v. 2019), mikä on hieman enemmän kuin muualla Ylä-Savossa tai Pohjois-Savossa keskimäärin. Koko maassa lapsiperheiden osuus perheistä on 38 %. Ko. osuus on viime vuosien aikana hieman pienentynyt sekä Iisalmessa että maassa keskimäärin. Perheistä yksinhuoltajaperheitä on Iisalmessa 12,6 %, mikä on sama osuus kuin maassa keskimäärin.

Lapsiperheiden osuus 2019

	Perheiden lkm. kaikki	Pariskuntia, joilla ei lapsia	Pariskuntia, joilla on lapsia	Yksinhuoltajaperheitä
Iisalmi	5 791	54,8 %	32,5 %	12,6 %
Koko maa	1 467 368	51,8 %	35,4 %	12,7 %

Lähde: Perheet, Tilastokeskus

Äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia on Iisalmessa 2,9 % asukkaista,

kun koko maassa vastaava osuus on 7,8 %. Vieraskielisten osuus Pohjois-Savon alueella on kasvanut viime vuosina tasaisesti, mutta hitaammin kuin koko maassa keskimäärin.

Muu kuin suomi, ruotsi tai saame äidinkielenä /1000 asukasta kohden

	2017	2018	2019	2020
Iisalmi	26,3	27,6	28,5	29,3
Ylä-Savo	20,2	21,1	21,2	22,4
Pohjois-Savo	28,8	30,0	30,8	32,2
Koko maa	67,7	71,0	74,7	78,2

Lähde: © THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi.

Asuntokuntien keskipakko Iisalmessa on 1,91 henkilöä, mikä on hieman vähemmän kuin maassa keskimäärin. Asuntokunnan keskimääräinen bruttotulo jää selvästi maan keskiarvoa alhaisemmaksi ollen 47890 eur/v. Asuntokunnan käytettävissä oleva rahatulo on keskimäärin 37 114 eur/v. Iisalmessa, kun maan keskiarvo on 41 686 eur/v.

	2017	2018	2019
Asuntokunnan koko, henkilöä			
Iisalmi	1,95	1,93	1,91
Koko maa	2,01	1,99	1,97
Asuntokunnan bruttotulot, keskiarvo			
Iisalmi	47 006	47 705	47 890
Koko maa	54 343	55 081	55 388
Asuntokunnan käytettävissä oleva rahatulo, keskiarvo			
Iisalmi	36 523	36 923	37 114
Koko maa	40 977	41 476	41 686

Lähde: Tulonjako, Tilastokeskus

Toimeentulotukea saavien kotitalouksien osuus on viime vuosina lisääntynyt Iisalmessa ollen 8,7 % väestöstä, mikä on sama osuus kuin maassa keskimäärin. Ylä-Savon alueella keskimäärin toimeentulotukea saavien kotitalouksia on selkeästi vähemmän, 7,4 %, kun taas Pohjois-Savon keskiarvo on Iisalmea korkeampi 9,0 %.

Toimeentulotukea saaneissa kotitalouksissa asuvat henkilöt, % asukkaista

	2016	2017	2018	2019
Iisalmi	7,0	8,5	8,7	8,7
Ylä-Savo	6,6	7,3	7,3	7,4
Pohjois-Savo	7,8	9,2	9,3	9,0
Koko maa	7,2	8,5	8,7	8,7

Lähde: © THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi.

2.2 Talous ja elinvoima

Koronapandemiasta elpyminen, työllisyystilanteen parantaminen ja kaupungin käyttötalouden pitäminen vakaana ovat Iisalmelle lähivuosien keskeisiä tavoitteita.

Keväällä 2020 puhjennut koronapandemia alkoi hyvin nopeasti heijastua elinkeinoelämään, alkuun palvelualojen, matkailu- ja ravitsemusalan yrityksiin sekä myöhemmin myös maakunnan kärkiyrityksiin, joiden tilauskannat alkoivat pienentyä. Kriisin takia työttömien määrä nousi rajusti. Lomautusten ja työttömyyden seuraukset alkoivat näkyä myös maakunnan ostovoimassa, samoin hyvinvoinnissa.

Pohjois-Savon liiton mukaan suhdannetiedot osoittavat, että Pohjois-Savon elinkeinoelämä on kuitenkin pärjännyt kohtuullisesti koronatilanteesta huolimatta. Tammi-kesäkuussa 2020 kaikkien toimialojen liikevaihto supistui Pohjois-Savossa -0,7 % ja Ylä-Savossa -1,5 %, kun koko maassa laskua oli -4,7 %. Maailmankaupan vaimeneminen on heikentänyt vientiä ja se on erityisesti vaikuttanut vientivetoisen Ylä-Savon tilanteeseen. Alkuvuonna 2020 Ylä-Savon vienti supistui -12 % edellisvuoteen verrattuna, jolloin vastaavasti kasvua oli 10–11 %. (Lähde: Pohjois-Savon liitto, aluetalouksatsaus syksy 2020)

Iisalmen kaupungin vuoden 2020 tilinpäätös oli 2,7 M€ ylijäämäinen ja Iisalmen tilinpäätökset

ovat ylipäätään olleet ylijäämäisiä jo kahdeksan vuoden ajan. Verotulot pysyivät lähes ennallaan, mutta valtionosuudet kasvoivat 8,4 M€ edelliseen vuoteen verrattuna. Valtionosuuksien merkittävään kasvuun vaikuttivat koronaviruksesta johtuvat valtion kohdistamat koronatuot kunnille. Koronakompensaatioiden taloudellinen vaikutus tilikaudelle on yhteensä n. 6,5 M€.

Vuoden 2020 vuosikate 13,7 M€ riittää reilusti kattamaan poistot (8,7 M€). Kaupungin lainamäärä kasvoi 6 M€ ja asukaskohtainen velka oli viime vuoden lopussa 2 904 €. Edelliseen vuoteen verrattuna asukaskohtainen velka kasvoi 314 €.

2.3 Työllisyys

Talouden näkymät niin Suomessa kuin maailmantaloudessa ovat koronapandemiasta johtuen edelleen hyvin epävarmoja. Työllisyys heikentyi selvästi vuoden 2020 aikana. Työllisyysaste oli heinäkuussa 71,9 %, mikä oli yli prosenttiyksikön pienempi kuin tammikuussa. Työllisten määrä Suomessa oli tammi-heinäkuussa 35 000 pienempi kuin edellisenä vuonna.

Pohjois-Savossa oli joulukuun 2020 lopussa 15 119 työtöntä työnhakijaa, mikä on lähes 3 200 työtöntä enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Henkilökohtaisesti ilmoittautuneita lomautettuja oli joulukuun lopussa 3 400, mikä on 2 100 lomautettua enemmän kuin edellisenä vuonna vastaavana ajankohtana. Lomautettujen määrä nousi loppuvuodesta aiempia vuosia jyrkemmin. Ilman lomautettuja työttömien määrä lisääntyi 1 100 työttömällä viime vuodesta.

Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta Pohjois-Savossa oli vuoden lopussa 13,7 %, mikä on 3 %-yksikköä edellistä vuotta korkeampi. Koko maan työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta on 13,6 %. Nuoria, alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli joulukuun lopussa 1 900, mikä on 14 % enemmän kuin vuosi sitten. Pitkäaikaistyöttömiä oli hiukan vajaa 4 500, mikä on kolmannes edellisvuotta enemmän.

Seutukunnittain tarkasteltuna työttömyys lisääntyi kaikilla Pohjois-Savon seuduilla, eniten Varkauden seudulla (+40 %). Matalin työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta on Sisä-Savon seudulla (11,6 %) ja vastaavasti korkein Varkauden seudulla (16,9 %).

Joulukuussa 2020 uusia avoimia työpaikkoja oli 2 230, mikä on likipitään sama määrä kuin edellisen vuoden joulukuussa. Koko vuoden 2020 aikana uusia avoimia työpaikkoja oli lähes 33 800, mikä on kuitenkin 5 100 työpaikkaa edellistä vuotta vähemmän.

Iisalmen keskimääräinen (kk) työttömyysaste vuonna 2020 oli 16,2 % (2019: 11,1 %). Viime vuosien hyvä työllisyyskehitys pysähtyi koronapandemiaan. Työttömyys kääntyi jyrkkään nousuun vuoden 2020 aikana.

Työllisyysaste osoittaa 18–64-vuotiaiden työllisten osuuden vastaavan ikäisestä väestöstä. Pohjois-Savon työllisyysaste oli vuoden 2018 tietojen mukaan 69,0 %. Iisalmen työllisyysaste oli 69,2 %. Työllisyysaste on noussut tasaisesti vuodesta 2015 lähtien. Koko maan työllisyysaste oli 72,1 %. Huomioitava on, että koronan vaikutukset työllisyysasteeseen eivät vielä näy tilastoissa.

Työttömät % työvoimasta keskimäärin vuoden aikana 2017–2020:

Alue	2017	2018	2019	2020
Iisalmi	12,6	11,2	11,1	16,2
Pohjois-Savo	12,0	10,4	9,8	13,0
Koko maa	11,5	9,7	9,2	13,0

Lähteet:

Tilastokeskus: StatFin-tilastotietokanta

Valtiovarainministeriö: Taloudellinen katsaus, syksy 2020.

Pohjois-Savon ELY-keskus: Pohjois-Savon työllisyyskatsaus, joulukuu 2020.

Pohjois-Savon liitto: Foresavo-tilastot

Iisalmen työttömyys on sekä ammatti- että ikärakennesyistä miehiin painottuvaa. Osaavan työvoiman saatavuudessa on haasteita. Tilanteen korjaaminen edellyttää joustavia ja räätälöityjä koulutuspolkuja nykyiselle työvoimareserville, osajien rekrytointia lähimaakunnista ja lisäksi ammattitaitoisen työvoiman hankkimista ulkomailta.

2.4 Elinympäristö

Iisalmi sijoittuu monipuolisen luonnon keskelle ja tarjoaa kaupunkikeskustan välittömässä läheisyydessä mahdollisuudet monipuoliseen luontokokemukseen niin järvi- kuin metsämaisemissa. Asunto- ja tonttitarjonta on monipuolista. Erilaisia asumisen vaihtoehtoja on aktiivisesti haluttu kehittää maaseutualueilla, kaupungin läheisellä maaseudulla ja kaupunkikeskustan tuntumassa. Iisalmen yhdyskuntarakenne on haastava, koska se on pitkänomainen ja kattavaa joukkoliikennettä ei ole saatavilla. Siten kaupunki toimii osittain kompaktina palvelukaupunkina keskustan tuntumassa, mutta osa kaupungin asuntoalueista ja erityisesti maaseudun asutuksesta ovat yksityisautoilun varassa.

Iisalmi lähiympäristöineen tarjoaa mahdollisuudet erilaiseen toimintaan vapaa-ajalla sekä omatoimisesti että ohjatusti. Iisalmessa on esimerkiksi yli 50 erilaista urheilu- ja nuorisjärjestöä, jotka tarjoavat monipuoliset puitteet harrastamiselle ja osallistumiselle. Työmahdollisuuksia Iisalmen seutu tarjoaa erityisesti palvelujen, teollisuuden ja alkutuotannon osalta. Seudun teollisuuden viennin osuus on merkittävä osa koko maakunnan viennistä.

Iisalmen kaupungin kokonaisinvestointimäärä pysyi vuonna 2020 korkeana 11,8 M€ (brutto). Merkittävimpiä käynnissä olevia investointeja Iisalmessa ovat Kilpijärven koulun, Mansikkaniemen koulun sekä uuden uimahallin rakentaminen. Uusi uimahalli on mittaluokaltaan kaupungin lähihistorian suurin yksittäinen investointi.

Maankäytön kehittämisen osalta keskeisiä ovat palveluverkkoa ja kaupungin elinvoimaa tukevat suunnitteluhankkeet, kuten esimerkiksi Koljonvիրrantien varren asemakaava sekä Peltomäen ja Peltosalmen asemakaavat. Näiden tavoitteena on kehittää kaupungin palveluverkkoa sekä luoda edellytyksiä työpaikkojen syntymiselle. Koko kunnan yleiskaavatyö

ja siten koko kunnan toimintojen suunnittelu on meneillään. Sen tavoitteena on luoda olosuhteet terveellisen ja turvallisen asuin- ja elinympäristön kehittämiseksi ilmastonmuutoksen tuomat haasteet huomioiden.

Iisalmen kaupunkistrategia on päivitetty vuoden 2020 aikana. Asetetun vision mukaisesti Iisalmi haluaa olla vuonna 2030 houkuttelevin seutukaupunki. Tavoitteeseen pääseminen tarkoittaa aktiivista ja vaikuttavaa elinkeinopolitiikkaa ja uusia työpaikkoja. Lisäksi tarvitaan uusia pehmeitä vetovoimatekijöitä eli toimintaa ja tapahtumia, jotka tuottavat iloa, yhteisöllisyyttä ja elämyksiä. By Iisalmi -brändityön ja hankkeiden avulla kehitetään kaupungin tunnettavuutta ja vetovoimaa yhdessä yritysten ja oppilaitosten kanssa.

3. Väestön hyvinvointi ja sen edistäminen vuosina 2018–21

Kappale kolme sisältää hyvinvoinnin ja sen edistämisen tarkastelua ikäryhmittäin. Huomioitavaa on, että kevään 2020 ja vuoden 2021 aikana Covid-19 rajoitukset vaikuttivat kaikkeen toiminnan järjestämiseen ja myös hyvinvointiin kaikissa ikäryhmissä.

3.1 Lapset ja lapsiperheet

Varhaiskasvatusta tarjotaan perheen tarpeen mukaan osa- tai kokopäiväisesti päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen vastuualueen muodostavat hyvinvointikertomuksen viimeisenä vuotena (2021–2022) kuusi päiväkotia ja 20 omassa kodissa toimivaa perhepäivähoitajaa. Perhepäivähoidon varahoidosta vastaa neljä perhepäivähoitajaa eri päiväkodeissa. Varhaiskasvatuspalveluja tuottaa lisäksi kaupungin valvomana kahdeksan yksityistä päiväkotia, seitsemän yksityistä perhepäivähoitajaa ja neljä yksityistä ryhmäperhepäiväkotia. Palveluseteli lisää perheiden vapautta valita varhaiskasvatuspalveluja yksityiseltä tai kunnalliselta puolelta.

Esiopetusta järjestetään viidessä kunnallisessa ja kuudessa yksityisessä päiväkodissa sekä

erillisissä esiopetusryhmissä Edvin Laineen, Kangaslammin ja Kauppi-Heikin kouluilla. Kouluilla sijaitsevat esiopetusryhmät ovat kokopäiväisiä ja varhaiskasvatustilain alaisia tarjoten myös täydentävää varhaiskasvatusta.

Ennusteen mukaan lapsimäärä varhaiskasvatuksessa tulee vähenemään. Hyvinvointikertomuksen vuosina on päiväkotia siirtynyt väistötiloihin.

Lasten ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen näkyy esimerkiksi siinä, miten varhaiskasvatuksessa tarjotaan perheiden tarpeisiin sopivia vaihtoehtoja. Tavoitteena on ollut, että 90 % perheistä saisi haluamansa varhaiskasvatusmuodon vuonna 2020 ja toteutmana yli 95 % perheistä on saanut lapselleen haluamansa varhaiskasvatusmuodon. Iisalmessa tarjotaan laadukasta varhaiskasvatusta, jossa arvostetaan lapsuuden ainutkertaisuutta. Toiminnan lähtökohtia ovat lasten fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus ja hyvinvointi sekä yhteistyö perheiden kanssa. Myönteisyys on varhaiskasvatuksen voimavarana. Vanhemmat osallistuvat lastensa varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen mm. varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelman laadinnassa.

Varhaiskasvatuksen liikuntatuntien tavoitteena on ollut kaksi tuntia päivässä tämän suunnitelmakauden aikana. Uusien lasten liikuntasuosituksen mukaan alle 8-vuotiaiden lasten päivään pitäisi sisältyä vähintään kolme tuntia liikuntaa. Osa liikunnasta on toteutunut varhaiskasvatuksessa, osa kotona. Iisalmen kaupungin liikuntapalvelut järjestävät yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa vuosittain monenlaista toimintaa. Suurin osa toiminnasta on suunnattu esikouluikäisille ja tapahtuman järjestelyssä on vastuutahojen mukana lisäksi eri yhteisöjä ja oppilaitoksia. Myös liikuntakalenteri on otettu käyttöön tämän Hyvinvointikertomuksen 2018–2021 vuosina. Keväällä 2019 käynnistyi yhteistyössä liikuntapalvelujen ja varhaiskasvatuksen kanssa Lapset liikkuu Iisalmessa -hanke. Tärkeimpinä toimenpiteinä ovat olleet iisalmelaisten liikuntajärjestöjen vierailut varhaiskasvatuksen yksiköihin lasten pariin ja yhteisten tapahtumien järjestämiset. Järjestövierailujen lisäksi sekä kunnallisille että yksityisille varhaiskasvatuksen yksiköille on järjestetty koulutusta liikunnan

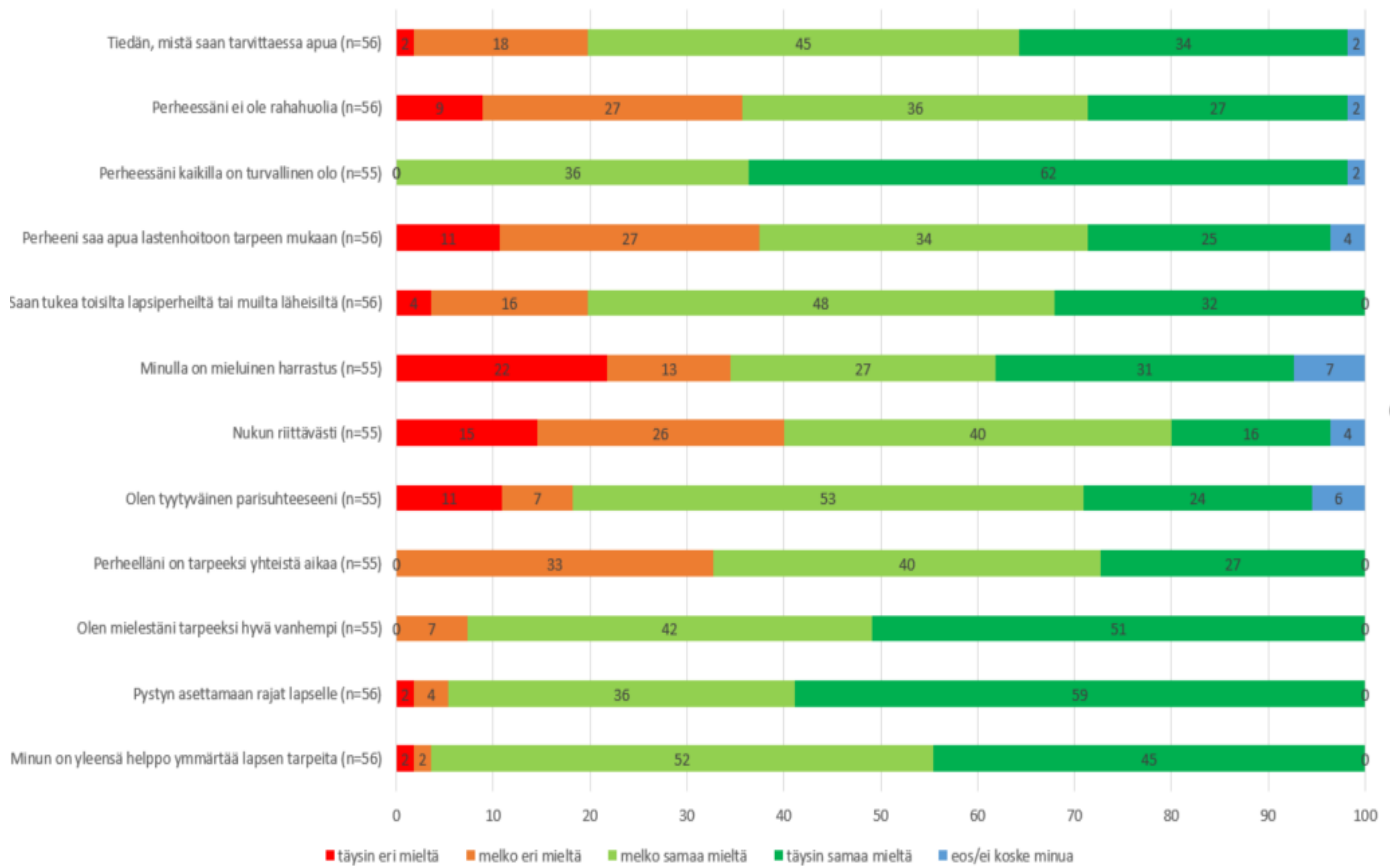
ohjaukseen liittyvien valmiuksien kehittämiseksi. Hanke on tukenut mm. kaupungin strategista tavoitetta, että kaikilla iisalmelaisilla lapsilla ja nuorilla olisi vähintään yksi harrastus. Lisäksi tavoitteena on ollut tarjota lapsille monipuolisia liikuntaelämyksiä ja madalta osallistumista liikuntatoimintaan. Perheillä on ollut mahdollisuus varata ilmaisia liikuntasalivuoroja vakiovuorojen ulkopuolelta.

Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämisen kannalta sekä vanhempien että lasten osallisuus on ensiarvoisen tärkeää. Osallisuuden kokemus edistää hyvinvointia ja terveyttä, vahvistaa identiteettiä, ehkäisee eriarvoisuuden kokemusta ja rakentaa luottamusta ympäristöön sekä omaan toimijuuteen. Perheiden asiantuntemusta oman arkensa asiantuntijoina tulee arvostaa ja perheiden ääntä palveluiden kehittämisessä tulee kuulla. Lastensuojelun Keskusliiton koordinoimassa Perheet keskiöön! -hankkeessa on kehitetty osallisuusviikko -toimintamalli, missä painotetaan vanhempien osallisuutta ja kuulemista lapsiperheille suunnatussa toiminnassa, tuessa ja palveluissa. Osallisuusviikko on konkreettinen työkalu lapsiperheiden kanssa toimiville tahoille. Tämä toimintamalli tarjoaa mahdollisuuden keskittyä perheiden äänen kuulemiseen ja perheiden palautteen huomioimiseen käytännön kehittämistyössä. Viikkoa viettämällä voidaan tukea vanhempien osallisuutta sekä saada palautetta ja kehittämisajatuksia lapsiperhepalveluiden kehittämiseksi. Lapsiperheitä työssään kohtaavat tahot jalkautuivat kentälle tapaamaan perheitä ja kuuntelivat perheiden viestejä. Kohtaamisen tuki -työryhmä oli mukana haastattelemassa perheitä syyskuun 2020 osallisuusviikolla. Nettikysely oli auki koko syyskuun 2020. Vanhempien kyselyyn vastauksia on yhteensä 97. Perhekeskus Onni ja Ilona 32 % (n=31), Pöllösenlahti, Iisalmi 6 % (n=6), Iisalmi, pääkirjasto 16 % (n=15), Iisalmi, äitiys- ja lastenneuvola 4 % (n=4).

Kyselyn paikkakuntaiset tulokset eivät ole yleistettävissä, sillä vastaajien määrä oli pieni. Tämän kyselyn tulosten mukaan iisalmelaiset perheet tietävät, mistä saavat apua tarvittaessa. "Nukun riittävästi" ja "Minulla on mieleinen harrastus" -kohdissa oli useampi vastannut olevansa eri mieltä.

Vastaajan hyvinvointi ja perheen tilanne (% vastaajista, Iisalmi)

Lähde: Perheet keskiöön! -hankkeen osallisuusviikon kysely, 2020

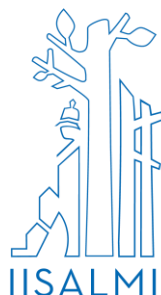
Eri hallinnonalojen viranomaisten yhteistyö on ehdoton edellytys lapsiperheiden laadukkaille palveluille. Tavoitteena on se, että yhdessä tekemällä syntyy parhaimmillaan asiakaslähtöistä, yhteen sovittavaa ja kokonaisvaltaista perheiden palvelua. Järjestöt on kutsuttu mukaan yhteisen viitekehyksen rakentamiseen osana palveluketjua. Kohtaamispaikan kehittäminen yhteen sovittavan johtajuuden avulla tukee iisalmelaisten perheiden hyvinvointia. Lasten ja perheiden kanssa toimivien työntekijöiden käytänteistä puhutaan yhteen sovittavana toimijuutena. Tavoitteena on arjessa tapahtuva nopea tuki. Perheiden kohtaamispaikka on tila, missä perheiden kokonaistilanteen arviointi olisi mahdollista ja eri hallinnon alojen työntekijät ohjaisivat perheitä sopivien palveluiden piiriin. Työntekijöiden jalkautuminen

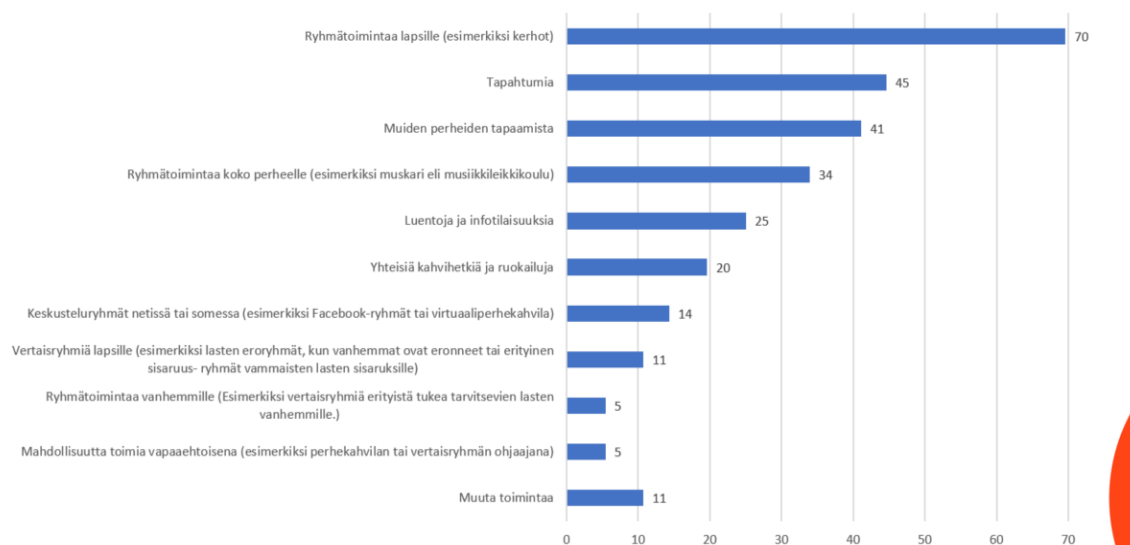
kohtaamispaikkoihin karsii päällekkäisiä toimintoja ja pienentää eri hallinnon alojen välisiä siiloja. Yhteen sovittavan johtajuuden avulla kehitetään mm. yhteisiä menetelmiä perheiden kanssa toimimiseen (esim. Lapset puheeksi ja Ihmeelliset vuodet). Kohtaamisen tuki -työryhmä on tehnyt koontia Iisalmissa jo toimivista ns. universaaleista matalankynnyksen perheiden palveluista. Perheille tehdyn kyselyn (Perheet keskiöön! -hankkeen osallisuusviikon kysely, 2020) vanhemmat toivovat tukea kasvatukseen ja mahdollisuuden tavata muita vanhempia, jotka ovat samassa elämäntilanteessa. Kesällä 2021 Iisalmen kaupungin lasten liikennepuistossa järjestettiin ohjattua toimintaa lapsiperheille. Tätä monitoimijaisesti järjestettyä kesäajan toimintaa kaupungin liikennepuistossa voidaan kuvailla myös lapsiperheiden matalan kynnyksen kohtaamispaikkana.

Millaista tukea haluaisit saada vanhemmuuteen? (% vastaajista Iisalmi, n=51)

Millaista toimintaa toivot lapsiperheille? (% vastaajista, Iisalmi, n=56)

Lähde: Perheet keskiöön! -hankkeen osallisuusviikon kysely, 2020

3.2 Koululaiset

Iisalmessa on 10 alakoulua (luokat 1–6) ja yksi yläkoulu (luokat 7–9). Oppilasmäärä on pysynyt hyvinvointikertomusvuosina 2018–21 muutoksiltaan maltillisena, mutta oppilasennuste vuosille 2022–2027 on selkeästi laskeva. Hyvinvointikertomuksen 2018–2021 vuosina Iisalmeen rakentui kaksi uutta alakoulua; Kauppis-Heikin koulu ja Runnin koulu. Vuosina 2021–2022 Iisalmeen on rakenteilla kaksi uutta alakoulua; Mansikkaniemen koulu ja Kilpijärven koulu. Soinlahden uusi koulu on suunnitteluvaiheessa.

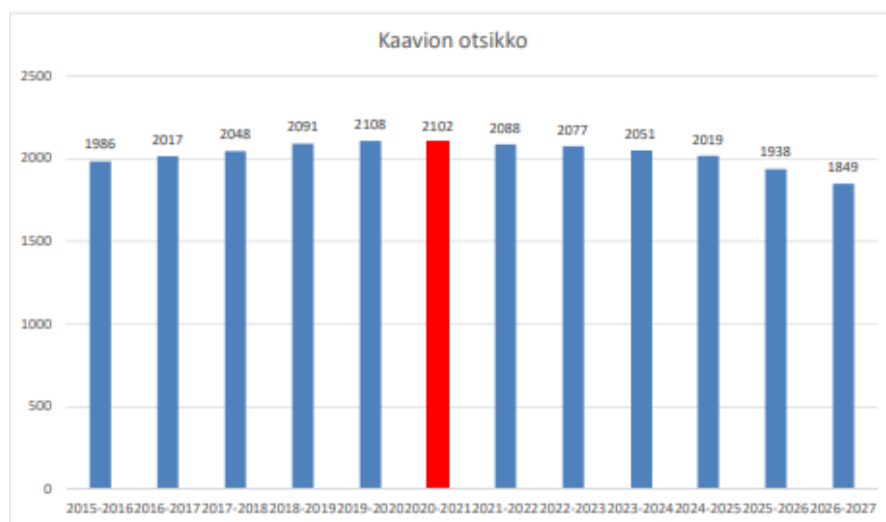

Oppilasmäärät ja ennuste (Lähde: Vestörekisteri)

Taulukossa on tilasto viivan yläpuolella ja ennuste alapuolella. Tilasto on laadittu ohjeellisen oppilaaksiottoalueen mukaisilla oppilasmäärillä. Ennustevuodet väestörekisterioteesta ja perusopetuksen oppilaat 20.9.2020 tilanteen mukaisesti.

Lukuvuosi	eslop.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	20.9.2020	
											Yht. 7.-9.	Yht. 1.-9.
2015-2016	5	224	235	210	233	241	198	209	219	217	645	1986
2016-2017	1	257	216	236	213	229	242	198	211	215	624	2017
2017-2018	7	251	251	210	240	211	231	244	200	210	654	2048
2018-2019	4	257	243	257	209	240	210	235	249	191	675	2091
2019-2020	0	212	244	237	260	211	240	218	234	252	704	2108
2020-2021		237	217	242	235	252	218	238	219	244	701	2102
2021-2022		230	237	217	242	235	252	218	238	219	675	2088
2022-2023		208	230	237	217	242	235	252	218	238	708	2077
2023-2024		212	208	230	237	217	242	235	252	218	705	2051
2024-2025		186	212	208	230	237	217	242	235	252	729	2019
2025-2026		171	186	212	208	230	237	217	242	235	694	1938
2026-2027		146	171	186	212	208	230	237	217	242	696	1849

Ennusteissa ei ole otettu huomioon päiväkodin erityisopetuksessa olevia lapsia, musiikkiluokalle tai erityisopetukseen siirtyviä eikä myöskään muuttoliikkeen vaikutusta.

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän hyvinvointipalvelujen vastuualueen perhekeskus järjestää Iisalmen koulujen ja toisen asteen oppilaitosten oppilashuollon sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Iisalmissa sijaitsevilla kouluilla ja oppilaitoksissa työskentelee täysi- tai osa-aikaisesti yhteensä kahdeksan terveydenhoitajaa ja neljä koulukuraattoria.

Koulupsykologin vakansseja on kolme, mutta vuonna 2021 vain yhdessä tehtävässä oli

työntekijä. Tehtävät ovat olleet haettavana useita kertoja vuoden aikana, mutta hakijoita ei ole ollut. Vajetta korvataan ostamalla psykologin tutkimukset yksityiseltä palveluntuottajalta, mutta resurssit eivät ole riittävät yhteisölliseen oppilashuoltoon. Iisalmen kouluilla työskentelee myös kolme koulupsykykkaria (psykiatrista sairaanhoitajaa), joiden tehtäväkuva vaihtelee jonkin verran koulujen tarpeen mukaan, mutta ensisijaisesti he ovat oppilaiden käytettävissä mielenterveyteen ja jaksamiseen liittyvissä pulmissa.

Esikoululaiset kuuluvat oppilashuollon piiriin. Koulujen kuraattorit ja psykologit ovat myös heidän käytettävissään hyvinvointiin ja oppimiseen liittyvissä asioissa. Esikoululaisten terveydellisistä asioista vastaa neuvola.

Kouluterveydenhuoltoon ei kuulu sairaanhoito, mutta ensimmäisellä, viidennellä ja kahdeksannella luokalla tehtäviin laajoihin terveystarkastuksiin osallistuu myös lääkäri. Näihin tarkastuksiin kutsutaan mukaan lapsen huoltajat ja tavoitteena on kartoittaa ja tukea lapsen fyysisen terveyden lisäksi koko perheen hyvinvointia.

Toisen asteen opiskelijoille sairaanhoito kuuluu opiskeluhuoltoon, mutta koska kouluilla ei ole tiloja eikä resursseja sairaanhoidollisiin toimenpiteisiin, ohjataan heidät Iisalmen terveyskeskukseen. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa huolehditaan myös kutsuntaikäisten ennakkotarkastuksista ja raskauden ehkäisystä.

3.2.1 Alakoululaiset

Kouluterveyskyselyjen kuntakohtaiset tulokset 2021 ovat valmistuneet. Koulukohtaiset tulokset valmistuvat joulukuussa 2021. Joissakin indikaattoreissa on syytä tarkastella muutosta kolmen mittausvuoden välillä, koska Covid-19 pandemian heijastus näkyy mittaustuloksissa. Ylilääkäri Terhi Aalto-Setälän (THL) mukaan erityisesti mielialaan liittyvät vaikutukset sekä alasta yläkoululaisilla voidaan osittain katsoa nousupiikiksi pandemian vuoksi.

Kouluterveyskyselyn mukaan iisalmelaisista 4. ja 5. luokkalaisista on 84 % (vuonna 2019 89%) on *erittäin tai melko tyytyväisiä elämäänsä*. Tämä tulos noudattelee myös koko maan

prosenttiosuuksia. Pojat ovat tyttöjä hieman tyytyväisempiä elämäänsä sekä Iisalmessa että koko maassa.

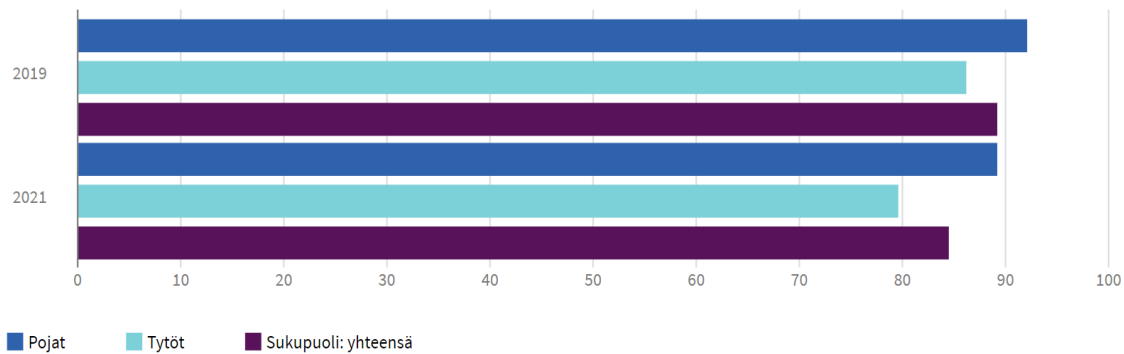
Perusopetus 4. ja 5. luokka, 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Tyytyväinen elämäänsä, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden lasten osuudesta (%), jotka ovat enintään tai melko tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä.

Iisalmi

Osallisuuden kokemuksen lisääminen on kansallisesti vahvasti keskiössä sekä tulevien hyvinvointialueiden toimien suunnittelussa, että Opetus- ja kulttuuriministeriössä. Koulu- ja luokkayhteisöön kuulumisen ja osallisuuden kokemus ovat Iisalmessa samalla tasolla kuin koko maassa keskimäärin, joskin maan laajuisesti yhteenkuuluvuus on laskenut 8–10 % vuosien 2017–2019 välillä. Laskuvaikutus ei näy vuonna 2021. Koulu tai luokkayhteisöön kuulumattomuuden tunteen ilmaisi Iisalmessa harvempi oppilas kuin koko maassa vuonna 2019. Merkittävää muutosta vuoden 2021 mittauksessa ei ole todettu.

Indikaattori (THL)	Iisalmi	Koko maa	Iisalmi	Koko maa	Iisalmi	Koko maa
4-5.lk tytöt ja pojat	2017	2017	2019	2019	2021	2021
luokkayhteisöön kuulumisen kokemus	64 %	65 %	57 %	56 %	54 %	56 %
koulu yhteisöön kuuluminen	54 %	53 %	43 %	42 %	42 %	42 %
ei koe olevansa tärkeä osa koulu- tai luokkayhteisöä	4,1 %	4 %	2,3 %	3,6 %	3,7 %	4 %

Noin puolet iisalmelaisista 4. ja 5. luokkien oppilaista osallistuu koulun asioiden suunnitteluun, mikä on koko maahan ja myös Pohjois-Savon alueeseen nähden aktiivisempaa. Osallistujien osuus on kuitenkin laskenut koko maassa, samoin Iisalmessa muutaman prosenttiyksikön.

Kokemus viikoittaisesta koulukiusaamisesta on lisääntynyt. Noin 9,4 % oppilaista kokee kiusaamista, kun luku 2019 oli 6 %. Kiusaaminen on lisääntynyt maltillisemmin muussa maassa (2019 7,2 %, 2021 7,9 %). Koko Pohjois-Savossa kiusaamisen lisääntyminen oli muuta maata suurempaa.

Jo 9 % iisalmelaisista 4. ja 5. luokan oppilaista kokee seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä (2019 6,6 %). Prosenttiosuuden lisääntymisen suunta on sama koko maassa. Samaan aikaan nettiriippuvuus on nousussa; jo noin 40 % ei pysty yrityksistä huolimatta viettämään vähemmän aikaa netissä (2019 31 %).

Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan iisalmelaisista 4. ja 5. luokan tytöistä kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi 14 % (2019 10 %) ja pojista vastaava prosenttiosuus on 8 % (2019 8 %). Poikien osalta kokemus on pysynyt samana koko maassa, mutta iisalmelaiset tytöt kokevat terveydentilansa muun maan tyttöjä hieman huonommaksi (koko maa, tytöt 12 %). Covid-19 pandemiaan liittyen oppilailta kysyttiin myös huolesta saada koronavirus. Iisalmessa tytöt ovat olleet asiasta muuta maata huolestuneempia (13 %, muu maa 9,5 %), kun taas pojilla sekä Iisalmessa että muualla maassa huoli oli noin 7-8 %:lla pojista.

Noin kolmannes oppilaista harjaa hampaansa harvemmin kuin kaksi kertaa päivässä. Mittausväkillä määrä on noussut Iisalmessa, muualla maassa ja Pohjois-Savossa hieman laskenut.

Tupakkatuotteen tai sähkösavukkeen käyttöä ovat kokeilleet vähintään kerran 4.-5.lk tytöistä 3 % (2017 4,2 %, 2019 1 %) ja pojista 6,3 % (2017 4,9 %, 2019 5,7 %). Tupakkatuotteiden kokeilualttius on sekä pojilla että tytöillä Iisalmessa korkeampi kuin koko maassa.

Mielialaan liittyvät ongelmien ilmenemisestä kahden edellisen viikon aikana kertoi iisalmelaisista tytöistä 30 % (2017 14,3 %, 2019 13 %) ja pojista 17 % (2017 9 %, 2019 12 %). Poikien

mielialaan liittyvät ongelmakokemukset ovat mittausvälillä lisääntyneet, tytöillä nousu on jopa merkittävä. Suuntaus on sama koko maassa, mutta iisalmelaisilla lapsilla mielialaongelmia esiintyy 3-5 % enemmän.

Samaan aikaan *poikien kokemus keskustelumahdollisuudesta koulussa* on hieman laskenut (2019 53 %, 2021 51 %) ja *tyttöjen kokemus keskustelumahdollisuudesta* laskenut merkittävästi enemmän (2019 62 %, 2021 56 %). Keskustelumahdollisuus koetaan kuitenkin olevan sekä oman opettajan, muiden opettajien, että oppilashuoltohenkilöstön kanssa. Koettu keskusteluyhteys mieltä painavista asioista oli Iisalmessa muuta maata parempi vuoden 2019 mittauksissa, mutta 2021 tuloksissa muualla maassa keskusteluyhteys kasvoi, Iisalmessa laski.

Koulu-uupumusta kokee sekä Iisalmessa että koko maassa noin 14 % oppilaista. *Koulun käynnistä pidetään*, mutta suuntaus Iisalmessa on laskeva (2019 86 %, 2021 79 %), kun valtakunnallisesti prosenttiosuus on pysynyt lähes samana.

Suuressa osassa iisalmelaisia kouluja toteutetaan ns. hyvinvointikysely oppilaiden hyvinvoinnin seuraamiseksi ja ilmiöihin, esim. kiusaamiseen puuttumiseksi. Hyvinvointikyselyt käsitellään koulukohtaisissa oppilashuoltoryhmissä ja sovitaan tavat esille tulleen ilmiön tai asian käsittelyyn. Koulujen yhteisöllinen oppilashuolto pyrkii reagoimaan kouluissa esiintyviin hyvinvoinnin ilmiöihin myös sidosryhmäyhteistyön muodoin. Oppilashuoltopalveluja ohjataan tukea tarvitseville, mutta myös ennaltaehkäisevällä työotteella kaikille oppilaille kouluissa. Oppilashuollon toimijoiden reagointi oppilaiden haastaviin psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin toteutuu asetetuissa aikarajoissa. Päihdevalistustyö ja nuorisotyö on suunnattu Iisalmessa jo 5.-6. luokkien oppilaille koulun arjessa yhdessä toimien. Vuoden 2020 alussa perustettiin SISOTE-yhteistyöryhmä, jonka tarkoituksena on toimia sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen yhdyspinnalla yhdessä keskustellen ja suunnitellen lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita ja toimintamalleja. SISOTE yhteistyöryhmän toimeksiantona uudistettiin myös Iisalmen kaupungin perusopetuksen Oppilashuoltosuunnitelma, joka hyväksyttiin Iisalmen kaupungin oppilashuollon ohjausryhmässä huhtikuussa 2021.

Ruokapalveluja ohjaa Valtion ravitsemusneuvottelukunnan laatimat kansalliset

ravitsemussuositukset. Ensimmäinen ruokailusuositus julkaistiin ammatillisiin oppilaitoksiin ja lukioihin 10.10.2019. Varhaiskasvatuksen suositus tuli vuonna 2018, kouluruoka – vuonna 2017 ja Vireyttä seniorivuosiin – ikääntyneiden ruokasuositus 31.3.2020. Iisalmen omassa seurannassa alempien vuosiluokkien oppilaista lähes kaikki osallistuvat kouluruokailuun, mutta moni ei syö aterian kaikkia osia. Täysipainoisen koululounaan tulisi kattaa keskimäärin noin kolmanneksen oppilaan kokopäivän energiatarpeesta. Tämä toteutuu, kun aterialla nautitaan kaikki ateriosat. Asiakastyytyväisyyskysely tehdään Iisalmen kouluissa joka vuosi. Palautteiden mukaan noin 10 % oppilaista on tyytymättömiä kouluruokaan. Suurin osa koululaisista ei syö kasviksia ravitsemussuositusten mukaisesti. Kouluissa ja päiväkodeissa tarjotaan tervehdellisiä tai vakaumuksellisiin syihin perustuvia erityisruokavalioidia. Tarve arvioidaan kouluterveydenhoitajan vastaanotolla terveystarkastuksissa ja lastenneuvolan ikäkausitarkastuksissa yhdessä huoltajan kanssa. Kouluterveyskyselyn mukaan 4. ja 5. luokan oppilaista syö pääruokaa koululla päivittäin 74 %.

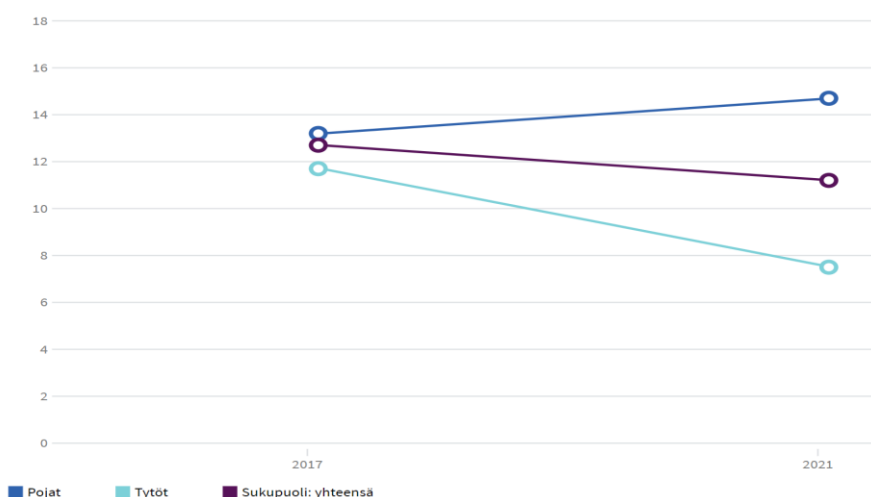
Vertailtaessa kouluterveyskyselyssä kaikkien aterianosien syömistä Iisalmissa ja koko maassa, huomataan suunnan olevan laskeva tytöillä. Iisalmissa on jopa muuta maata hieman yleisempää jättää osa aterianosista syömättä.

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Syö kaikki kouluruoan aterianosat kaikkina koulupäivinä, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden lasten osuudesta (%), jotka syövät kaikki aterianosat kouluruoalla viitenä päivänä viikossa: pääruoka, salaatti tai raaste, maito tai piimä, leipä.

Iisalmi

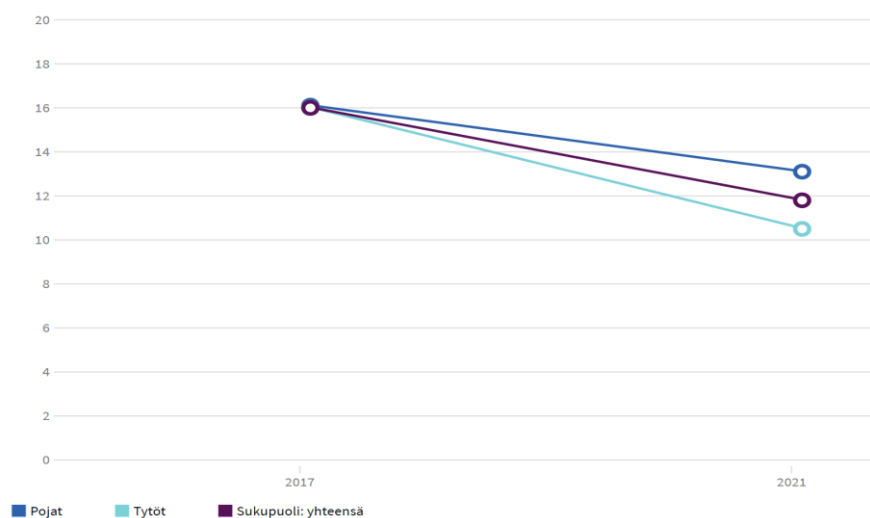

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Syö kaikki kouluruoan ateriansosat kaikkina koulupäivinä, %

Indikaattori tuottaa tietoa lasten osuudesta (%), jotka syövät kaikki ateriansosat kouluruoalla viitenä päivänä viikossa: pääruoka, salaatti tai raaste, maito tai piimä, leipä.

Koko maa

Aamupalan jättää syömättä koko maassa joka neljäs ja lisalmessa lähes joka kolmas 4.-5.lk oppilas. Vuosivertailussa aamupalan syömättömyys on lisääntynyt lisalmessa erityisesti tytöillä.

Uuden liikuntasuosituksen mukaan alle 7-17-vuotiaiden tulisi liikkua oman hyvinvointinsa turvaamiseksi vähintään tunti päivässä reippaalla ja rasittavalla tavalla. Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan 4.-5. luokkalaista tuon suosituksen täyttää 47 % (2017 42,4 %, 2019 39,8 %). Rasitusliikunnan määrä on noussut koko maassa; lisalmessa liikutaan jopa 4 % aktiivisemmin. Pojat liikkuvat tyttöjä aktiivisemmin. Kaikilla lisalmen alakouluilla on käytössä ns. pitkä välitunti liikunnan lisäämiseksi koulupäivän yhteyteen. Sporttari-harrastustoimintaa on toteutettu jo usean vuoden ajan lähes kaikilla alakouluilla ja se on sisältänyt koulupäivän jälkeiset liikuntakerhot ja yhteiset liikuntatapahtumat. Osassa kouluja liikuntakerhojen määrää on lisätty ja nuorisotoimen järjestämät Rennot Breikit toteutuvat joillakin kouluilla 5.-6.lk oppilaille.

lisalmelaisista 4. ja 5. luokkalaisten harrastaminen on pysynyt lähes samana kuin edellisessä tutkimuksesta. 87 % oppilaista viettää aikaa harrastusten parissa vähintään kerran viikossa, mikä on vain hieman enemmän kuin koko maassa (86 %). Harrastamisen Suomen mallin

Iisalmen pilottikokeilu käynnistettiin kevätkaudelle 2021 ja varsinainen toiminta alkoi elokuussa 2021. Tämän vaikutus ei vielä näy mittauksessa.

Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan 4.-5.-luokkalaisista *taidetta ja kulttuuria harrastaa* vähintään kerran viikossa 73,3 %. Pohjois-Savon keskiarvo on hieman korkeampi kuin Iisalmessa (77,1%). Koko maan keskiarvo on 78,9 %. Iisalmessa tyttöjen osuus (87,8 %) taidetta ja kulttuuria harrastavista on suurempi kuin poikien (60,5 %). Korona-aikana erityisesti poikien kulttuurin ja taiteen harrastaminen on vähentynyt (n. 5 %). Kunnallinen kulttuuripalvelu tarjoaa peruskouluikäisille lapsille mahdollisuuksia tutustua eri kulttuurin lajeihin kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti, ja tutustumiskäynti on voinut osaltaan auttaa uuden harrastuksen löytämistä.

3.2.2 Yläkoululaiset

Yläkoululaiset kokevat olevansa melko tai erittäin *tyytyväisiä elämäänsä* alakoululaisia harvemmin. Tytöt ovat jopa selkeämmin tyytymättömämpiä elämäänsä. Koko maahan (2019 67 %, 2021 57 %) verrattuna tyytyväisyys elämään on tytöillä merkittävästi heikompi (2019 65 %, 2021 49 %). Poikien tyytyväisyys elämäänsä on noussut mittausvälillä.

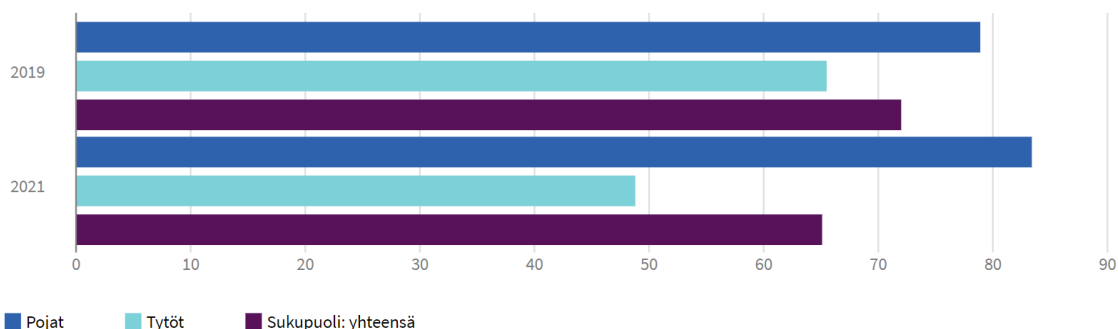
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka ovat erittäin tai melko tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä.

Iisalmi, Perusopetus 8. ja 9. lk

Samaan aikaan *yksinäisyyden kokemus* on Iisalmessa nousussa (2019 10 %, 2021 15 %), kuten myös koko maassa. Tyttöjen kokemus yksinäisyydestä näyttää nousseen merkittävästi.

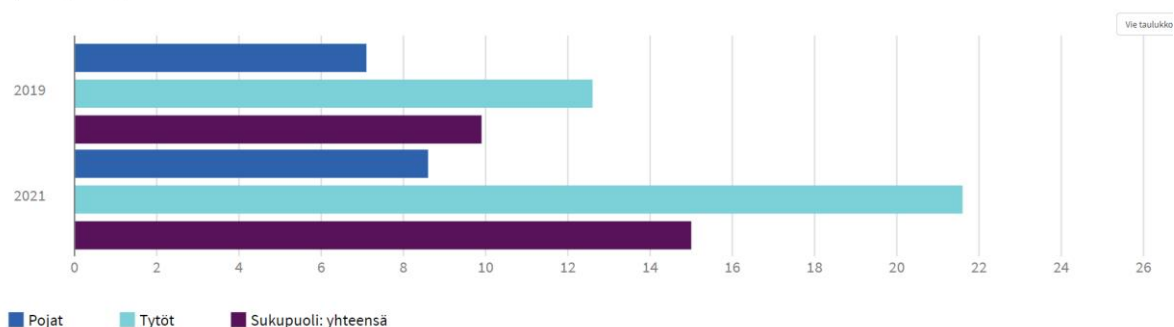
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Tuntee itsensä yksinäiseksi, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka tuntevat itsensä yksinäiseksi melko usein tai jatkuvasti. Yksinäisyyden tunne on subjektiivinen kokemus, jota voi kokea myös silloin, kun on ihmisten ympäröimä. Sosiaalinen yksinäisyys on lapsen tai nuoren tunne siitä, että ei kuulu muiden joukkoon. Emotionaalisesti yksinäinen lapsi tai nuori kokee, että hänellä ei ole läheistä ystävää. Lapsista ja nuorista lähes viides kokee jossakin vaiheessa elämänsä yksinäisyyttä. Suurella osalla yksinäisyyden tunne on väliaikaista. Se voi liittyä esimerkiksi elämässä tapahtuneisiin muutoksiin, kuten muuttoon, koulun vaihtoon tai vanhempien eroon.

Iisalmi, Perusopetus 8. ja 9. lk

Koulu yhteisöön kuulumisen kokemukset noudattelevat samaa suuntausta kuin alakoulussakin, mutta *luokkayhteisöön kuulumisen* on vahvempaa kuin kouluyhteisöön kuulumisen. Koronarajoitukset ovat estäneet koulun yhteisöllisen toiminnan ja rajanneet työskentelyn omaan luokkaan ja ryhmään. Ilahduttavasti ulkopuoliseksi kokeminen luokka- ja kouluyhteisössä on vähentynyt, kun se muualla maassa on lisääntynyt.

Indikaattori (THL) 8-9. lk tytöt ja pojat	Iisalmi 2017	Koko maa 2017	Iisalmi 2019	Koko maa 2019	Iisalmi 2021	Koko maa 2021
luokkayhteisöön kuulumisen kokemus	61 %	64 %	51 %	57 %	57 %	55 %
kouluyhteisöön kuuluminen	50 %	55 %	41 %	43 %	37 %	41 %
ei koe olevansa tärkeä osa koulu- tai luokkayhteisöä	10 %	9,3 %	12,5 %	11,7 %	10 %	13 %

Vain noin 11 % 8. ja 9. luokan oppilaista kokee, että heillä on hyvät *vaikutusmahdollisuudet* koulussa. Kokemus on sama koko maassa yläkoululaisten keskuudessa.

Koulukiusatuksi tulee viikoittain Iisalmessa noin 5 % oppilaista; luku on hieman alempi kuin koko maassa 2021 (6 %).

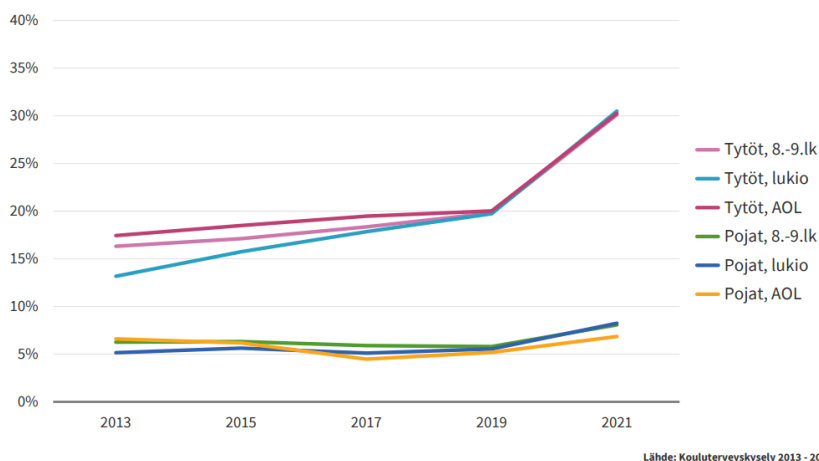
Seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua kokee yhä useampi yläkoulun 8. ja 9. luokan oppilaista. Koko maassa ilmenemisprosentti oli vuonna 2019 21 %, kun vuonna 2021 jo 30 %. Iisalmessa vastaavat luvut ovat 2019 22 % ja 2021 27 %. Huomattavaa on, että tyttöjen kokema ehdottelu tai ahdistelu on noussut vuoden 2019 34 %:sta 44 %:n vuonna 2021. Samaan aikaan kokemus *pystyvyydestä hallita omaa netin käyttöä* on lisääntynyt, toisin kuin alakoululaisilla.

Kouluterveyskyselyn mukaan noin joka kolmas yläkoulun oppilas koko maassa ja myös Iisalmessa on *huolissaan mielialastaan*. Suunta on nouseva koko maassa. Iisalmessa 78 % kokee saaneensa apua ja tukea koulun aikuisilta mielialaan liittyviin asioihin. *Hyvinvoinnin tarpeeseen oppilas ei ole kokemuksensa mukaan saanut apua ja tukea oppilashuollon palveluista, vaikka olisi tarvinnut*: 19 % kuraattoreilta, 28 % koulupsykologilta, 17 % lääkäriltä, 14 % kouluterveydenhoitajalta. Suuntaus on sama ja jopa vahvempi koko maassa. Noin 40 % oppilaista on sitä mieltä, etteivät opettajat ole *kiinnostuneita heidän kuulumisistaan*, mutta määrä on hiukan laskeva edelliseen kyselyyn verrattuna.

Covid-19 pandemiaan liittyen on kansallisesti tuotu esille ahdistuneisuuden lisääntymistä. Kehityskulku ahdistuneisuudessa koko maassa avautuu seuraavalla THL:n ylilääkäri Terhi Aalto-Setälän laatimalla dialla:

Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus sukupuolen ja kouluasteen mukaan, kehityskulku vuodesta 2013 vuoteen 2021.

Hän tulkitsee kuvan 2019 ahdistuneisuuden nousupiikkiä tyttöjen kohdalla ainakin osittain Covid-19 pandemiasta johtuvaksi.

Noin 85–90 % yläkoulun 8.-9.lk oppilaista lisalmessa kokee saaneensa *tukea ja apua oppimiseen ja koulunkäyntiin* opettajalta, luokanvalvojalta, opinto-ohjaajalta ja erityisopettajalta. 58 % oppilaista pitää koulunkäynnistä, koulu-uupumusta kokee noin 17 % oppilaista.

Koko maassa 8–9 luokkalaisten *tupakointi* on vähentynyt edelleen kaikilla vertailualueilla, mutta lisalmessa noussut vuoteen 2019 verrattuna. Vuonna 2019 lisalmelaisista 8.–9. luokkalaisista tupakoi päivittäin 7,5 %. Vuoden 2021 tutkimuksen perusteella päivittäisten tupakoijien määrä on lisalmessa 10,8 %, kun se koko maassa on 7,6 %.

Kannabiksen tai marihuanaan käytön kokeilut (8.-9 lk.) olivat kouluterveystutkimuksen 2019 perusteella vähentyneet vuoteen 2017 verrattuna. Viimeisin tutkimus kuitenkin osoittaa, että laittomien huumeiden kokeilut ovat lähteneet pieneen nousuun vuodesta 2019 (6,2 %) vuoteen 2021 (8 %). Pojilla kokeiluja on ollut tyttöjä enemmän. Koko maahan verrattuna tilanne on lisalmessa hieman huonompi (koko maa 2019 8,6 %, 2021 7,7 %). Valistusta nuorille on lisätty. Lisäksi vuoden 2020 alusta Ankkuritoiminnalla tehostettiin huumeiden käytön ennaltaehkäisyä. *Huumeiden hankkimisen helppous* lisääntyi huomattavasti vuodesta 2017 (25,7

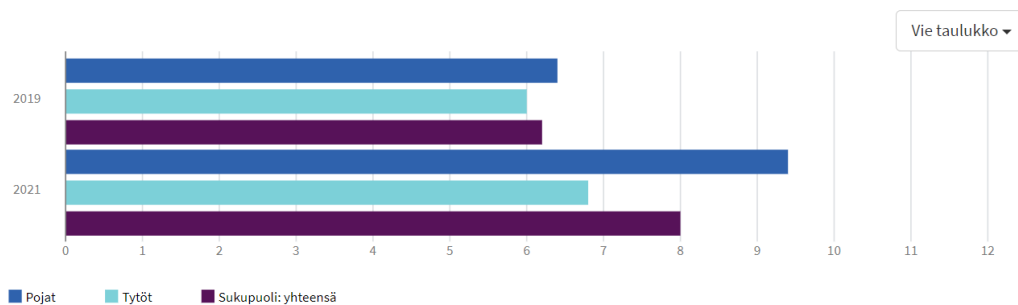
%) vuoteen 2019 (52 %). Vuonna 2021 huumeiden hankkimisen helppouden kokemus laski hieman ollen 48,5 %.

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka ovat kokeilleet ainakin kerran marihuanaa, hasista, ekstaasia, Subutexia, heroiniä, kokaiinia, amfetamiinia, LSD:tä, gammaa tai muita vastaavia huumeita.

Iisalmi, Perusopetus 8. ja 9. lk

Indikaattori perustuu kysymykseen: "Oletko koskaan kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita?". Kysymyksen osiot: 1) marihuanaa tai hasista (kannabista), 2) ekstaasia, amfetamiinia, Subutexia, heroiniä, kokaiinia, LSD:tä, gammaa tai muita vastaavia huumeita. Vastausvaihtoehdot: 1) en koskaan, 2) kerran, 3) 2-4 kertaa, 4) 5 kertaa tai useammin. Tarkastelussa ovat vastaajat, jotka ovat ilmoittaneet vaihtoehdon 2, 3 tai 4 toiseen tai molempiin kysymyksen osioon.

Viikoittainen alkoholin käyttö on laskenut ja raittiiden oppilaiden määrä edelleen noussut. Viikoittain alkoholia käyttää Iisalmessa 2,2 % oppilaista (2019 4,9 %), kun koko maassa käyttäjiä on 4 % näistä ikäluokista (2019 4,4 %).

Aamupalan syönti jää väliin osassa arkiamuja 45 %:lla oppilaista. Vain 8 % oppilaista syö kaikki ateriansosat kaikkina koulupäivinä. Lähes kolmasosa yläkoulun oppilaista ei syö päivittäin koululounasta koko maassa. Iisalmessa luku on maltillisempi ja näyttää siltä, että pandemia-aikana koululounasta on syöty useammin.

Iisalmen ruokapalvelujen seurannan mukaan kouluruokailun suosio laskee seitsemännelle vuosiluokalle tullessa. Oppilaiden kertomana ruokaileminen jokaisena päivänä on lisääntynyt vuosien 2020-2021 aikana. Se johtunee siitä, että koronan takia luokat käyvät opettajansa johdolla ruokailemassa. Valitettavasti kuitenkin osa oppilaista joko jättää aterian kokonaan syömättä tai korvaa sen epäterveellisellä välipalalla jossakin muualla. Välipalaa tarjotaan

yläkoulussa niille oppilaille, joiden oppitunnit jatkuvat lounaan jälkeen yli kolme tuntia koulumatkat huomioiden.

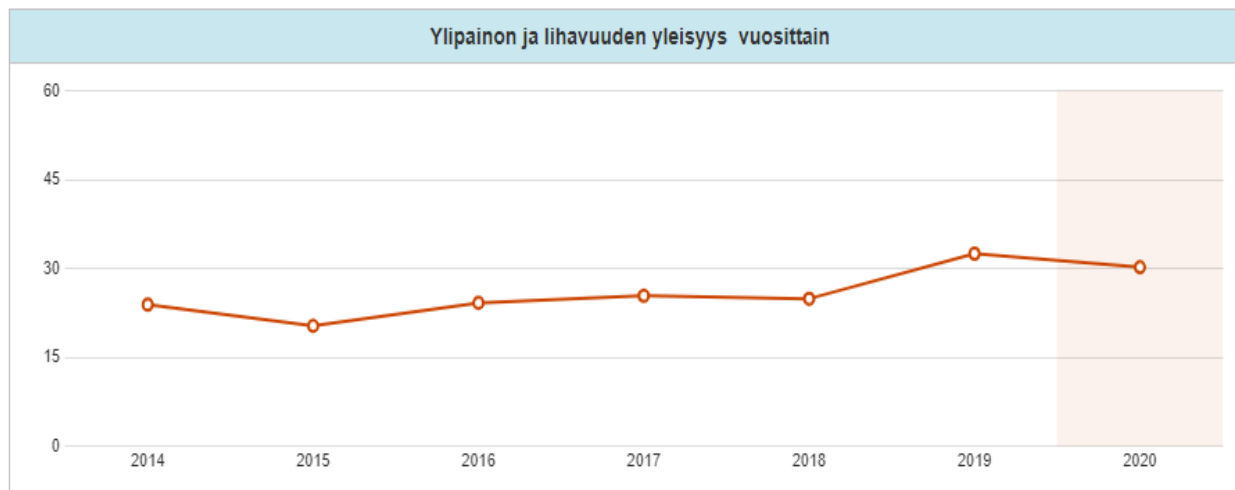
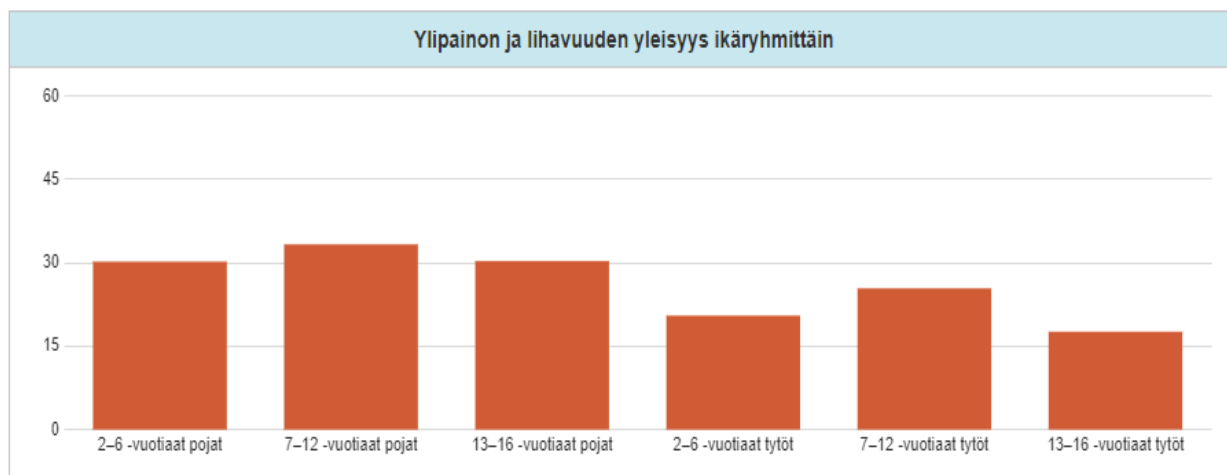
Yleisimmät syyt jättää koululounas syömättä ovat mm., ettei pidä kouluruuasta, kotitaloustunnilla syödään ateria, ruokailuympäristö koetaan epämiellyttäväksi tai kaveritkaan eivät syö koululounasta. Ruokailutottumuksia muokkaavat perhe, lähipiiri, kaverit ja oma vertaisryhmä. Omat valinnat, esimerkiksi vegaaniruokavalion kokeilut lisääntyvät yläasteella ja lukiossa.

Ylipainoisten 8.-9.lk oppilaiden määrä on edelliseen kouluterveyskyselyyn verrattuna hieman laskussa. Iisalmessa oli ylipainoisia nuoria vuonna 2017 18 %, vuonna 2019 19,0 % ja vuonna 2021 17 %. Koko maahan verrattuna iisalmelaisten nuorten osalta tilanne on hieman parempi, sillä koko maassa ylipainoisuus jatkaa hienoista nousua (2017 16 %, 2019 17 %, 2021 18 %).

Tarkasteltaessa THL:n FinLapset tietokantaa 2020 ja laajemmin eri ikäryhmiä lasten ja nuorten ylipainon lisääntyminen Iisalmessa on kuitenkin huolestuttavaa. Iisalmen ylipainoisten lasten ja nuorten osuus (31,6 %) on suurempi kuin Kuopiossa (27,5 %), mutta nousu on pienempi kuin muissa Ylä-Savon kunnissa. Aikaväliseurannassa ylipainoisten prosenttiosuus 2-16-vuotiaiden ryhmässä näyttää Iisalmessa hieman laskevan, ollen kuitenkin ilmiönä merkittävä.

Ylipainon ja lihavuuden yleisyys Iisalmessa 2-16-vuotiailla lapsilla

Lähde: FinLapset, THL 2020

Koko maassa *nuorten kokema oma terveydentila* on heikentynyt (2019 21 %, 2021 25 %). Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan 8-9 luokkalaisia, jotka *kokevat oman terveytensä* keskimertaiseksi tai huonoksi on iisalmelaisista 26 % (2017 23 %, 2019 26 %). Tilanne on pysynyt Iisalmessa mittausvälillä samana. *Hampaiden harjaamisen harvemmin kuin kaksi kertaa päivässä* suoritti 45 % oppilaista (2019 28 %). Muualla maassa hampaita harjataan ahkerammin

(2021 38 %). Covid-19 tartuntaa pelkäsi 3 % iisalmelaisista 8–9 luokkien oppilaista.

Vuoteen 2019 kouluterveystulosten perusteella iisalmelaisista nuorista 94,2 % kertoo harrastavansa kerran viikossa jotakin. Vuoden 2021 tutkimuksen perusteella viikoittain harrastavia on 97,2 %. Koko maahan verrattuna Iisalmen lukema on noin 2 % parempi.

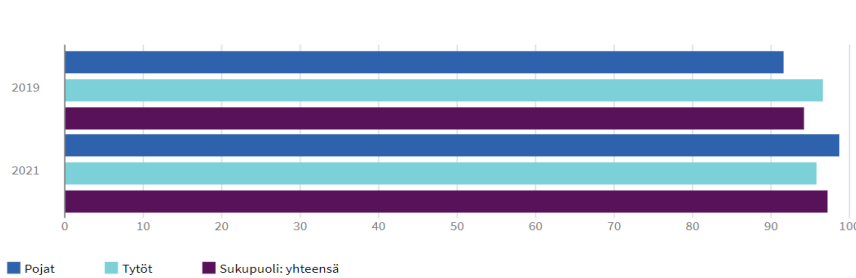
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka harrastavat jotakin vähintään kerran viikossa kouluajan ulkopuolella.

Iisalmi, Perusopetus 8. ja 9. lk

Tilanne harrastuspaikkojen ja nuorten oleskelutilojen suhteen on kyselyn mukaan parantanut vuoden 2017 kyselystä. Viime vuosina onkin rakennettu koulujen ympäristöön lähiliikunta- paikkoja strategisten tavoitteiden mukaisesti. Myös muussa yhdyskunta- ja kunnallistekniikan suunnittelussa on huomioitu laajasti liikunnan olosuhteet. Nuorten oleskelutilojen osalta tilanne parantui torin uuden tilan (Luukku) avaamisen myötä 2018. Iisalmessa on lähdetty kehittämään merkittävästi lasten ja nuorten harrastamista Suomen harrastamisen mallin kautta. Iisalmen harrastamisen mallin (IHMe) tavoitteena on turvata kaikille perusopetukseen kuuluville vähintään yksi harrastus viikossa.

Vähintään tunnin päivässä liikkuvia oli 2019 kouluterveystutkimuksen mukaan yhteensä 20 %. Vuoden 2017 tutkimukseen verrattuna parannusta oli tapahtunut 2,2 % verran. Pojat (29,7 %) liikkuvat tuon määritelmän mukaisesti enemmän kuin tytöt (10 %). Vuoden 2021 tutkimukseen verrattuna vähintään tunnin päivässä liikkuvien määrä on vastaavasti laskenut vuoden 2017 tasolle. Yläkouluille on ollut käytössä Sporttari-passi, jonka tavoitteena on lisätä nuorten

omatoimista liikunnan harrastamista. Vuonna 2021 ei sporttari-toimintaa yläkoululle enää toteutettu vaan yläkouluilla käynnistettiin Harrastamisen Suomen mallin pilottikokeilu ja omatoimisen harrastamisen lisäämiseksi otettiin käyttöön Nuorisopassi.

Kouluterveyskysely 2021 kertoo myös 8.-9.-luokkalaisten *kulttuuriharrastuksista* Iisalmessa. Musiikkia harrastaa vähintään kuukausittain 31,7 % nuorista, näyttelemistä, sirkusta tai tanssia 13 %. Kuvataidetta tai valokuvaamista harrastaa 27,5 %. Tyttöjen osuus on kaikissa näissä poikia suurempi. Elokuviissa, teatterissa, näyttelyissä tai konserteissa käy 9,3 % nuorista, tässä ei ollut merkittävää eroa poikien ja tyttöjen välillä. Musiikin harrastaminen on suosittu kulttuuriharrastus ja sitä tukee Iisalmessa monipuolinen musiikkiopisto. Kuvataidetta ja valokuvaamista tukevat kansalaisopiston alla toimiva kuvataidekoulu sekä aktiivinen kameraseura. Korona-aika on jonkin verran vähentänyt kulttuuriharrastuksiin osallistumista vuodesta 2019, erityisesti elokuvissa, teatterissa, konserteissa ja näyttelyissä käymistä. Kunnallinen kulttuuripalvelu tukee nuorten kulttuuriharrastamista tarjoamalla erilaisia konsertteja ja teatteriesityksiä ja tutustumista kulttuuriperintöön. Yhdeksäsluokkalaisille on tarjolla K9-kortti, jolla saa ilmaisia tai alennushintaisia kulttuurielämyksiä Pohjois-Savon alueella.

Peruskoulun oppilaista 100 % sai *päättötodistuksen* vuosina 2017, 2018, 2020 ja 2021. Vuonna 2019 yksi oppilas jäi ilman päättötodistusta. Vaihteluväli vuosina 2015–2019 Pohjois-Savon alueella on 0-8%.

Koulutuksen ulkopuolelle jäämisen on tarkoituksena poistua kokonaan elokuussa 2021 voimaan tulleella laajennetulla oppivelvollisuudella, joka pidentää oppivelvollisuutta täysi-ikäisyyteen saakka. Tähän saakka koko maassa noin 3 % ei ole ollut toisen asteen koulutuksen piirissä 9.lk jälkeisenä 20.9. seurantapäivänä. Lakia sovellettiin ensimmäisen kerran niihin oppivelvollisiin, jotka keväällä olivat perusopetuksen 9. luokalla (pääosin vuonna 2005 syntyneet). Iisalmessa kaikki perusopetuksen päättäneet hakivat jatko-opintoihin. Jatkossa oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen

asteen tutkinnon eli ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon.

Oppivelvollisuuden nostamisella 18 ikävuoteen ja oppivelvollisuuden laajentamisella toiselle asteelle tavoitellaan sitä, että kaikilla perusopetuksen päättävillä on toisen asteen opinnoissa tarvittavat tiedot, taidot ja osaaminen. Laajentamisen tavoitteena on, että jokainen nuori suorittaa toisen asteen koulutuksen, sillä osaamisvaatimusten kasvaessa työllistyminen edellyttää nykyisin vähintään toisen asteen tutkinnon suorittamista. Taustalla on myös ajatus vaikuttaa nuorten syrjäytymiseen ennaltaehkäisevästi.

3.3 Nuoret

Tässä kappaleessa on vertailtu ammatillisissa oppilaitoksissa (YSAO ja Sakky) sekä lukiossa opiskelevien hyvinvointia. Lähteenä on käytetty vuosien 2019 ja 2021 kouluterveystutkimusten tuloksia.

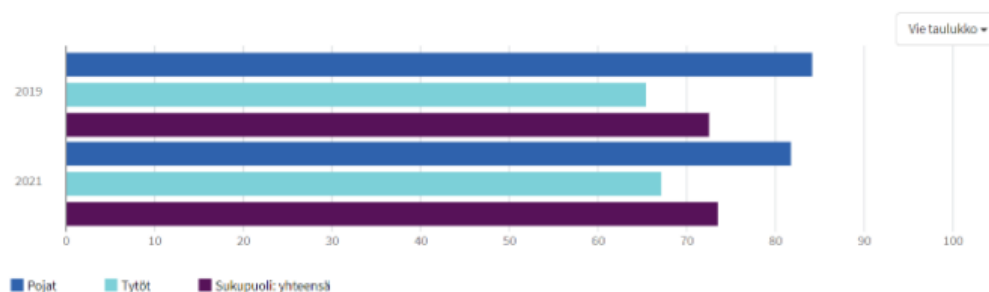
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, %

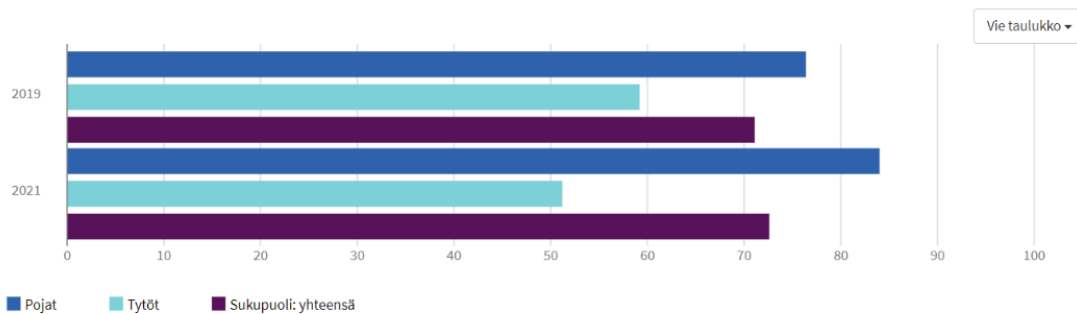
Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka ovat erittäin tai melko tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä.

Iisalmi, Lukio 1. ja 2. vuosi

Iisalmi, Ammatillinen oppilaitos

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan *tyytyväisyys elämään tällä hetkellä* on pysynyt suurin piirtein samalla tasolla. Pojat ovat tyttöjä tyytyväisempiä molemmissa opiskelumuodoissa.

Kysymykseen *kokee saavansa apua, kun sitä todella tarvitsee* vastaukset ovat saman suuntaiset vertailuvuosina ja avun saaminen on hieman parantunut varsinkin ammattiin opiskelevien osalta. Pojat kokevat saavansa apua tyttöjä paremmin.

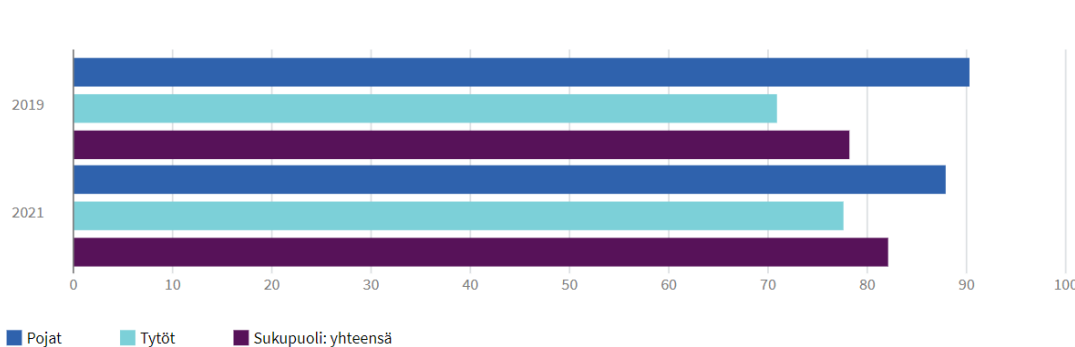
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Kokee saavansa apua silloin, kun sitä todella tarvitsee, %

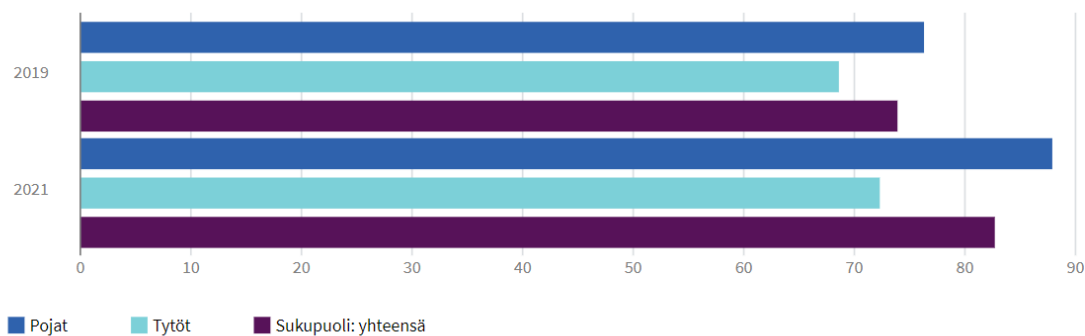
Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka kokevat saavansa apua silloin, kun sitä todella tarvitsevat.

Iisalmi, Lukio 1. ja 2. vuosi

Iisalmi, Ammatillinen oppilaitos

Opiskelijat kokevat pystyvänsä vaikuttamaan myös oman elämänsä kulkuun hyvin. Sen sijaan vaikutusmahdollisuudet oppilaitoksessaan opiskelijat kokevat olevan vähäiset niin Iisalmessa kuin koko maassa. Tyttöjen ja poikien välillä on isoja eroja, pojat kokevat molemmissa opiskelumuodoissa vaikuttamismahdollisuutensa tyttöjä paremmiksi. Lukiolaiset kokevat vaikuttamismahdollisuuksiensa vähentyneen reilun kymmenyksen ja ammattiin opiskelevien vaikutusmahdollisuudet ovat vastausten mukaan hieman lisääntyneet.

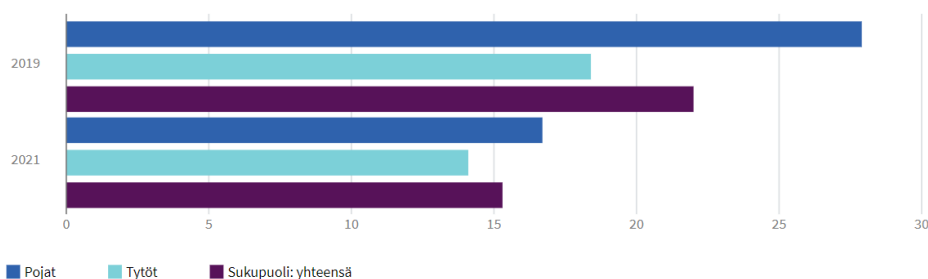
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Hyvät vaikutusmahdollisuudet koulussa, %

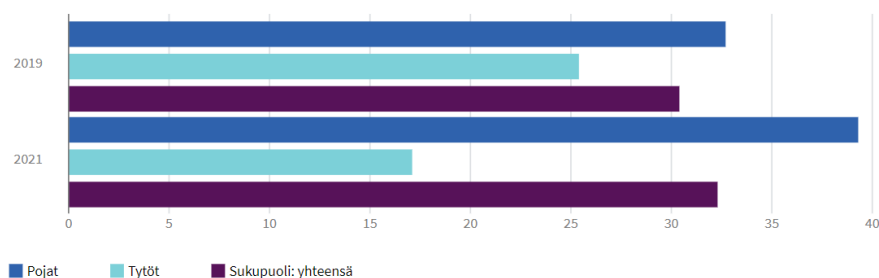
Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jolla on ollut hyvät mahdollisuudet vaikuttaa asioihin koulussa tai oppilaitoksessa lukuvuoden aikana.

Iisalmi, Lukio 1. ja 2. vuosi

Iisalmi, Ammatillinen oppilaitos

Kysymyksessä *Ei yhtään läheistä ystävää* sekä lukiolaiset että ammattiin opiskelevat pojat ovat vastausten mukaan ilman läheistä ystävää tyttöjä enemmän. Yksinäisyyden tunne on myös kasvussa myös toisen asteen opiskelijoilla kuten peruskoululaisilla. Sama ilmiö on koko maassa.

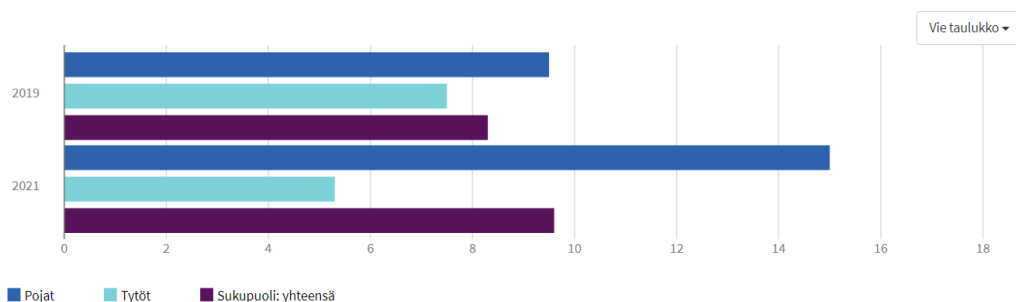
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Ei yhtään läheistä ystävää, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), joilla ei ole yhtään läheistä ystävää, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti omista asioista. Suurimmalla osalla lapsista ja nuorista yksinäisyyden tunne on ohimenevää ja usein paras kaveri löytyy ja tunne porukkaan kuulumisesta palautuu.

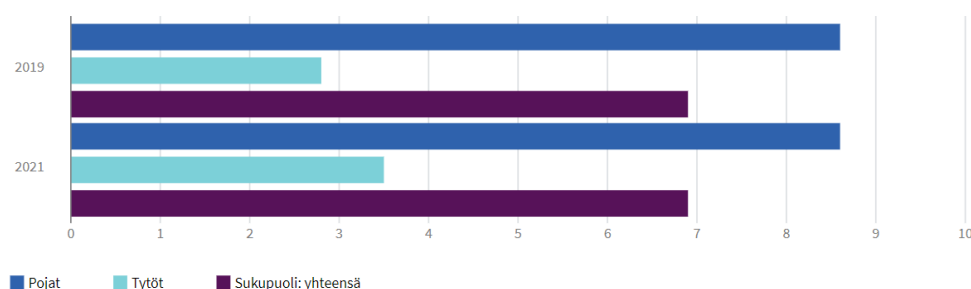
Iisalmi, Lukio 1. ja 2. vuosi

Iisalmi, Ammatillinen oppilaitos

Viikoittaista päänsärkyä kertoo kokevansa opiskelijoista reilu neljännes. Päänsärkyä päivittäin kertoo kokevansa lukiolaisista 5,4 % ja ammattiin opiskelevista 6,4 %. Myös päänsärkyä päivittäin kertoo tytöt kokevansa enemmän kuin pojat. Univaikeuksia on noin kolmanneksella opiskelijoista ja tytöillä se on yleisempää, noin puolet vastaajista kertoo olevan vaikeuksia päästä uneen vähintään kerran viikossa. Puolet ammattiin opiskelevista ja kolmannes lukiolaisista kertoo nukkuvansa alle 8 tuntia arkisin.

Lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma on tytöillä poikia yleisempää, tytöistä noin puolet kertoo lääkärin diagnoosista, kun taas viidennes pojista kertoo lääkärin diagnoosista.

Kysymykseen raittiudesta, ettei käytä ollenkaan alkoholijuomia, vastaa lukiolaisista puolet ja ammattiin opiskelevista kolmannes. Alkoholien käyttö kerran viikossa tai useammin on vähentynyt. Viikoittain alkoholia kertoo käyttävänsä lukiolaisista 1,5 % (v. 2019 luku oli 7,7%) ja ammattiin opiskelevista 11,2 % (v. 15,2 %). Kannabiksen käyttö viimeisen 30 päivän aikana on yleisempää ammattiin opiskelevilla ja se on vähentynyt verrattuna vuoden 2019 tuloksiin 7 % -> 2 % ja lukiolaisilla 1,8 % -> 1,5 %. Lukiolaisten (63,9 %) ja ammattiin opiskelevien mielestä (52,9 %) Iisalmessa omanikäisen on melko tai erittäin helppoa hankkia huumeita, esimerkiksi marihuanaa tai kannabista.

Nuorten kokema ahdistuneisuus on lisääntynyt. Valtakunnallisesti 30 prosenttia tytöistä kertoi

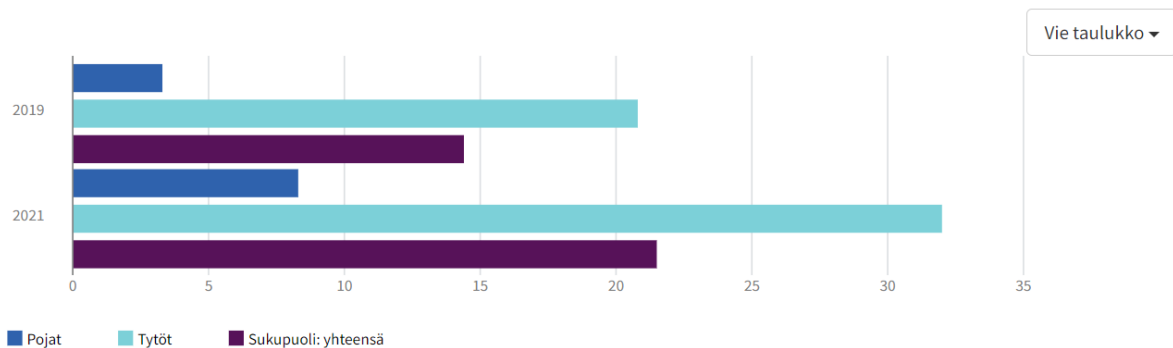

kokevansa kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Iisalmessa sekä lukiossa että ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien luvut ovat saman tyyppiset ja tytöt kokevat ahdistuneisuutta huomattavasti poikia enemmän ja ahdistuneisuus on lisääntynyt verrattuna edelliseen kyselyyn.

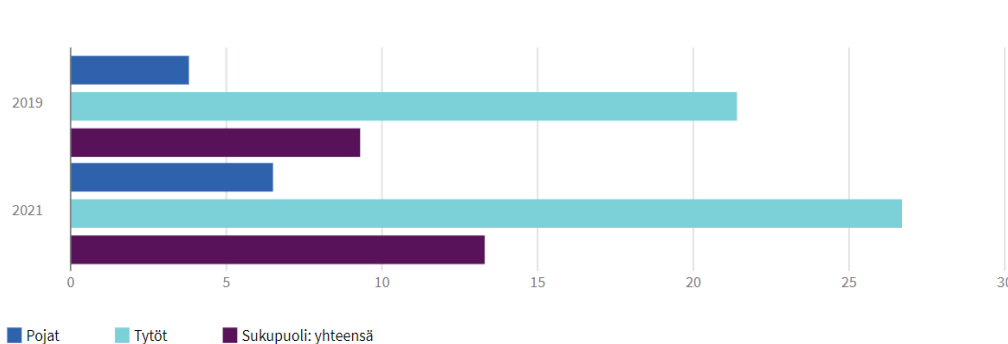
Indikaattori: Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka ovat kokeneet kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta kahden viime viikon aikana. Ajoittaiset ahdistuksen tunteet ovat osa nuoren normaalia elämää. Läheiset ihmiset voivat tukea ahdistuksen tunteiden kanssa pärjäämistä ja nuoren selviytymistä iänmukaisista haasteista. Varsinaisen ahdistuneisuushäiriön syntyyn vaikuttavat perinnöllinen alttius ja ympäristötekijät, erityisesti lapsuusiässä ja nuorena koettu väkivalta, hylkäämiskokemukset ja muut liiallisesti kuormittavat ympäristötekijät.

Iisalmi, Lukio 1. ja 2. vuosi

Iisalmi, Ammatillinen oppilaitos

Tytöt ovat huomattavasti poikia enemmän huolissaan mielialastaan kuluneen 12 kuukauden

aikana. Tytöistä reilut puolet (lukio 65,8 % ja ammattiin opiskelevat 51,8 %), pojista noin viidennes (lukio 20 %, ammattiin opiskelevat 16,3 %) kertoo näin.

Ylipainosta on huolissaan lukiolaisista 22 % ja ammattiin opiskelevista 28,3 %. Lukiolaisilla luku on kasvussa edelliseen kyselyyn verrattuna (17,2 %-> 22 %)

Jotain harrastusta kerran viikossa kertoo molemmissa oppilaitoksissa opiskelevista harrastavansa yhdeksän kymmenestä. Säännöllistä omatoimista liikuntaa kertoo harrastavansa ammattiin opiskelevista reilu puolet, lukiolaiset harrastavat useammin, 76,9 %. Säännöllistä ohjattua liikuntaa puolestaan lukiolaiset harrastavat huomattavasti enemmän, liki puolet, kun taas ammattiin opiskelevista vain 15,2 % käy ohjatussa liikunnassa viikoittain. Mobiililaitteella tai tietokoneella pelaamista kertoo harrastavansa päivittäin noin puolet pojista molemmissa oppilaitoksissa opiskelevista, tytöistä noin viidennes. Yhdistys-, järjestö- tai vapaaehtoistoimintaan osallistuu viidennes lukiolaisista, kun taas alle joka kymmenes ammattiin opiskelevista kertoo osallistuvansa ko. toimintaan.

Uutena kouluterveyskyselyn kysymyksenä selvitettiin, onko nuori huolissaan koronavirustartunnan saamisesta. Lukiolaiset olivat ammattiin opiskelevia enemmän huolissaan ja lukiolaistytöt (12 %) ja ammattiin opiskelevia (4,5 %) enemmän huolissaan koronatartunnasta.

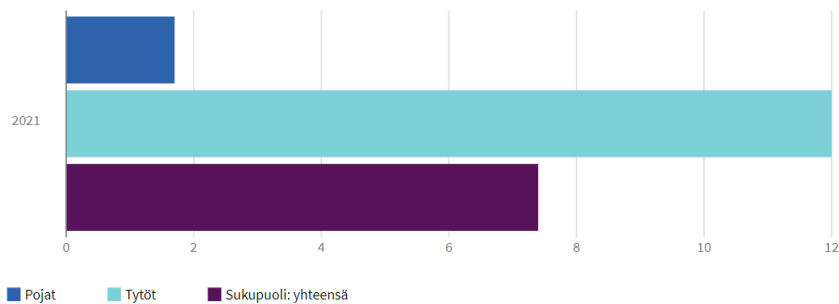
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

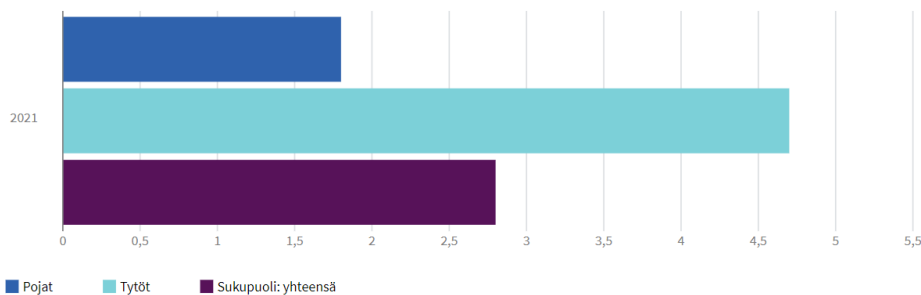
Indikaattori: Ollut paljon huolissaan koronavirustartunnan saamisesta, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka ovat olleet paljon huolissaan koronavirustartunnan saamisesta tämän lukuvuoden aikana.

Iisalmi, Lukio 1. ja 2. vuosi

Iisalmi, Ammatillinen oppilaitos

Joustavat koulutusmallit-hanke toteutti tammikuussa 2021 kyselyn Iisalmen lyseolaisille, jossa selvitettiin, millaisia kehittämistoiveita heillä on oman kotikaupunkinsa suhteen, niin että he viihtyisivät Iisalmissa nyt ja tulevaisuudessa. Kysely toteutettiin vapaaehtoisena. Vastaustausprosentti oli 49,7 % (n=154), ja ilahduttavasti avoimiin kysymyksiin saatiin paljon hyvin harkittuja vastauksia. Sopivan työpaikan löytäminen on tekijä, joka vaikuttaa lyseolaisten mielestä (77,9 %) eniten siihen, että heidän tulevaisuutensa kotipaikkakunta olisi Iisalmi. Muita kotipaikkakunnan valintaan eniten vaikuttavia tekijöitä kyselyn mukaan olivat hyvät vapaa-ajanviettomahdollisuudet (63,5 %), läheisten ja kavereiden asuminen alueella (62,8 %), palvelut

(62,1 %) sekä viihtyisyys (61,4 %).

Kehittämiskohteina lyseolaiset toivoivat avoimissa vastauksissa lisää työpaikkoja alueelle monipuolisesti eri aloilta. He tiedostivat, että joillekin aloille alueelta löytyy työpaikkoja, mutta yleisesti ottaen kommentoitiin ”alueen työllistymismahdollisuudet eivät ole kummoiset”. Kehittämiskohteiden listalle nousi myös palveluiden parantaminen, erityisesti kauppojen ja ravintolatarjonnan suhteen, uusia koulurakennuksia toivottiin, parempia jatko-opiskelumahdollisuuksia, edullisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, tapahtumia perheille, viihtyisyyttä ja hyvää paikkaa asua lapsiperheille. Tärkeänä nostona kyselyssä nousivat esille ympäristöön liittyvät asiat, kuten ympäristön siisteys ja ympäristöarvojen huomioiminen. Vastaajat kertoivat arvostavansa myös yrityksiä, joiden ympäristövastuullisuus on kunnossa. Lyseolaiset toivoivat lasten ja nuorten kädenjälkien saamista katukuvaan, esimerkiksi taiteen kautta.

Savon ammattiopistossa kokoontuu säännöllisesti hyvinvointiryhmä, joka vastaa yhteisöllisestä opiskeluhuollosta. Työn tukena toimii opiskeluhuollon suunnitelma ja yhteisöllisyysvuosikello. Oppilaitoksessa on yhteisöllisyyttä tukevaa toimintaa Aktiivinen Sakky nimikkeen alla. Ohessa kattavasti Sakkyn hankkeet ja verkostojen kanssa tehtävät hankkeet:

<https://sakky.fi/fi/kuntayhtyma/kehittaminen/kaynnissa-olevat-hankkeet?RepoProject=7224>

<https://sakky.fi/fi/kuntayhtyma/kehittaminen/kaynnissa-olevat-hankkeet?RepoProject=6709>

Ammattiosaajan työkykypassi tarjotaan kaikille opiskelijoille näiden työkyvyn ja -hyvinvoinnin vahvistamiseksi www.tyokykypassi.fi

Savon ammattiopisto on mukana Ylä-Savon ammattiopiston ja Ylä-Savon Soten yhteisessä opiskeluhuollon koordinaatioverkostossa sekä opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä.

Ylä-Savon ammattiopistossa voi opiskella ammatillista perustutkintoa tai lisäkoulutuksena suoritettavia erikois- ja ammattitutkintoja. Ammatillisia perustutkintoon valmistavia koulutusaloja on viidellä paikkakunnalla yhteensä 13. Koulutusta on tarjolla Iisalmissa,

Kiuruvedellä, Vieremällä, Siilinjärvellä ja Ylämyllyllä. Ylä-Savon ammattiopistossa opiskelee yhteensä noin 2500 opiskelijaa, joista perustutkintoa suorittavia opiskelijoita on noin 1400. Iisalmessa on 1679 opiskelijaa, joista iisalmelaisia on 432.

Ylä-Savon ammattiopistossa opiskelijoiden hyvinvoinnista pidetään huolta Huolenpidon polku-toimintamallin mukaisesti. Tiivistä yhteistyötä tehdään opiskelijoiden, alaikäisten opiskelijoiden huoltajien, opiskeluhoillon ja muiden yhteistyöverkostojen kanssa. Ylä-Savon ammattiopistossa on aktiivinen tutor- ja opiskelijakuntatoiminta, joka lisää opiskelijoiden osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Myös nuorisotyön verkostot ovat tiiviisti mukana arjen yhteistyössä.

3.4 Työkäiset

Vuoden 2020 tilastoinnin mukaan (Tilastokeskus) Iisalmessa asuvan väestön keski-ikä on 45,9 vuotta. Iisalmelaisista työkäisten eli 16–64-vuotiaiden, ryhmään kuuluu 56,2 % väestöstämme, eli laskentapäivän 31.12.2020 mukaan 12 003 henkilöä. Koko maan työkäisten osuus väestöstä on 60,7 %. Tilastokeskus kertoo Iisalmen työllisyysasteeksi 69,8 % vuonna 2019 (koko maa 72,1 %). Työpaikkaomavaraisuusindeksi Iisalmessa on 108,4 % (2018), eli Iisalmessa on enemmän työpaikkoja kuin paikkakunnalla asuvaa työllistä työvoimaa.

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 Iisalmessa ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oli 15 vuotta täyttäneestä väestöstä 26,4 %. Osuus on varsin lähellä koko maan arvoa 26,2 %. Pohjois-Savon alueen kokonaisosuus oli hieman parempi, 25,4 % (lähde: [Koulutus ja osaaminen \(foresavo.fi\)](http://koulutus.ja.osaaminen.foresavo.fi)). Vuositasolla koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17–24 -vuotiaita oli Iisalmessa vuonna 2019 kaikkiaan 7,6 % ikäluokasta (koko maa 7,5 %, Pohjois-Savo 6,5 %).

	Iisalmi			Raahe			Varkaus			Pohjois-Savo			koko maa		
	2020	2019	2018	2020	2019	2018	2020	2019	2018	2020	2019	2018	2020	2019	2018
Työttömät, % työvoimasta	16,2	11,1	11,2	14,6	9,8	9,3	15,3	12,1	13,4	13,0	9,8	10,4	13,0	9,2	9,7
Nuorisotyöttömät, % 18–24-vuotiaasta työvoimasta	22,2	17,2	17,8	27,7	18,5	17,5	22,6	18,4	19,1	17,2	13,5	14,4	16,7	11,5	12,2
Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä	27,9	30,9	32,7	17,8	17,4	20,5	23,3	25,4	26,1	22,2	28,6	26,8	29,8	26,3	21,9
Rakennetyöttömyys, 15–64-vuotiaista	6,7	5,8	6,0	4,3	3,5	3,6	6,2	5,7	6,6	5,1	4,5	5,0	4,6	4,2	4,6
Työttömien aktivointiaste	20,4	29,7	29,2	28,4	41,0	43,3	29,8	35,8	33,1	22,2	28,6	26,8	24,5	33,2	32,6
Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneet, % 15–64-vuotiaista		1,1			3,7			3,0			0,9			1,3	

Iisalmissa työllisten osuus työikäisestä väestöstä on hyvällä tasolla seutukuntaan ja vertailukaupunkeihin nähden. Työttömyysaste notkahti vuoden 2019 luvuista (12,2 %) merkittävästi koronaepidemian myötä vuonna 2020 (16,2 %). Palautuminen poikkeustilanteesta lähti hyvällä tahdilla nousuun vuoden 2021 alussa.

Iisalmen kaupunki on ottanut vahvaa otetta työllisyyden hoidosta perustamalla oman työllisyyspalveluiden toimintayksikön vuoden 2016 alusta. Työllisyyspalveluiden avulla on tehostettu sekä työnhakijoiden että työnantajien henkilökohtaista, paikallista palvelua ja alueellisen työllisyysverkoston toimintaa. Iisalmi hakeutui yhdessä viiden muun pohjoissavolaisen kunnan kanssa Työllisyyden kuntakokeiluun (1.3.2021 - 30.6.2023), jossa osa TE-toimen työnhakija-asiakkaista ja heidän palveluprosessistaan siirrettiin työnhakijan kotikunnan vastuulle. Työllisyyden kuntakokeilun lainsäädäntö vahvistettiin 20.12.2020 ajalle 1.3.2021 - 30.6.2023. Kuntakokeiluun siirtyi alkuvaiheessa noin 1100 iisalmelaista työnhakijaa. Lakisääteisen työnhakuprosessin ja oman työllisyysenedistämistoiminnan lisäksi Iisalmen kaupunki toimii hallinnoijana ja toteuttajana työllisyys Hankkeissa, joilla pureudutaan ajankohtaisiin työllisyyden pulmapisteisiin.

Iisalmessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukentän tuottaa neljän kunnan alueella toimiva Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä. Säännöllisissä yhteistyötapaamisissa pohditaan ratkaisuja ja painopisteitä mm. aikuissosiaalityöstä, maahanmuutto- ja pakolaispalveluista sekä työllisyyspalveluista nouseviin ilmiöihin ja palvelutarpeisiin. Kuntayhtymä tuottaa oman hyvinvointikertomuksensa.

3.5 Ikäihmiset

Iisalmessa väestö ikääntyy ja tämä lisää tarvetta suunnitella kaupungin palvelutarjontaa ikääntyvän väestön tarpeet huomioon ottaen. Ikääntyneen väestön fyysisen ja sosiaalisen ympäristön tulisi olla turvallinen ja viihtyisä. Erityisesti on noussut esiin esteettömän elinympäristön turvaaminen. Kaupungin palvelutarjonnan osalta tämä tarkoittaa katujen ja puistojen sekä julkisten rakennusten suunnittelua siten, että esteettömyys ja saavutettavuus huomioidaan suunnitteluvaiheesta toteutukseen sekä ylläpitoon saakka.

Väestörakenne ja –ennuste (Lähde: Tilastokeskus)

Kunnan väestörakenne ikäryhmittäin	Tilanne 2015		2020		2030		2040	
	henkilöä	%	henkilöä	%	henkilöä	%	henkilöä	%
65-74 -vuotiaat	2742	54,9	3317	57,7	2949	44,9	2221	35,1
75-84 -vuotiaat	1562	31,3	1668	29,0	2705	41,1	2512	39,7
85-	689	13,8	767	13,3	921	14,0	1587	25,1
Yhteensä 65 vuotta täyttäneet	4993	100,0	5752	100,0	6575	100,0	6320	100,0

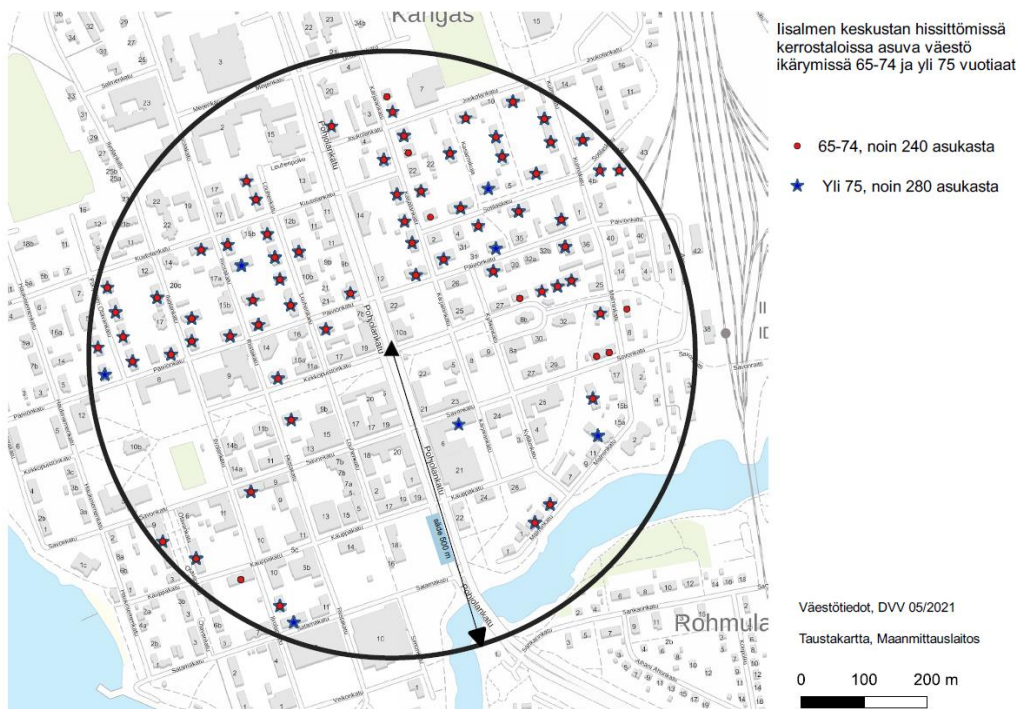
Iisalmen kaupungin ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän kanssa kaupungilla on olemassa poikkihallinnollinen itsenäisen asumisen työryhmä, joka koordinoi kahden organisaation rajapinnassa tehtävää ikääntyneen väestön tarpeet huomioivaa työtä. Tehtyjen selvitysten

perusteella voidaan todeta, että Iisalmissa tehostetun palveluasumisen piirissä asuu tällä hetkellä Iisalmissa 9,4 % yli 75-vuotiaista, kun tavoitteena koko valtakunnan tasolla olisi päästä lähemmäs 6 %. Tämä tarkoittaa edelleen aktiivisia toimia itsenäisen asumisen mahdollistamiseksi.

Asumisen osalta erityiseksi huolen aiheeksi ovat nousseet kaupungissa olevat hissittömät kerrostalot, joissa asuu runsaasti ikäihmisiä. Kaupunki on huomionnut tämän kaavoituksessa ja pyrkinyt edistämään hissirakentamista poistamalla kaavoituksessa olevat esteet. Tämä on tarkoittanut joissain tapauksissa sallimalla rakennusten korottamisen neljännellä kerroksella sekä sallimalla hissirakentamista väljästi rakennuksen ulkopuolisena rakenteena. Kaupungilla otettiin myös käyttöön hissiavustus, jota yksityiset taloyhtiöt voivat hakea.

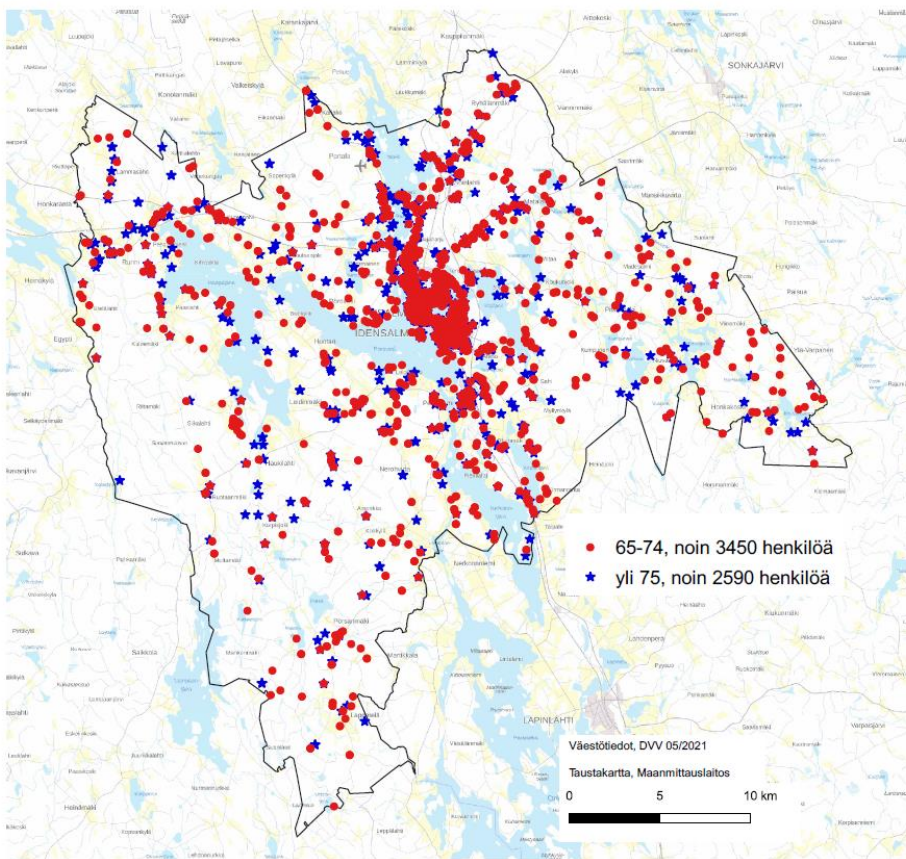

Iisalmen kaupunki teki yhdessä Petterinkulman ja Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymän kanssa selvityksen senioriasumisesta rivi- ja kerrostaloissa vuonna 2017. Selvityksessä kävi ilmi, että esimerkiksi kaupungin vuokrataloyhtiöllä voisi olla enemmän esteettömiä vuokra-asuntoja

kaupungin keskustassa.

Paikkatietotarkastelun avulla voidaan havainnollistaa, miten ikäihmisiä asuu joka puolella Iisalmea ja siten heidän palvelujensa osalta toiminta-alue on koko kaupunki.

Iisalmen kaupunki on vuodesta 2017 lähtien ollut mukana valtakunnallisessa Voimaa Vanhuuteen ohjelmassa. Toiminnan tavoitteena on parantaa yli 75-vuotiaiden toimintakykyä ja arjessa selviytymistä niin että vuosia omassa kodissa asumiseen saataisiin lisää. Yhteistyötä on tehty Ylä-Savon Soten, Vetrean ja järjestöjen kanssa. Toiminta on pitänyt sisällään mm. vertaisohjaajakoulutusta ikäihmisten liikkumisen ja ulkoilun lisäämiseksi. Konkreettisenä toimenpiteenä on yhteistyössä Vetrean kanssa käynnistetty yli 75-vuotiaiden voimaa- ja tasapainoa kehittävä tehoharjoittelujaksot (10 viikkoa). Tulokset ovat osoittaneet, että mm.

jalkojen voimatasot, puristusvoima ja tasapaino kehittyvät jakson aikana merkittävästi.

Erityisesti ikäihmisten hyvinvoinnin osalta kaupunki on edistänyt kaupunkiympäristön esteettömyyttä ja tavoitteena on edelleen jatkaa tätä työtä. Palvelujen saavutettavuus ja erilaiset asumisen vaihtoehdot ovat myös ikäihmisten osalta tärkeitä tavoiteltavia asioita, ja niiden eteen on kaupunki tehnyt työtä. Tästä tuoreimpana esimerkkinä on vasta valmistunut Vetrean hybriditalo torin vieressä, jossa sijaitsee sekä kaupungin asunto-osakeyhtiö Petterinkulman vuokra-asuntoja, palveluasumista ja tehostettua palveluasumista sekä erilaisia hyvinvointi- ja terveystalveluja. Erityisesti ikäihmisille suunnattu liikuntapuisto on valmistunut Kirkonmäelle, ja kaupunki on pyrkinyt lisäämään puistopenkkejä ja istuimia julkisiin kaupunkitiloihin ikäihmisten neuvoston toiveiden mukaisesti. Ikäihmisten ja muiden liikuntarajoitteisten ihmisten osalta on kaupunki järjestänyt esteettömyyskävelyjä ja pyrkinyt parantamaan julkisten väylien esteettömyyttä järjestelmällisesti. Myös liikennevalojen äänimerkkien toimivuuteen on kiinnitetty erityistä huomioita.

Iisalmen kansalaisopisto on merkittävä ikäihmisten vireyden ja toimintakyvyn ylläpitäjä. Vuosittain kansalaisopiston kursseille osallistuu yli 600 eläkeläistä. Opetushallitus tukee eläkeläisten opintoja opintoseteliavustuksella.

3.6 Kaikki ikäryhmät

3.6.1 Iisalmelaisten sairastuvuus

Mielenterveyden häiriöitä esiintyy muuta maata enemmän Pohjois-Savossa, mikä näkyy myös Ylä-Savon ja Iisalmen sairastavuusluvuissa. Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien 16–24-vuotiaiden prosenttiosuus on noussut Iisalmessa vuodesta 2018 alkaen ollen vuonna 2020 2,1 % (Pohjois-Savo 1,5 %, koko maa 1,2 %)

Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien 25–64-vuotiaiden prosenttiosuus vastaavan ikäisestä väestöstä on Iisalmessa pysynyt tasaisena, vuonna 2020 10,2 (Pohjois-Savo 9,7 % ja koko maa

6,5 %).

Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneiden 25–64-vuotiaiden määrä vastaavan ikäisestä väestöstä on kasvanut voimakkaasti sekä Ylä- että Pohjois-Savossa viimeisen viiden vuoden aikana. Vuonna 2020 mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä oli 27,1 lisalnessa, 32,1 Pohjois-Savossa ja 26,9 koko maassa.

Alueen väestön sairastuvuus näkyi sairaalahoidon hoitajaksojen määrässä. Vuonna 2019 Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä sairaalahoidon hoitajakset / 1000 asukasta kohden olivat korkeampia (231/1000) kuin Pohjois-Savossa (218,4/1000) tai koko maassa (185,9/1000). Vuodesta 2018 vuoteen 2019 hoitajaksojen määrä oli vähentynyt 18 %. Sairaalahoitajakset ovat vähentyneet palvelujen painottuessa avohoitoon esim. kotisairaalan ja kotihoidon turvin.

Kaatumisten ennaltaehkäisemiseksi ja lonkkamurtumien vähentämiseksi osastopalvelut ovat olleet aktiivisesti mukana Sairaanhoidopiirin AKE-työryhmässä Sairaalahoitajakset ovat vähentyneet palvelujen painottuessa avohoitoon esim. kotisairaalan ja kotihoidon turvin.

Influenssarokotuksia on annettu kuntayhtymän alueen kaikissa terveyskeskuksissa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeistuksen mukaisesti. 2017–2020 rokotuksen on ottanut reilu kolmannes alueen väestöstä. Rokotuskattavuus nousi hieman Covid-19 pandemian aikana.

Erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit / 1000 asukasta ylittävät Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän (3113,0) ja kaikkien jäsenkuntien osalta koko maan käynnit (1897,2). Erityisesti Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä lisalmen käynnit ylittyvät runsaasti (3400,9). Tätä voi selittää osaltaan palvelujen helppo saatavuus. Erikoislääkärien vastaanotoille on haettu uusia toimintamalleja hoitoketjujen lyhentämiseen. Tässä keskeisenä osana ovat ns. lähetteettömät, jonottamisen sijaan suoraan ajanantamiseen perustuvat käytännöt, erikoislääkärikonsultaatioiden tarjoaminen perusterveydenhuollolle sekä etävastaanottotoiminta. Palveluja runsaasti käyttävien tunnistamista ja heille tarjottavien palvelujen kehittämistä jatketaan edelleen. Yhteydensaantia, hoidon tarpeen arviointia ja palveluohjausta sekä ajanvarausta on uudistettu. Sähköisiä palveluja kehitetään edelleen.

3.6.2 Turvallisuus

Iisalmen kaupungissa on aloitettu yleinen varautumissuunnitelman päivitys. Kaupunki on päivittänyt häiriötilanteiden johtoryhmän ja tiedotusryhmän. Yhteydenpito niin poliisiin kuin palolaitokseen on varmistettu. Kaupunki on riskiarviossaan määritellyt suurimmat riskit ja varautumissuunnitelman yleinen osa on laadittu. Asia on viety käsittelyyn elokuussa 2021 aloittavalle kaupunginhallitukselle.

Iisalmen kaupunki on päivittänyt yhdenvertaisuussuunnitelman vuosille 2021–2025, mikä toteutuessaan lisää kuntalaisten yhdenvertaista kohtelua. Kaupunki pyrkii takakamaan asukkailleen yhdenvertaiset mahdollisuudet siten, että kaikki saavat palveluita ja elävät ilman pelkoa syrjinnästä.

Turvallisuuden takaamiseksi Iisalmen kaupunki on tehnyt työtä käräjäoikeuden ja poliisipalveluiden säilyttämiseksi Iisalmissa. Työ tuotti tulosta ja asetuksenmuutoksen myötä Iisalmeen saatiin käräjäoikeuden istuntoaika.

Lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamiseksi järjestettiin koulutusta ja informaatiota kaupungin työntekijöille. Kaupunkiin perustettiin lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja hoidon suunnitteluun keskittyvä työryhmä, joka koordinoi tietoisuuksia ja koulutusta kaupunkilaisille ja laatii jatkossa kaupungille lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn suunnitelman.

Nuorten ilkeiden ja häiriökäyttäytymisen ehkäisyyn on sovittu eri toimijoiden ennaltaehkäisevästä yhteistyöstä, tiedotuksesta ja koulutuksesta niin kuntalaisille kuin kaupungin työntekijöille. Vartiointia ja hälytysjärjestelmiä on lisätty kaupungin alueilla riskiarvioinnin perusteella. Vuonna 2020 allekirjoitettiin sopimus Ankkuri-toiminnasta, jossa sovitaan konkreettisesta viranomaisyhteistyöstä mm. Poliisin ja lastensuojelun välillä peruskouluikäisten lasten elämänhallinnan tukemiseksi.

Liikenneturvallisuuden osalta tie- ja katuliikenneonnettomuudet ovat olleet laskusuunnassa 2010-luvulla. Viimeisen viiden vuoden ajanjaksolla 2016–2020 tieliikenteessä henkilövahinkoon johtaneiden onnettomuuksien määrä on vakiintunut tasolle 6 onnettomuutta/vuosi. Katuliikenteessä vastaava viiden vuoden keskiarvo on 8 onnettomuutta/vuosi, mutta viimeisen kahden vuoden aikana henkilövahinkoihin johtaneita liikennevahinkoja katuverkolla on ollut keskimääräistä vähemmän.

Kaupungin turvallisuussuunnitelma päivitettiin ja valtuusto hyväksyi sen kesäkuussa 2019. Suunnitelman päivityksessä huomioitiin kuntalaiskyselyn tulokset, eri viranomaisten antamat tilastot, kaupunkistrategian arvot ja painopisteet (erityisesti yhteisöllisyys) sekä sisäministeriön päivitettyt ohjeet.

3.6.3 Osallisuus ja vaikuttaminen

Iisalmissa on vahva osallisuuden kulttuuri. Palveluverkon, yleisten alueiden ja maankäytön suunnittelussa huomioidaan käyttäjät hankkeiden suunnittelu- ja luonnosvaiheessa. Nämä toimintatavat ovat vakiintuneita ja ovat sisällä eri toimenpiteitä kuvaavissa palveluprosessikaavioissa ja ne on viety sisälle tiedonohjaussuunnitelmiin.

Kaupungilla on käytössään palautekanava, joka mahdollistaa palautteen antamisen sähköisesti heti kun palautteen antoon on tarve. Myös erilaisten hankkeiden osalta palautetta voi antaa palautekanavan kautta esim. kaavaluonnoksiin, katusuunnitelmiin, puistosuunnitelmiin, Iisalmen ilmasto-ohjelman laadintaan ja mm. oppilaaksiottoalueiden rajoja pohdittaessa. Suomi.fi sivustolla kaupunki julkaisee kyselyjä Ota kantaa -sivustolla.

Erilaisia yleisötilaisuuksia pidetään striimattuna ja niitä jaetaan netin kautta reaaliaikaisena. Siten osallisuus ei katso paikkaa, vaan asioiden valmisteluun on mahdollisuus osallistua omalta kotisohvalta. Tallenteita erilaisista yleisötilaisuuksista on löydettävissä kaupungin nettisivuilta.

Eri vaikuttajaryhmiltä pyydetään lausunnot hankkeita työstettäessä. Näitä vaikuttajaryhmiä

ovat esimerkiksi ikäihmisten neuvosto, vammaisneuvosto ja nuorisoneuvosto. Myös erilaisia edunvalvontajärjestöjä, kolmannen sektorin toimijoita ja eri ikäryhmiä pyritään aktiivisesti saamaan vuorovaikutukseen mukaan. Koulujen kanssa on tekninen toimiala tehnyt yhteistyötä esimerkiksi tulevaisuuden Iisalmen visioita ja maankäytön suunnitelmia työstäessään.

Erilaisia vuorovaikutuksen ja osallisuuden tapoja kehitetään kaupungissamme ja käytännön työssä kuunnellaan asukkaiden toiveita vuorovaikutuksen järjestämiseksi. Kaupunkikävelyt ovat olleet yksi hyvä tapa antaa osallistumismahdollisuus asuinalueiden suunnitteluun mm. lapsiperheille. Näihin tilaisuuksiin on matalampi kynnys osallistua koko perheen kanssa.

Iisalmi on myös kokeillut osallistavaa budjetointia taloustoimen osalta eri vaikuttajaryhmien kanssa. Kaupunkistrategian osalta kaupunki järjestää kyselyn kaupunkilaisille sen päivittämiseksi ja vaikuttavuuden seuraamiseksi.

Asukkaiden kuuleminen mainitaan monessa laissa. Kunnan tulee kuulla asukkaitaan esimerkiksi liikuntaa koskevissa keskeisissä päätöksissä osana kuntalain säädettyä kunnan velvollisuutta huolehtia asukkaiden osallistumisen- ja vaikuttamisen mahdollisuuksista. Asukkaiden vaikuttaminen ja osallisuus palvelujen tuottamisessa ja kehittämisessä on tärkeä osa julkisten palvelujen kehittämistä. Hyvänä esimerkkinä tästä on uuden uimahallin suunnittelu ja rakentaminen. Päätös Iisalmen uuden uimahallin rakentamisesta on ollut pitkä prosessi, johon on kuulunut esimerkiksi hankkeen hyväksyminen kaupungin investointisuunnitelmaan, ratkaisut uudisrakentamisesta, kaavoitus ja varsinaisen hankesuunnitelman hyväksyminen. Uuden uimahallin palveluja suunniteltaessa on kuultu käyttäjiä. Vuonna 2019 valmistuivat sekä kysely hallin asiakastarpeista, että hyvinvointiyrittäjyyskartoitus koskien koko Kankaanliikuntapuistoa. Asiakastytyväisyyskysely teetettiin Savonia AMK:n opiskelijan toimesta 2018 marraskuussa ja siihen vastasi yhteensä 1 113 henkilöä. Vastausten määrä on merkittävä ja se kuvaa hyvin sitä, miten tärkeäksi tuleva uimahalli koetaan. Hyvinvointiyrittäjyyskartoitus toteutettiin Ylä-Savon Veturin rahoituksella ja siihen osallistuivat Kankaan alueen käyttäjäjärjestöjen lisäksi yritys-elämän edustajat, Ylä-Savon Sote ja Vetrea Terveys Oy. Sekä kyselyn tuloksia, että edellä mainitun kartoituksen tuloksia on

hyödynnetty palveluja suunniteltaessa.

Iisalmeen on valmistunut lähiliikuntapaikkoja lähes joka vuosi vuodesta 2014 lähtien. Lähiliikuntapaikkojen suunnittelun yhteydessä oppilaiden toiveiden kuuleminen on ollut tärkeä osa lähiliikuntapaikkojen sisältöratkaisussa. Keväällä 2021 Iisalmi käynnisti Suomen harrastamisen mallin toimenpiteet ala- ja yläkouluille pilottihankkeena. Hankkeen käynnistämisen alussa kysyttiin toiveet kerhojen sisällöstä yhteensä n. 1500 oppilaalta.

Palvelun käyttäjien osallisuutta päätösten teossa on käytetty ja käytetään myös mm. koulurakentamisen, peruskoululaisten harrastusmallin suunnittelussa ja jokaisen koulun oppilaskuntatoiminnassa. Koulu yhteisön kehittymisen edellytys on siellä toimivien yhdessä rakentama yhteisöllisyys.

Sivistys- ja hyvinvointitoimiala on myöntänyt vuosittain avustuksia noin 90 eri järjestölle. Viimeisinä vuosina avustusten määrä on ollut 191 600 €. Avustukset jakaantuvat toiminta-avustuksiin, kohdeavustuksiin, koulutus- ja kurssitoimintaan sekä apurahoihin ja stipendeihin. Terveiden ja hyvinvoinnin edistämiseksi yhteistyö järjestöjen kanssa on merkittävässä asemassa. Esimerkiksi liikunnan kohdeavustuksilla mahdollistetaan järjestöjen liikuntatilojen ja alueiden ylläpitäminen ja kehittäminen.

3.7 Terveiden ja hyvinvoinnin edistämisen aktiivisuus (Tea-viisari) 2020

Tea-viisari on terveyden ja hyvinvointilaitoksen ylläpitämä verkkopalvelu. Tea-viisarista saatavat tiedot kuvaavat terveydenedistämiseksi (Tea) eli kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Kuntien terveydenedistämiseksi ilmoitetaan pistemäärän 0-100 välillä. Jokainen ulottuvuus jakautuu osakokonaisuuksiin. Näille kokonaisuuksille lasketaan osasummapistemäärät, jotka lopulta skaalataan asteikolle 0-100. Pisteet 75-100 tarkoittavat hyvää laatua, pisteet 25-74 parannettavaa laatua ja pisteet 0-24 huonoa laatua

terveydenedistämisasiivisuudessa. Vastuuväestö tarkoittaa kaikkia Iisalmessa asuvia ihmisiä. Verkkopalvelusta saadaan myös vertailutietoa muiden kuntien tai alueiden Tea-aktiivisuudesta. Palvelu tukee kuntien ja alueiden terveydenedistämistyön suunnittelua ja johtamista (www.teaviisari.fi). Tietoa kerätään parittomina vuosina perusopetuksesta, kulttuurista, lukiokoulutuksesta ja kuntajohdosta ja parillisina vuosina liikunnasta ja perusterveydenhuollosta.

Tea-viisarissa terveyden edistämisenaktiivisuuden ulottuvuudet kuvaavat toimintaa seuraavista näkökulmista:

SITOUTUMINEN

Kuvaa strategiatasolla organisaation sitoutumista terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen esim. näkyvyys erilaisissa asiakirjoissa sekä kansallisten ohjelmien hyödyntämistä.

JOHTAMINEN

Kuvaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen organisointia, vastuun määrittelyä ja toimeenpanoa.

SEURANTA JA TARVEANALYYSI

Kuvaa vastuuväestön terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden seuranta ja tarveanalyysia väestöryhmittäin sekä raportointia johtoryhmälle ja luottamushenkilöille.

VOIMAVARAT

Kuvaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen resursointia esim. henkilöstön mitoitusta ja osaamista.

OSALLISUUS

Kuvaa vastuuväestön mahdollisuutta osallistua toiminnan kehittämiseen ja arviointiin.

MUUT YDINTOIMINNAT

Kuvaavat toimialakohtaisesti määritettäviä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen ydintoimintoja, jotka jokaisessa organisaatiossa tulisi toteuttaa.

Vertailtaessa Iisalmen kaupungin sektoreita, pisteet jakaantuvat vertailualueisiin nähdessä seuraavalla tavalla:

	Iisalmi	Siilinjärvi	Varkaus	Pohjois-Savon maakunta	Koko maa
Kaikki sektorit	76	64	67	70	68
Kuntajohto	88	70	76	80	78
Perusopetus	73	64	68	66	66
Lukiokoulutus	77	65	84	66	69
Ammatillinen koulutus	..	..	..	68	66
Liikunta	76	77	69	71	72
Perusterveydenhuolto	72	64	66	69	67
Kulttuuri	73	43	37	60	59

Pisteitten perusteella terveydenedistämisen aktiivisuus on meillä hyvällä tasolla. Tea-viisarista saa kuvauksen organisaation keskeisimmistä vahvuuksista ja kehittämiskohteista verrattuna koko maan tilanteeseen. Alla olevissa kappaleissa on lyhyesti kerrottu ko. vahvuuksista ja kehittämiskohteista verrattuna koko maan tilanteeseen.

Kuntajohto (2021)

Keskeisimpiä vahvuuksia ovat mm. kuntalaisten mahdollisuudet palvelujen suunnitteluun, kuntalaisfoorumit ja vastaavat, päätösten ennakoarviointi luottamusorganisaatioiden päätösten valmistelussa ja avustukset eri yhteisöille (198 €/asukas).

Kehittämiskohteina ovat mm. raportointi valtuustolle väestön hyvinvoinnin ja terveydentilan muutoksista, lasten vaikuttamismahdollisuudet kunnan hyvinvointia ja terveyttä edistävään päätöksentekoon (lasten kyselytunti hallitukselle tai valtuustolle) sekä kuntalaisten mahdollisuus vaikuttaa verkossa kunnanvaltuuston ja lautakuntapäätösten valmisteluun sekä hankintojen valmisteluun, seurantaan tai arviointiin.

Perusopetus (2019)

Vahvuuksia ovat mm. kodin ja koulun yhteistyön suunnittelu ja kehittäminen, vanhempien / huoltajien osallistuminen oppilaiden hyvinvointia koskevien yhteenvetotietojen käsittelyyn, yhteisesti sovitut käytännöt ja toimintaohjeet kiusaamisten ja luvattomien poissaolojen osalta ja huoltajien vaikutusmahdollisuudet yhteisöllisyyttä lisäävien toimintatapojen edistämisessä. Kehittämiskohteina ovat mm. psykologin, terveydenhoitajan ja oppilaiden edustajan osallistuminen oppilashuoltoryhmän kokoonpanoon, koulun psykologimitoitus ja yhteisesti sovittu käytäntö tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ehkäisemisessä.

Lukiokoulutus (2020)

Lukiokoulutuksen vahvuudet ovat mm. oppilaiden vaikutusmahdollisuudet järjestyssääntöjen laatimisessa, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyssä ja sovittelussa, opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin tietojen raportointi huoltajille, koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet ja teaviisarin tulosten käsittely henkilöstökokouksessa.

Kehittämiskohteina ovat mm. henkilöstön epäasiallisen käytöksen seuranta opiskelijaa kohtaan ja häiriöiden ja ongelmatilanteiden seuranta, ohjeistus / yhteinen käytäntö tupakkatuotteiden käyttöön oppilaitoksen alueella, tupakoinnin ja päihdekäytön seuranta ja psykologimitoitus.

Liikunta (2020)

Liikunnan vahvuudet ovat mm. liikuntapalvelujen osallistumisen ja vaikuttamisen tavat kuten asukas-/asiakaskyselyt, liikuntaolosuhteet, kuntalaisten tarkasteltavana olevat liikuntapaikkojen vapaat käyttövuorot, liikunnan ja ulkoilun käyttökustannukset, liikkumisryhmien tarjonta ja seuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille ja

uimahallimaksujen edullisuus.

Kehittämiskohteina ovat mm. sukupuolittainen seuranta vuoropohjaisten liikuntapaikkojen käynneissä sekä liikunta- ja toimintaesteisten liikunta-aktiivisuudessa, työikäisten liikunta-aktiivisuuden seuranta ja tiettyjen valtakunnallisten ohjelmien käsittely luottamushenkilöhallinnossa.

Kulttuuri (2021)

Kulttuurissa vahvuuksia ovat mm. kirjaston e-aineistomäärärahan taso ja tapahtumien tavoitavuus sekä eri osallistujaryhmien huomioiminen kulttuuritarjonnassa ja niiden tilastointi.

Kehittämiskohteina nousevat esille asukkaiden vaikutusmahdollisuudet, taloudellinen tukeminen kulttuuriin osallistumiseksi (esim. kulttuuriluotsitoiminta) ja varhaiskasvatukseen liittyen kulttuuripalveluiden huomioiminen varhaiskasvatussuunnitelmissa sekä kulttuurin harrastaminen varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävillä harrastustunneilla.

4. Hyvinvointisuunnitelman 2018–21 toteutumisen arviointi

4.1 Pohjois-Savon maakunnallisen hyvinvointikertomuksen tavoitteiden toteutuminen

Pohjois-Savon hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistealueina ja tavoitteina ovat olleet vuosina 2017–2021 seuraavat:

**Pohjois-Savon
hyvinvointitavoitteet**

I Ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö

- Vanhemmuus vahvistuu
- Ennaltaehkäistään nuorten riippuvuuksia ja alaikäiset nuoret ovat päihteettömiä
- Lasten ja nuorten mielenterveys kohenee
- Aikuisten päihteiden käyttö ja riippuvuuksien aiheuttamat haitat vähenevät
- Aikuisten mielenterveysoireilu vähenee

II Hyvä toiminta- ja työkyky

- Edistetään hyvää ravitsemus- ja ruokakasvatusta ja ennaltaehkäistään ylipainoa kaikissa ikäryhmissä
- Liikunnan määrä lisääntyy kaikissa ikäryhmissä ja hengästyttävää ja hikoiluttavaa liikuntaa harrastaa yhä useampi
- Työkykyisten ja työllisten (erityisesti nuorten) määrä kasvaa

III Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen

- Kukaan ei koe itseään yksinäiseksi
- Osallistavat toimintatavat ovat käytössä päätöksenteko- ja palveluprosesseissa
- Järjestö- ja harrastustoimintaan aktiivisesti osallistuvien määrä lisääntyy

IV Tapaturmien, väkivallan ja turvallisuuden ehkäiseminen

- Ketään ei kiusata
- Väkivaltaa tai sillä uhkailua ei sallita
- Koti – ja vapaa-ajan tapaturmat vähenevät (erityisesti ikäihmiset)
- Liikenneonnettomuudet vähenevät (moponuoret, juuri ajokortin saaneet, ikääntyneiden ajokyky, rattijuopumus)
- Terveellinen ja turvallinen ympäristö (rikokset, katuturvallisuus, melu, sisäilma, talous- ja uimavesi, ilmanlaatu)

Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön osalta vanhemmuuden tukeen ja lapsiperhepalveluiden kehittämiseen on panostettu vahvasti erityisesti hanketyönä ja toiminta on vahvistunut myös seurakunnan toiminnassa. Tämä näkyy mm. asenteiden muuttumisena lapsi- ja perhelähtöisemmäksi ja sitoutumisena monitoimijaiseen työtapaan.

Pakka-toimintamalli (paikallisten alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisyyn kehitetty menetelmä) on käynnistynyt Kuopion ja Siilinjärven lisäksi myös Varkaudessa ja Ylä-Savon alueella. Ehkäisevän päihdetyön koulutuksia on järjestetty eri toimijoiden yhteistyönä. Ankkuri tiimi aloitti toiminnan tehtävänään pyrkiä vaikuttamaan erityisesti nuorten huumausaineiden käyttöön. Tilastojen valossa myönteistä on aikuisten alkoholia liikaa käyttävien osuuden pientyminen ja rattijuopumusten lievä laskusuunta. Huolta aiheuttaa nuorten ja ikäihmisten kasvanut päihteiden käyttö ja nuorten lisääntynyt hyväksyvä suhtautuminen päihteisiin.

Ehkäisevää mielenterveystyöstä on edistetty vaikuttavien toimintamallien koulutuksella ja kehitetty etäkonsultaatiota ja lisätty vastaanottotoimintaa sekä tehty maakunnan mielenterveyspalvelujen selvitys. Itsemurhien ehkäisyn aluekeskus ja itsemurhien ehkäisyverkosto aloittivat toiminnan. Ehkäisevään mielenterveys- ja päihdetyöhön on valmisteltu maakunnallista Hyvällä Mielellä Pohjois-Savo hanketta, jossa on myös Iisalmi mukana. Tilastojen valossa aikuisista yhä useampi saa mielenterveysperustaisesti sairauspäivärahaa ja harvemmin työkyvyttömyyseläkettä. Nuorten kasvava ahdistuneisuus, koulu-uupumus ja mielenterveyshäiriöt vaativat työn vaikuttavien toimenpiteiden käyttöönottoa ja palveluketjujen toimivuuden varmistamista.

Työ- ja toimintakyvyn osalta *liikunta- ja ravitsemussuositukset* ovat kunnissa hyvin käytössä. Ravitsemusosaamista on edistetty hanketyönä erityisesti lasten ja nuorten parissa. Maakunnallinen ravitsemustyöryhmä aloitti keväällä 2021 toiminnan. *Liikunnan* saralla Pohjois-Savon liikunta on ollut vahva toimija edistämässä lasten, nuorten ja työikäisten liikkumista. Kuntiin on syntynyt seura- ja yhdistysfoorumeja. Tilastojen valossa haasteita on edelleen erityisesti terveellisten ruoka- ja ravitsemustottumusten edistämisessä, ylipainon vähentämisessä, liikkumissuositusten toteutumisessa sekä ikääntyneiden toimintakyvyn ylläpitämisessä. Aikuisista yhä useampi arvioi työkykynsä ja terveytensä hyväksi.

Osallisuuden vahvistamista ja yksinäisyyden vähentämistä on edistetty ottamalla käyttöön uusia toimintatapoja, vahvalla hanketyöllä viety eteenpäin osallisuusmallia ja kumppanuuspöytämallia, kehitetty lakisääteisiä toimielinten työtä ja yhdistys- ja järjestötyöllä

viety eteenpäin kohtaamispaikojen syntymistä. Järjestötoimintaa on edistetty verkostojärjestöjen ja -toimijoiden voimin ja näin muun muassa aloitti Ylä-Savon Vakka toiminnan. Tilastojen valossa yksinäisyys on edelleen lisääntynyt ja asukkaiden osallistumisen- ja vaikuttamisen mahdollisuuksissa on vielä parannettavaa. Joitakin osallisuudenmenetelmiä, kuten asiakasraateja, on kuitenkin jo aloitettu hyvin ottamaan käyttöön.

Kulttuurihyvinvoinnin teema on noussut vahvaksi menneen valtuustokauden aikana. Kulttuurin saavutettavuutta ja kulttuurihyvinvointia on edistetty hanketyön kautta lisäämällä kulttuurin rakenteita, moniammatillista toimintakulttuuria, kulttuurisia ryhmätoimintoja ikääntyneille, taide- ja kulttuurilähtöisiä hyvinvointipalveluja osaksi sote-palveluja ja edistämällä lastenkulttuuritoimintaa.

Tapaturmien, väkivallan ja turvattomuuden vähentämisen edistämiseksi Pohjois-Savossa aloitti maakunnallinen *kiusaamisen* ehkäisyn työryhmä keväällä 2020 järjestäen sekä väestölle että ammattilaisille koulutuksia ja kiusaamisen ehkäisyn videokampanjoita. Itä-Suomen poliisin ankkuritiimi on ollut kouluilla mukana muun muassa kiusaamisasioiden selvittelyssä. Alueella on vahvaa järjestö- ja hanketoimintaa kiusaamisen ehkäisemiseksi. *Kaatumisten ehkäisemiseksi* on järjestetty koulutuksia, tuotettu materiaaleja, oppaita ja ohjeita yhteistyössä eri toimijoiden kanssa alueellisen kaatumisen ehkäisyn verkoston toimesta. *Seksuaaliterveyden ja -turvallisuuden* edistämiseksi alueellinen seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä on kouluttanut ja jalkauttanut valtakunnallista ohjelmaa. Myös urheiluseuroille on saatu koulutusta häirintävapaasta urheilusta. Nuorille maksuton ehkäisy otettiin käyttöön muutamissa kunnissa. Pohjois-Savossa liikenneturvallisuustyöryhmät edistivät liikenneturvallisuustyötä. Toimintana ovat olleet tapahtumat ja tempaukset, virtuaalikoulutukset, materiaalit ja tiedottaminen sekä liikenneturvallisuus osana työsuojelutoimintaa.

Väkivaltatyön verkosto on koonnut aktiivisia toimijoita yhteen. Lisää koulutusta, tieto ja toimenpiteitä kaivataan kiusaamisen ehkäisyn, erityisesti tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisesta ja kiusaamiseen puuttumisen menetelmien käytössä.

Voimaa Vanhuuteen työ näkyy hyvin ja sen myötä mm. voima- ja tasapainoharjoittelu on kaikissa kunnissa käytössä. Myös esteettömyyden edistäminen rakentamisessa ja liikenneturvallisuutta edistävä liikennesuunnittelu ovat hyvin käytössä. Kaatumisten ehkäisy vaatii edelleen vahvoja toimenpiteitä.

Tilastojen valossa yhä harvempi osallistuu kiusaamiseen, mutta kiusattujen määrä on kasvanut. Väkivaltarikokset ovat kasvussa. Rikokset ovat vähentyneet, mutta liikennerikokset, erityisesti liikenneturvallisuuden vaarantaminen on kasvussa. Asuinalueena Pohjois-Savo koetaan turvallisena. Pohjois-Savossa voi elää onnellista, hyvää elämää, vaikka objektiivisesti terveystilastojen valossa hyvinvoinnin tila näyttää heikolta.

Pohjois-Savon hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä näkyy, että eri teemojen parissa hyte-työ on aloitettu usein hanketyönä. Hanketyön kohderyhmänä on painottunut lapset, nuoret ja lapsiperheet. Työikäisiin kohdistuvia toimenpiteitä on ollut vähän. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työ vaatii pitkäjänteistä työtä ja ennaltaehkäisyyn vahvistamista. (Pohjois-Savon laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021-2025, [Hyvinvointikertomus](#)).

Maakuntavertailussa terveydenedistämisen aktiivisuuden kokonaistulos on paras Pohjois-Savossa (TEAvisari.fi).

	Pohjois-Savon maakunta	Pohjois-Karjalan maakunta	Pohjois-Pohjanmaan maakunta	Keski-Suomen maakunta	Etelä-Savon maakunta	Pirkanmaan maakunta	Koko maa
Kaikki sektorit	70	64	69	67	66	69	68
Kuntajohto	80	76	78	75	66	83	78
Perusopetus	66	66	65	66	69	67	66
Lukiokoulutus	66	70	67	72	68	70	69
Ammatillinen koulutus	68	69	71	68	68	70	66
Liikunta	71	66	77	67	64	74	72
Perusterveydenhuolto	69	57	65	65	64	64	67
Kulttuuri	60	42	57	56	63	58	59

4.2 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman 2017–21 painopisteiden arviointi

Hyvinvoiva lapsi ja nuori

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on neljän kunnan yhteinen suunnitelma, jonka laadinnan vastuutahona on Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä. Jokainen kunta on asettanut omat kehittämiskohteensa.

Iisalmen kaupunkikohtaisissa tavoitteissa lasten- ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen näkyy esimerkiksi siinä, miten varhaiskasvatuksessa tarjotaan perheiden tarpeisiin sopivia vaihtoehtoja. Tavoitteena on ollut, että 90 % perheistä saisi haluamansa varhaiskasvatusmuodon vuonna 2020. Tavoite on ylittynyt, sillä yli 95 % perheistä on saanut haluamansa varhaiskasvatusmuodon.

Perusopetuksen tuntimäärä/ oppilas on Iisalmissa suurempi kuin valtakunnallisesti. Myös lukiokoulutuksen resurssikehystavoite on toteutunut. Päätötodistuksen on saanut 100 % ikäluokasta.

Oppilashuollosta ja sen suunnittelusta vastaa moniammatillinen oppilashuollon ohjausryhmä. Jokaisella koululla ja oppilaitoksella on oma yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä ja oppilashuollon suunnitelma. Esiopetuksessa on muodostettu kaksi monitoimijaista alueellista esiopetuksen oppilashuoltotyöryhmää syksyllä 2021. Oppilashuoltoryhmän tehtävä on huolehtia jokaisen oppilaan psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta terveydestä, reagoida tarpeisiin ja ilmiöihin sekä kehittää koulun hyvinvointityötä. Oppilashuoltopalveluiden järjestämisestä vastaa Ylä-Savon Sote kuntayhtymä. Psykologien rekrytoinnissa on ollut haasteita koko Ylä-Savon osalta.

Kouluterveyskyselyjen tulosten hyödyntäminen opetuksen ja oppilaiden hyvinvoinnin tukena

on jokaisen koulun perustehtävä. Samassa yhteydessä myös terveyteen ja ravitsemukseen kiinnitetään huomiota ja pyritään vaikuttamaan esille tulleisiin ilmiöihin. Esimerkiksi ravitsemussuositusten toteutuminen ruokailussa on toteutunut, mutta oppilaiden ruokailussa on ilmennyt puutteita syödä kaikkia aterian ainesosia. On myös havaittu ylipainon lisääntyneen lasten ja nuorten keskuudessa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteeksi on asetettu kaksi tuntia liikuntaa päivässä. Osa liikunnasta on toteutunut varhaiskasvatuksessa, osa kotona. Iisalmen kaupungin liikuntapalvelut ja eri liikuntajärjestöt ovat mukana aktiivisesti järjestämässä liikuntaa ja tapahtumia lapsille. Käytössä on ollut mm. liikuntakalenteri ja vuonna 2019 alkanut yhteinen hanke Lapsi liikkuu. Hanke on tukenut mm. kaupungin strategista tavoitetta, jossa lapsille ja nuorille pyritään järjestämään vähintään yksi harrastus. Tätä tavoitetta tukee myös Opetus- ja kulttuuriministeriön tukeman Ihme - Iisalmen harrastusmalli (aloitus 2021), jossa peruskoululaisille järjestetään maksutta harrastusmahdollisuuksia koulupäivän yhteyteen. Kouluikäisille järjestetään myös kaupungin toimesta harrastustoimintaa kouluilla ja Sporttari -liikkuvaa iltapäivätoimintaa. Kouluissa toteutetaan ns. pitkät välitunnit, jolloin useilla kouluilla ulkona ja/tai sisällä järjestetään myös ohjattua välituntitoimintaa.

Uimahalli on aktiivisessa käytössä omatoimisten käyntien, uimakoulujen ja uimaopetuksen muodossa. Uimahallin uinninohjaajat vastaavat iisalmelaisten alakoululaisten lisäksi lähialueen koulujen uinninopetuksesta.

Kulttuurialan kolmannen sektorin toimijoiden toimintaedellytyksiä on turvattu lisäämällä toiminta-avustusten määrää 3000 eurolla vuodessa kolmena vuonna peräkkäin. Liikunta- ja nuorisojärjestöavustusten ja vuorojen jaossa painopisteenä ovat olleet tavoitteen mukaisesti alle 18-vuotiaat. Iisalmi pilotoi Nuorisopassin harrastustoiminnan tueksi. Vuorojen jakokriteerit on hyväksytty sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa.

Nuorten Twist -kesätyötoiminnalla työllistetään 112 nuorta tavoitte ylittäen vuonna 2021 (tavoite 100). Uutena ryhmänä on otettu mukaan twist-apureita 9.luokkalaisista oppilaista ohjaajien avuksi. Nuorisopalvelujen tarjoamaan toimintaan on osallistunut 2020 käyntikerroissa

mitattuna lähes 20 000 nuorta; tavoitteena on ollut 15 000. Etsivään nuorisotyössä on ollut yhteydessä 2020 150 nuoreen ja heistä tavoitettuja on ollut 96 (yhteystavoite 150 nuorta). Etsivä nuorisotyö siirtyi kaupungin järjestettäväksi Nuorison Tuki ry:ltä 2019 alusta lukien työllistäen kolme etsivää.

Elinympäristö

Erityisesti lasten ja nuorten, työkäisten sekä ikäihmisten hyvinvointiin vaikuttavia strategisia tavoitteita ovat teknisellä toimialalla olleet vuosina 2017–2021 mm seuraavat:

Tiivis yhdyskuntarakenne ja hyvin saavutettavissa oleva ja toimiva palveluverkko

Iisalmen yhdyskuntarakenne on hajautunut ja asettaa haasteita palvelujen saavutettavuudelle. Joiden osa-alueiden osalta kaupunki pystyy kehittämään palvelujaan aktiivisesti ja tältä osin tavoite on toteutunut hyvin. Kouluverkkoa uudistetaan kaupunginvaltuustossa vuonna 2018 hyväksytyyn perusopetuksen palveluverkkosuunnitelman mukaisesti säilyttämällä kouluverkko entisellään ja korvaamalla sisäilmaongelmaisia vanhoja koulurakennuksia uusilla. Runnin vanha koulu on korvattu uudella siirtokelpoisella tilaelementtikoululla vuonna 2020. Kilpijärven uuden koulun rakentaminen on käynnissä ja koulu valmistuu keväällä 2022. Mansikkaniemen uuden koulun rakentaminen alkaa toukokuussa 2021 ja koulu valmistuu syksyllä 2022. Soinlahden uuden koulun hankesuunnittelu on käynnistynyt keväällä 2021.

Terveet ja toimivat toimitilat

Koulujen ja päiväkotien teknistä kuntoa on kartoitettu systemaattisesti. Tarvittaessa apuna on käytetty rakennusterveysasiantuntijoita. Iisalmen kaupungissa on otettu käyttöön sisäilma-asioiden toimintamalli vuonna 2017.

Liikkumaan houkuttelevat liikuntareitit ja puistot

Lähiliikuntapaikkojen rakentamiseen ja ylläpitoon on panostettu. Koulujen yhteydessä olevia lähiliikuntapaikkoja voidaan hyödyntää opetus ja -kerhotoiminnassa sekä myös lähiasukkaiden ja järjestöjen iltakäytössä. Ne ovat lapsille ja nuorille hyvin saavutettavissa myös vapaa-aikana. Viime vuosina valmistuneita tai perusparannettuja lähiliikuntapaikkoja ovat mm. Kangaslammin

lähiliikuntapaikka ja Kirkonmäen lähiliikuntapaikka. Runnin lähiliikuntapaikka valmistui koulun yhteyteen kesällä 2021. Monipuolista Paloisvuoren ulkoilualuetta kehitetään erillisen kehittämissuunnitelman mukaisesti. Kaupungin uimarannan toiminnallisuutta on parannettu ja lasten leikkipuistojen kalustusta ja varustusta uusitaan vuosittain.

Viihtyisä, turvallinen ja esteetön kaupunkiympäristö

Liikenneturvallisuutta on parannettu systemaattisesti. Liikennevahinkojen määrä kaupungissa on vähentynyt merkittävästi viimeisen viiden vuoden aikana. Iisalmen kaupunki on mukana projektissa *Koululaisten turvallisen ja viisaan liikkumisen edistäminen Ylä-Savon kunnissa 2021*.

4.3 Iisalmen hyvinvointisuunnitelman 2018–21 painopisteiden arviointi

Iisalmen kaupungin hyvinvointisuunnitelman 2018–21 keskeisimmiksi kehittämiskohteiksi analysointitiedon ja kaupungin strategiaan tavoitteisiin perustuen asetettiin työllisyyden edistäminen ja yritysyritys, terveet toimitilat ja turvallinen liikkumisympäristö, kuntalaisten hyvinvointi ja terveys sekä hyvinvoinnin- ja terveydenedistämisen aktiivisuus. Seuraavissa alakappaleissa kunkin kehittämiskohteen arviointi.

4.3.1 Työllisyyden edistäminen ja yritysyritys

Työttömyyden ja työllisyyden kehitys Ylä-Savossa seuraa viiveellä valtakunnallista kehitystä. Iisalmissa on pyritty tekemään omasta työllistämistyöstä ennakoivaa. Työllisyydenhoidon painopisteissä on mukana yritysyritys. Luku- ja euromäärällisesti työllistäminen ja työllisyyden tukeminen on pidetty vahvalla tasolla ja yhteistyötä työllistämisen tukiverkoston, kuten järjestösektorin ja Sote-kuntayhtymän kanssa on tehostettu aiemmasta. Iisalmi hakeutui mukaan työllisyyden kuntakoiteiluun (1.3.2021 - 30.6.2023), jossa TE-toimistojen asiakkaista ja prosessista osa siirtyy kuntien vastuulle. Tällä pyritään tehostamaan paikallista ja alueellista

työllistämistyötä ja valmistautumaan v. 2024 suunniteltuun työllisyydenhoidon kokonaisvastuun siirtämiseen kunnille.

4.3.2 Terveet toimitilat ja turvallinen liikkumisympäristö

Eräiden tutkimusten mukaan ihminen viettää noin 90 prosenttia ajastaan sisätiloissa. On itsestään selvää, että tilojen ominaisuuksilla ja terveellisyydellä on suuri vaikutus ihmisten hyvinvointiin. Iisalmen kaupunki on viime vuosina panostanut voimakkaasti sisäilma-asioihin ja toimitilojen terveellisyyden varmistamiseen. Rakennushankkeissa käytetään alusta loppuun rakennusterveysasiantuntijoita sekä noudatetaan Terve Talo- ja Kuivaketju 10 -toimintamalleja. Lisäksi kaupungissa on otettu käyttöön toimintamalli sisäilmaongelmien ja olosuhdehaittojen ratkaisemiseksi olemassa olevissa rakennuksissa. Mallin mukaan ongelmatiloihin kohdistetaan tarvittaessa sisäilmateknisiä kuntotutkimuksia rakennusterveysasiantuntijoiden johdolla. Selvitystulosten perusteella rakennuksiin tehdään tarpeen mukaan käyttöä turvaavia korjauksia tai suunnitellaan laajempia peruskorjaus- tai korvausinvestointeja. Toimitilojen suunnittelussa ja hallinnassa tilan terveellisyys on priorisoitu erittäin tärkeäksi tilan ominaisuudeksi.

4.3.3 Kuntalaisten hyvinvointi ja terveys

Terveyttä ja hyvinvointia edistävillä toimenpiteillä vaikutetaan suoraan keskeisiin kansansairauksien syihin. Näin hillitään kustannuksia, jotka seuraavat terveydenhuollon palveluista, sairauspoissaoloista ja varhaisesta eläköitymisestä. Sivistys- ja hyvinvointitoimiala tavoittaa suurimman osan lapsista ja nuorista ja on merkittävässä roolissa lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä. Keskeisimmiksi toimenpiteiksi on laajassa hyvinvointikertomuksessa kirjattu osallisuuden lisääminen, lasten ja nuorten terveellisiin elämäntapoihin vaikuttaminen, hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden lisääminen, harrastusten monipuolisuus ja matalankynnyksen palvelujen lisääminen sekä ikäihmisten toimintakyvyn

lisääminen.

Sivistys- ja hyvinvointitoimialan tärkeimpänä strategisena tavoitteena on osaaminen ja hyvinvointi. Tavoite jakaantuu pienempiin tavoitteisiin kuten osallisuuden ja toimijuuden tukeminen ja vahvistaminen, aktiivinen ja hyvinvoiva kaupunkilainen, lasten ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen ja palveluiden uudistaminen.

Tavoitteiden toteutumisen ja toiminnan sisällöt on kirjattu toimintakertomuksiin ja talousarvion käyttösuunnitelmaraportteihin. Vuosittaisen kertomukset löytyvät valtuuston ja lautakunnan listoilta.

4.3.4 Hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen aktiivisuus

Keskeisimmäksi toimenpiteeksi on laajaan hyvinvointikertomukseen kirjattu kaupunginjohton, luottamushenkilöiden ja toimialojen suunnitelmallisuus ja sitoutuminen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen, esim. terveyden ja hyvinvointia lisäävien toimenpiteiden riittävyys ja parempi huomioiminen talouden suunnittelun yhteydessä.

Tea-viisarin ulottuvuus "sitoutuminen" kuvaa strategiatasolla organisaation sitoutumista terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen esim. näkyvyytenä erilaisissa asiakirjoissa sekä kansallisten ohjelmien hyödyntämisessä. Tea-viisarin pisteet kaikkien ulottuvuuksien osalta ovat parantuneet. Iisalmen Hyte-rakenteet ovat valtuustokauden aikana parantuneet. Hyvinvointijaoston perustaminen ja hyvinvoinnin huomioiminen paremmin talouden ja toiminnan suunnittelussa kuvaavat mm. sitä, miten hyvin hyvinvoinnin johtaminen on kunnan toiminnassa huomioitu. Valtuustokauden aikana mm. seuraavat toimenpiteet ovat olleet käytössä tai ne on otettu käyttöön:

- Päätösten ennakoarviointi on myös otettu käyttöön kaikessa luottamustoimien päätöksenteossa
- Kaupunginhallituksen kirjallinen avustusohjeistus on käytössä

- Tarkastuskertomuksessa on arvioitu hyvinvoinnin toteutumista
- Käytössä tavoitteet / mittarit, jotka on määritelty hyvinvoinnin edistämiseksi
- Ravitsemustottumusten lisäämiseksi on asetettu ikäryhmittäisiä tavoitteita ja toimenpiteitä
- Valtuuston hyväksymä hyvinvointikertomus
- Johtoryhmä seuraa väestön terveydentilaa ja elinoloja
- Yleisavustukset ja avustukset yhteisöille ovat suurempia kuin koko maassa keskimäärin
- Palveluiden suunnittelussa hyödynnetään asiakaspalautetta, hyödynnetään järjestöfoorumeita ja kokemusasiantuntijoita sekä kuntalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa päätösten valmisteluun verkossa

5. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen

5.1 Hyvinvointityön rakenteet ja resurssit

Kuntalain mukaan kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä huolehtiminen on kunnan perustehtävä. Kunnan asukkaat ovat myös itse edistämässä hyvinvointia omissa yhteisöissään. Kunnan palvelujen näkökulmasta katsottuna hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kaikkien kunnan toimialojen ja luottamushenkilöiden tehtävä. Iisalmen kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtamisesta vastaa kaupunginjohtajan vetämä johtoryhmä. Asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä edistetään paljolti yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Eri järjestöjen rooli asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on merkittävä. Ylä-Savon Soten kuntayhtymässä on syksystä 2020 alkaen toiminut kokoaikainen hyvinvointikoordinaattori. Nuorten ehkäisevä päihdetyöntekijä toimii kaikissa Ylä-Savon Soten

peruskouluissa. Hyte-rakenteita on tietoisesti kehitetty kuluvan valtuustokauden aikana.

Alla tärkeimmät kaupungin erilliset Hyte-työryhmät ja tehtävät:

Ylä-Savon SOTE:lla ja siihen kuuluvilla kunnilla on toiminut yhteinen Hyte-työryhmä, joka kokoontuu 2-3 kertaa vuodessa. Työryhmä käsittelee yhteisiä hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä asioita kuten lakisääteiset hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät ohjelmat ja ajankohtaisia asioita hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Pohjois-Savossa toimii kaikkien kuntien yhteinen *Pohjois-Savon Hyte-työryhmä*, jonka tärkeimpänä tehtävänä on yhteen sovittaa Pohjois-Savon kunnissa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Kaupungin organisaatiouudistukseen liittyen vuoden 2018 alusta on toiminut sivistys- ja hyvinvointilautakunnan alaisuudessa *hyvinvointijaosto*, jonka tehtävänä on mm. edistää kaupunkilaisten hyvinvoinnin toteutumista kaupungin eri toimialoilla sekä toimia yhteistyön koordinoijana kaupungin ja järjestöjen välillä.

Nuorten ohjaus- ja palveluverkosto (monialainen työryhmä) toimii laaja-alaisesti yli hallintorajojen nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Sama työryhmä toimii myös *oppilashuollon ohjausryhmänä*.

Kaupungin *Hyte-työryhmässä* on edustettuna kaikki toimialat. Hyte-työryhmä kokoaa mm. laajaa hyvinvointikertomusta.

Iisalmi kuuluu valtakunnalliseen *Terve kunta -verkostoon*. Verkostossa hallituksen jäsenenä on edustettuna luottamushenkilö Iisalmen kaupungin valtuustosta. Hän on toiminut myös hyvinvointijaoston puheenjohtajana.

Vuoden 2020 alussa Iisalmeen perustettiin sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen yhteinen *SISOTE-työryhmä* yhteistyön vahvistamiseksi lasten ja nuorten asioissa. Työryhmän tarkoituksena on yhdessä pohtia ilmiöitä, joita kultakin hallinnon alalta nousee, niihin yhteistä reagoitua, koulutus- ja hanketarpeita sekä vahvistaa yhdessä tekemisen toimintatapaa.

Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämistä kehitetään monialaisesti eri hallinnonalojen viranomaisten, järjestöjen, yhdistysten sekä lasten ja perheiden kanssa työskentelevien yhteistyössä. *Kohtaamisen tuki -työryhmän* yhteen sovittavan johtajuuden avulla pyritään vähentämään päällekkäisyyksiä toiminnoissa ja kohdentamaan arjen tukea perheille. Uutena yhteisenä toimintana on kehitetty perheille maksuton Lasten liikennepuiston kesäajan toiminta.

5.2 Käynnissä olevat tärkeimmät hyvinvointiohjelmat, -suunnitelmat ja hankkeet

- Iisalmen kaupungin perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelma 2021
- Iisalmen kaupungin esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelma 2021
- Iisalmen kaupungin varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat 2021
- Valtion erityisavustus varhaiskasvatuksen positiivisen diskriminaation edistämiseksi vuosille 2019–2020.
- Oppimisen ja koulunkäynnin tuen sekä inklusiivisen toiminnan kehittämisen koordinointi 2020-31.12.2021
- Oppilaan ohjauksen kehittäminen -hanke 1.8.2021-31.12.2022
- Oppimisen tuen ja inklusion hanke 2021-2022 (esi- ja perusopetus sekä varhaiskasvatus)
- Kapasiteetti Käyttöön -hanke (nepsy-nuoret), Iisalmen Nuorison Tuki ry
- Poikkeusolojen aiheuttamien vaikutusten tasoittaminen, varhaiskasvatukseen koronaviruksen (COVID-19) aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi lukuvuodelle 2020–2021
- Erityisavustus varhaiskasvatuksen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin ja laadun kehittämiseen, KOHTU-kohtaamisen tuki arjessa lapsille ja perheille. Yhteistyössä varhaiskasvatuksen, Y-S Soten ja järjestöjen kanssa. 2020-31.12.2021
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017–2021, päivitettävänä vuosille 2022–2025

- Työllisyyspalveluiden hankkeita:
Nuorten työpolku (nuorille työnhaun alkuvaiheessa),
Yhteistyöllä työtä - YTYÄ! (yritysten työvoimatarpeisiin vastaaminen),
Iisakki - Iisalmen työkykyohjelma (osatyökykyiset työhakijat ja palveluverkosto)
- UP Uudelle polulle; TOIMI-säätiön toteuttama maahanmuuttajien kotoutuminen ja työllistäminen
- Uukkari; TOIMI-säätiö & YSAO, ammattiopinnoissa olevien koulukeskeytymisen ehkäisy
- Ikäihmisten hyvinvointisuunnitelma 2022-2025
- Voimaa Vanhuuteen ohjelma
- Ihme - Iisalmen harrastamisen malli -hanke 2021-2022
- Lapset liikkuu Iisalmessa -hanke 2021
- Pieniä Ilmastotekoja -hanke 2020-2022
- Mitä kuuluu? -koulunuorisotyön hanke 2021-2022
- Hyvällä Mielellä Pohjois-Savo-hanke 2021-2023
- Itsenäisen asumisen toimenpideohjelma 2022 (Ylä-Savon Sote)

5.3 Kaupunkistrategia 2017-2021

Iisalmen kaupungin strategia päivitettiin vuoden 2017 aikana. Kaupunkistrategia 2030 päämäärineen ja painopisteineen ohjaa toiminta- ja taloussuunnittelua valtuustokaudella 2017-2021, mutta lisäksi monet linjaukset vaikuttavat myös pitkällä aikavälillä yli valtuustokauden vuoteen 2030 saakka. Strategiaa on päivitetty keväällä 2020 ja uuden strategian laatiminen käynnistettiin vuonna 2021 uuden kaupunginvaltuuston aloittaessa toimintansa. Uusi strategia

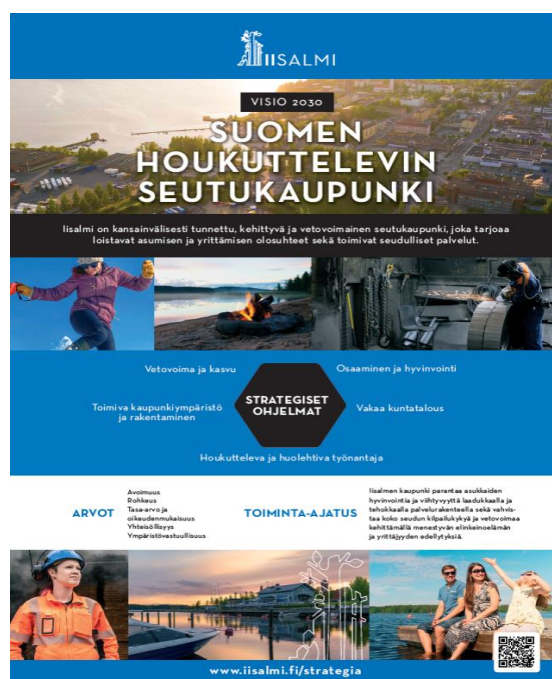
käsitellään joulukuussa 2021. Tiivistelmä uudesta strategiasta on kappaleessa 7.4.

Visio vuoteen 2030 on olla **Suomen houkuttelevin seutukaupunki. Arvot avoimuus, rohkeus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus, yhteisöllisyys ja ympäristövastuullisuus** ohjaavat kaikkea tekemistä.

Strategiset ohjelmat pitävät toiminnan vision mukaisena:

- 1) Vetovoima ja kasvu
- 2) Osaaminen ja hyvinvointi
- 3) Toimiva ja turvallinen kaupunkiympäristö
- 4) Vakaa kuntatalous
- 5) Houkutteleva ja huolehtiva työnantaja

Toiminta-ajatuksena on parantaa asukkaiden hyvinvointia ja viihtyvyyttä laadukkaalla palvelurakenteella sekä vahvistaa koko seudun kilpailukykyä ja vetovoimaa kehittämällä menestyvän elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä.

6. Johtopäätökset Iisalmen vahvuuksista ja

kehittämiskohteista väestön hyvinvoinnin edistämisessä

6.1 Iisalmen vahvuudet hyvinvoinnin edistämisessä

Lapset

Tarjoamme Iisalmissa laadukasta varhaiskasvatusta, jossa arvostetaan lapsuuden ainutkertaisuutta. Toimintamme lähtökohtia ovat lasten fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus ja hyvinvointi sekä yhteistyö perheiden kanssa. Myönteisyys on varhaiskasvatuksemme voimavara. Huoltajilla on ollut todellinen mahdollisuus valita lapselleen sopiva varhaiskasvatusmuoto.

Iisalmi on vahvasti panostanut perusopetukseen tuntikehyksen lisäyksellä, digitaalisen oppimisen mahdollistamiseen oppilaskohtaisilla laitteilla, opetus- ja oppimismateriaalien hankinnoilla, uusien koulujen rakentamisella ja koulujen yhteyteen rakennetuilla lähiliikunta-alueilla sekä maksuttomalla harrastustoiminnalla koulupäivän yhteydessä. Varhaiskasvatuksen ja koulujen henkilökunnan koulutuksiin hakeutumiseen kannustetaan. Turvallinen ja viihtyisä oppimisympäristö yhdessä ammattitaitoisen ja sitoutuneen henkilöstön kanssa luo lapsille ja oppilaille hyvinvointia ja oppimisen edellytyksiä. Esille tuotuihin huolenaiheisiin on reagoitu mm. resursoimalla yläkouluun erityisopettajia aiempaa enemmän ja pyritty luomaan uusia monialaisia toimintamalleja eri ammattiryhmien yhteistyöllä. Koulussa työskentelee opetushenkilöstön rinnalla mm. koulu yhteistyöntekijä, nuorisotyöntekijä ja koulupsykkareita hankerahoituksen turvin 2021-2022.

Oppilaiden ja huoltajien osallisuus ja vaikuttaminen varhaiskasvatuksen ja koulun arjessa on luonnollinen osa varhaiskasvatuksen ja koulujen toimintaa. Sopivan pieni kaupunki mahdollistaa myös verkostotoiminnan kehittämisen ja yhteistyön eri sidosryhmien ja järjestöjen kanssa. Iisalmen opetus- ja sivistystoimi on verkostoitunut aktiivisesti lähikuntien sivistystoimien kanssa esim. hanketyössä.

Kirjasto on aktiivinen toimija lasten ja nuorten vapaa-ajalla ja myös koulujen kanssa yhdessä. Koulukirjastojen lisäksi Iisalmessa toimii kouluilla kiertävä kirjastoauto.

Kunnallinen kulttuuripalvelu tarjoaa peruskouluikäisille lapsille mahdollisuuksia tutustua eri kulttuurin lajeihin kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti, yhteistyössä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Sopivan harrastuksen löytäminen helpottuu tutustumisten myötä, ja kynnys osallistua kulttuuritapahtumiin madaltuu.

Liikuntapalvelut on voimakkaasti ollut kehittämässä yhteistyössä järjestöjen kanssa lasten ja nuorten harrastustoimintaa. Toiminnan tavoitteena on ollut tavoittaa etenkin niitä lapsia ja nuoria, joilla ei ole vielä harrastusta. Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa on ollut tiivistä. Liikunta- ja nuorisjärjestöjen rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä on vahva.

Nuoret

Kehittämishankkeiden avulla on pystytty satsaamaan nuorten mielenterveyden haasteisiin nuorten kanssa työskenteleviä lisäämällä.

Nuorisovaltuusto toimii aktiivisesti ja koulujen oppilaskuntatoiminta on suunnitelmallista ja oppilaita hyvin osallistavaa.

Myös nuorten osalta on pystytty vaikuttamaan siihen, että maksullisuus ei ole harrastamisen este. Iisalmen harrastamisen mallin kautta on tavoitettu etenkin ne nuoret, joilla ei harrastusta vielä ole ollut.

Resursseja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi on lisätty. Erilaisilla nuoriin kohdistuvilla

hankkeilla kuten koulunuorisotyöhankkeella ja Ankkuritoiminnalla on pystytty vastaamaan lieveilmiöihin, väkivaltaisuuteen ja päihteiden käyttöön. Liikunta- ja nuorisojärjestöjen rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä on vahva.

Kouluympäristön turvallisuuteen on kiinnitetty huomiota tekemällä turvallisuuskartoituksia ja kouluympäristön ideointia samoin kuin alakouluilla. Ulkopuolisen toimijan parantamishdotukset ovat kaupungilla parhaillaan arvioitavana.

Ylä-Savon ammattiopistossa kaikenikäisten opiskelijoiden hyvinvointia edistetään monin tavoin. Uusien aloittavien opiskelijoiden ryhmäytymistä ja oppilaitokseen tutustumista tuetaan Tervetuloa-toiminnoilla ja kaikissa toimipisteissä järjestettävillä ryhmäytymispäivillä. Opiskelijaohjaukseen on satsattu lisäämällä ohjaushenkilöstöä sekä kehittämällä uusia toimintamalleja. Yksi varhaiseen puuttumiseen kehitetty malli on Huolenpidon polku. Opetus-, ohjaus- ja opiskeluhuoltohenkilöstön lisäksi opiskelijoita tuetaan useilla hankkeilla, joiden avulla edistetään opiskelijan ohjausta ja opintojen etenemistä.

Taukotoimintaan ja vapaa-ajan toimintoihin on hankittu erilaisia hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä edistävää välineistöä. Lisäksi on otettu käyttöön YSAO-aktiivipassi, joka mahdollistaa tutustumisen eri liikuntalajeihin. Opiskelijoiden käytössä on myös liikunta- ja musiikkituloja. Elä, asu ja voi hyvin -asuntolakurssi tarjoaa asuntolassa asuville opiskelijoille eväitä itsenäiseen elämään, asumiseen ja hyvinvointiin.

Opiskelijoiden osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia tuetaan aktiivisella opiskelijakunta- ja tutortoiminnalla. Tutortoiminnassa on mahdollisuus erikoistua esim. vertais-, asuntola- ja digitutoriksi oman kiinnostuksen mukaan. Opiskelijoiden viihtyvyyttä ja yhteisöllisyyttä edistetään hyvinvointivuosikellon mukaisilla hyvinvointitapahtumilla, teemapäivillä ja kampanjoilla. Ylä-Savon ammattiopisto tekee tiivistä yhteistyötä alueellisten ja valtakunnallisten verkostojen kanssa.

Turvallisuuteen liittyviin ohjeisiin ja käytäntöihin opiskelijat perehdytetään toimipisteissä toteutettavilla turvallisuuskävelyillä.

Työikäiset

Työikäisten peruspalveluita tuotetaan hyvässä yhteistyössä kaupungin ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän kesken. Monipuolinen peruspalveluita tukeva verkosto, mm. paikkakunnan yritykset, oppilaitokset ja järjestösektori, toimii tehokkaana ja asiakasta lähellä olevana yhteistyökumppanina. Kaupunki on ottanut vahvan vastuutteen työllistymisen edistämisestä tehostamalla omaa työllisyyspalveluiden toimintaansa ja osallistumalla työllisyyspalveluiden siirtoa paikallistasolle ennakoivaan työllisyyden kuntakokeiluun. Kaupungissamme halutaan tuoda työikäisten palvelut asiakasta lähelle ja helposti saataville.

Iisalmissa kulttuurikeskus tarjoaa työikäisille mahdollisuuksia päästä osalliseksi kulttuurista monipuolisella konsertti- ja tapahtumatarjonnalla sekä harrastusmahdollisuuksilla. Kulttuuripalveluihin osallistuminen lisää tutkitusti ihmisten hyvinvointia ja jaksamista arjessa.

Ohjatun liikunnan tarjonta Iisalmissa on laajaa. Kaupungin lisäksi ohjattua liikuntaa järjestävät monet yksityiset liikuntayritykset ja järjestöt.

Ikäihmiset

Iisalmissa on tiedostettu väestön ikääntymisen tuomat haasteet. Kaupungin, Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän ja Petterinkulman kesken on tehty yhteistyötä ikääntyneiden asumisen olosuhteiden kehittämiseksi. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä hallinnoi Itsenäisen asumisen työryhmätyötä, jossa eri em. tahot koordinoivat yhteistyötään.

Esteettömän, turvallisen ja viihtyisän elinympäristön mahdollistamiseksi on myös tehty työtä yhdessä vammais- ja ikäihmisten neuvoston kanssa. Iisalmissa on erittäin aktiivinen ja toimiva vammaisneuvosto sekä ikäihmisten neuvosto, jotka tekevät aloitteita elinympäristön ja palveluiden saavutettavuuden kehittämiseksi.

Kaupunki on ottanut käyttöön hissiavustuksen myöntämisen ja kiinnittää erityistä huomiota

yleisten alueiden kuten katujen ja puistojen sekä liikunta-alueiden esteettömyyteen. Asemakaavoissa on luotu mahdollisuuksia hissirakentamiseen vanhoissa kerrostaloissa sekä kiinnitetty huomiota siihen, että erityisryhmien asuminen on mahdollista laajasti kaupunkikeskustassa.

Iisalmessa kulttuurikeskus tarjoaa ikäihmisille mahdollisuuksia päästä osalliseksi kulttuurista monipuolisella konsertti- ja tapahtumatarjonnalla sekä harrastusmahdollisuuksilla. Kulttuuripalveluihin osallistuminen lisää tutkitusti ihmisten hyvinvointia ja jaksamista arjessa.

Kaupungin liikuntapalvelut vastaavat erityisryhmien liikunnasta. Erityisryhmille ja ikäihmisille järjestettyjä ohjattuja liikuntaryhmiä järjestetään liikuntapalvelujen kautta yhteensä noin 20 viikossa ja ryhmät ovat suosittuja.

[Terveystiedon edistämisen aktiivisuus \(TEA-viisari\)](#)

Tea-viisarin pisteet kaikkien ulottuvuuksien osalta ovat parantuneet. Iisalmen Hyte-rakenteet ovat valtuustokauden aikana myös parantuneet. Muun muassa päätösten ennakoarviointi on myös otettu käyttöön kaikessa luottamustoimien päätöksenteossa, tarkastuskertomuksessa on arvioitu hyvinvoinnin toteutumista ja yleisavustukset ja avustukset yhteisöille ovat suurempia kuin koko maassa asukasta kohden. Palveluiden suunnittelussa hyödynnetään asiakaspalautetta, järjestöfoorumeita ja kokemusasiantuntijoita sekä kuntalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa päätösten valmisteluun verkossa.

6.2 Iisalmen kehittämiskohteet hyvinvoinnin edistämiseksi

[Lapset](#)

Perheille tehdyn kyselyn mukaan lasten huoltajat toivovat tukea vanhemmuuteen lasten

kasvatukseen liittyvissä asioissa. Vertaistuen muotoja myös kaivataan. Yhteistä lapsiperheitä tukevaa toimintaa eri toimialojen, järjestöjen ja Ylä-Savon SOTEn kanssa on vahvistettava edelleen. Tässä Perhekeskus ja tulevan hyvinvointialueen palvelut ovat avainroolissa.

Myönteisestä kehittämisestä huolimatta edelleen kehitettävää on oppilaiden ja huoltajien vaikutusmahdollisuuksissa ja osallisuudessa varhaiskasvatuksen ja koulun arkeen. On pohdittava, kuinka Covid-19 pandemian rajoitusten aikana ja jälkeen saadaan huoltajat kiinnittymään varhaiskasvatuksen ja koulun toimintaan. Pandemian aikana teams -välitteiset vanhempainillat ovat saaneet jopa aiempaa enemmän osallistujia, joten hybridimalli myös kohtaamisten järjestämisessä on tulevaisuudessakin vaihtoehto. Samoin teemoittain koko kaupungin varhaiskasvatuksen ja peruskoululaisten huoltajille suunnatut informatiiviset tilaisuudet voivat toteutua myös digitaalisesti.

Oppilashuollon palveluiden resurssit eivät vastaa tarvetta osittain rekrytointiongelmien vuoksi. Aikaa yhteisölliselle työlle on liian vähän. Oppilashuollon palveluiden saatavuus ja riittävyys Iisalmessa tulee huomioida siirryttäessä hyvinvointialueen vastuuseen oppilashuollon palveluiden järjestämisessä.

Oppilashuollon toimitilojen tarve ja monitoimijuus koulussa tulee huomioitavaksi uusien koulujen rakentamisessa. Olemassa olevien tilojen tarkastelu ja joustava käyttö ovat olennaista kaikilla kouluilla.

Ylipainon lisääntyminen näkyy yhä nuoremmilla lapsilla. Elintapaohjauksella, monipuolisella harrastustarjonnalla ja eri toimijoiden yhteistyöllä voidaan vaikuttaa lasten ylipainoon.

Alakouluikäiset lapset eivät harjaa hampaita riittävän säännöllisesti. Lasten hampaiden säännölliseen harjaukseen tulee kiinnittää huomiota huoltajille ja lapsille suunnatulla valistustyöllä.

Alakouluikäisten tupakkatuotteiden kokeilualttius on lisääntynyt.

Alakouluikäisten nettiriippuvuus on lisääntynyt.

Jo alakouluikäiset lapset joutuvat seksuaalisen kommentoinnin ja ehdottelun kohteeksi

some-viestinnässä. Mediakasvatus on tärkeää yhä nuoremmille lapsille netissä tapahtuvien lieveilmiöiden ehkäisemiseksi.

Nuoret

Pienellä osalla yläkoululaisista pahoinvoinnin ja psyykkisen hyvinvoinnin haasteet ovat puhututtaneet Iisalmessa kuluneina vuosina ja enenevässä määrin vuosina 2019–21. Jo peruskouluikäiset nuoret tarvitsevat runsaasti tukitoimia ja huomiointia niin oppimisen, osallisuuden, vaikuttamisen kuin psyykkisen tuenkin näkökulmasta. Ennaltaehkäisevä ja oikea-aikainen oppimisen ja psyykkisen tuen antaminen on keskiössä. Huoliin on reagoitu lisäämällä ja monipuolistamalla henkilöresurssia ja kehittämällä uusia yhteistyön ja tuen malleja. Yhteen sovittavan työskentelymallin kehittäminen eri toimijoiden välillä yläkoulussa on alkanut syksyllä 2021.

Oppilashuollon palvelujen pysyvyys ja saatavuus ovat luoneet omat haasteensa ja oppilaat yläkoulussa eivät ole aina saaneet apua, vaikka sitä olisivat tarvinneet. Katse kääntyy alueen rekrytointiongelmiiin Ylä-Savon SOTE:n palveluissa ja tulevaisuudessa hyvinvointialueelle.

Osallisuuden ja yhteisöön kuulumisen tunteen laskeminen sekä yksinäisyyden kokemuksen ja kiusaamisen lisääntyminen vaativat huomiointia kaikilla sektoreilla ja verkostotoiminnassa.

Seksuaalisen ehdottelun ja ahdistelun lisääntyvään ilmiöön on kiinnitettävä huomiota ja lisättävä itsemääräämisoikeuteen liittyvää kasvatustyötä.

Huumeiden hankkimisen helppous on kouluterveyskyselyn perusteella nousnut huolestuttavasti 2017–2021. Helppous lisää kokeilualttiutta. Myös tupakointi ja huumekeuilut ovat lisääntyneet.

Nuorten väkivallan lisääntyminen puhuttaa koko maassa – niin myös Iisalmessa, vaikkakin fyysisen uhan kokemus on peruskoulussa ja ammatillisessa oppilaitoksessa laskussa. Lukiossa ilmiö on hienoisessa nousussa. Ennaltaehkäisevään työhön on syytä jatkossakin satsata. Poliisin Ankkuri-tiimin työtä on vakiinnutettu ja siinä toimivaa nuorisotyöntekijän tehtävää ollaan vakinaistamassa.

Ylä-Savon SOTEn näkökulmasta Iisalmessa peruskoulujen oppilashuoltohenkilöstön tilat puhuttavat työntekijöitä toistuvasti. Kuraattoreilla ja psykologeilla ei ole omia tiloja vaan he tapaavat lapsia, nuoria ja perheitä pääsääntöisesti terveydenhoitajan työtiloissa, mikä vaikeuttaa aikatauluja ja saavutettavuutta. Tarjotut vapaat tilat ja toiveet eivät aina kohtaa, joten on syytä laatia yhteistyössä kaupungin kanssa pitkän aikavälin suunnitelma oppilashuollon tiloista kouluissa.

Ylipainon lisääntyminen on huolestuttavaa. Liikunnan harrastamisen määrän tulisi edelleen kasvaa, sillä sen puute altistaa ylipainolle ja kansansairauksille.

Peruskoulun yläasteikäisten hampaiden säännölliseen harjaukseen tulee kiinnittää huomiota nuorille suunnatulla valistustyöllä.

Enemmistö nuorista toisella asteella voi hyvin ja etenee opinnoissaan, mutta yhä enenevässä määrin psyykinen oireilu ja yksinäisyyden tunne ovat lisääntyneet. Korona-aika on korostanut erilaisia ongelmia kuten sosiaalisten tilanteiden pelkoa, jännittämistä, päihteiden käyttöä ja oppimisen haasteita. Osalla opiskelijoista tämä näkyy mm. kotiin jäämisenä ja poissaoloina opinnoista. Haasteita asettavat myös opiskeluhuoltohenkilöstön rajalliset resurssit sekä psykologin puuttuminen.

Nuorten vapaa-ajan aktiivisuus on vähentynyt. Opiskelijoiden elämänhallintataidoissa on puutteita: epäsäännöllinen vuorokausirytmä ja ruokailutottumukset sekä piittaamattomuus yhteisistä pelisäännöistä. Huolta aiheuttavat myös nuorten vapaa-ajan harrastuneisuuden väheneminen, energijuomien käyttäminen, tupakointi sekä riskialtis liikennekäyttäytyminen. Osaa opiskelijoista on vaikeaa aktivoida yhteiseen tekemiseen ja osallistumiseen. Digitaalisten välineiden käyttö on myös vaikuttanut opiskelijoiden vuorovaikutustaitoihin; osalle opiskelijoista aito kohtaaminen ja asioiden hoitaminen ovat hankalaa.

Nuorille suunnattua tapahtuma- ja kulttuuritarjontaa on suhteellisen vähän. Kulttuuripalveluilla voidaan vaikuttaa nuorten kokemaan yksinäisyyteen ja henkiseen hyvinvointiin sekä lisätä nuorten omaa osallisuutta hyvinvoinnin tukemisessa.

Työkäiset

Seutukaupunkiasemassa Iisalmi toimii keskuksena, johon keskittyvät toisaalta sekä hyvä valikoima työpaikkoja, että työnhakijoita. Kuitenkin ympäröiviä alueita korkeampana pysyttelevä työttömyys ja keinot pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseksi puhuttavat Iisalmissa.

Työttömyyden myötä myös terveys- ja hyvinvointitekijöissä ilmenee puutteita, joihin vaikuttaminen olisi mahdollista työllisyysenedistämisen ja oikeaan palveluun ohjaamisen yhteistyön keinoin. Tässä on Iisalmissa vielä kehittämistä.

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä tuottaa terveys- ja hyvinvointipalvelut Iisalmen asukkaille. Ajantasainen hyvinvointitieto, palvelut ja palvelujen kehittämisen tarve kuvataan Ylä-Savon Soten hyvinvointikertomuksessa. Työkäisen väestön mielenterveysongelmat ja sairastuvuus sekä erikoissairaanhoidon tarve ovat lisääntyneet. Palveluja runsaasti käyttävien tunnistamista ja heille tarjottavien palvelujen kehittämistä tulee edistää.

Terveellinen ja turvallinen elinympäristö sekä hyvin toimivat palvelut ovat tärkeitä työkäisten kannalta. Iisalmen kaupungissa haasteena on se, että kaupunkirakenne on hajautunut. Tavoitteena on kaavoittaa uusia asumisen mahdollisuuksia mahdollisimman lähelle palveluja. Väestömäärä on hiljalleen vähentynyt, joten palveluita tuskin tulee lisää kaupungin alueelle. Nykyisen palveluverkon ylläpitäminen ja edelleen kehittäminen on todennäköisin kehityskulku.

Tarkasteltaessa iisalmelaisten perherakennetta, huomataan, että yli 50 % perheistä on pariskuntia ilman lapsia ja noin 13 % yksinhuoltajaperheitä. Kansallisesti on myös havaittavissa, että yksin asuvien määrä on lisääntynyt huomattavasti. Kohtaavatko näiden henkilöiden hyvinvointitarpeet ja palvelut toisensa? Toimialakohtaisia tarkasteluja myös näiden väestöryhmien osalta on syytä tehdä.

Ikäihmiset

Väestö ikääntyy niin, että vuonna 2030 saavutetaan huippu yli 65-vuotiaiden osuudessa koko väestöstä. Tuolloin noin 34 % väestöstä on yli 65-vuotiaita.

Eryyisenä haasteena voidaan pitää Iisalmen kerrostalokannan hissittömyyttä. Tällä hetkellä noin 70–80 % kerrostalokannasta on ilman hissiä. Siten jatkossa tarvitaan edelleen paljon työtä asuin ympäristön esteettömyyden kehittämiseksi. Itsenäisen asumisen monipuolisten vaihtoehtojen kehittäminen on jatkossa tärkeää.

Kaupunkiympäristön ja julkisten tilojen esteettömyyteen on kiinnitettävä erityistä huomiota myös jatkossa. Palveluliikenteen vaihtoehtoja tulee edelleen kehittää.

Ikäihmistien toimintakyvyn ylläpitämisellä ja parantamisella pystytään vaikuttamaan merkittävästi mm. lonkkamurtumiin ja sitä kautta sosiaali- ja terveystienoihin. Yhteistyötä ja kohdennettuja palveluja on edelleen kehitettävä. Ajantasainen ikäihmistien hyvinvointitieto, palvelut ja palvelujen kehittämisen tarve kuvataan Ylä-Savon Soten hyvinvointikertomuksessa.

Terveystien edistämisen aktiivisuus (TEA-viisari)

Vaikka Hyte-rakenteet ovat Iisalmissa parantuneet, ovat resurssit koordinoimien tarpeeseen nähden kuitenkin edelleen niukat. Terveystien edistämisen aktiivisuuteen ja siellä oleviin kehittämiskohteisiin on syytä myös jatkossa kiinnittää huomiota ja huomioida yhteistyö tulevan Pohjois-Savon hyvinvointialueen kanssa.

OSA 2 IISALMEN KAUPUNGIN HYVINVOINTISUUNNITELMA 2022-25

7. Hyvinvointisuunnitelma vuosille 2022-25

7.1 Yhteistyö hyvinvoinnin edistämisessä Iisalmen kaupungin ja Pohjois-Savon maakunnan välillä

Pohjois-Savon hyvinvointikertomus ja -suunnitelma linjaa Pohjois-Savon hyvinvoinnin ja terveyden (HYTE) edistämisestä vuosille 2021-2025 kokoamalla yhteen maakunnan terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät tiedot, vertaa niitä verrokkimaakuntiin ja linjaa hyvinvointivajeista HYTE-työn tärkeimmät painopisteet vuosille 2021-2025.

Kesäkuussa 2021 hyväksytyn sote-lakipaketin mukaan kunnat ja hyvinvointialue vastaavat 1.1.2023 alkaen yhdessä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä Pohjois-Savon alueella. Kumpikin vastaa osaltaan HYTE-näkökohtien huomioimisesta strategisessa suunnittelussa, hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laatimisesta sekä yhteistyöstä järjestöjen ja muiden tahojen kanssa. Pohjois-Savon HYTE-rakenne on aiemman kehitystyön pohjalta pitkälti valmis, ja viedään Pohjois-Savon poikkihallinnollisen HYTE-ryhmän kautta osaksi hyvinvointialueen valmistelua.

7.2 Pohjois-Savon maakunnallisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteet 2021-2025

Pohjois-Savon hyvinvointitavoitteet 2021-2025

I Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen

- ❖ Lapset ja nuoret kokevat olevansa osa yhteisöjään
- ❖ Kuntalaisia osallistavat ja vaikutusmahdollisuuksia lisäävät toimintatavat ovat käytössä
- ❖ Kukaan ei koe itseään yksinäiseksi

II Vanhemmuus vahvistuu

- ❖ Toimiva parisuhde
- ❖ Vanhemmuustaidot vahvistuvat
- ❖ Vanhempien oma jaksaminen vahvistuu

III Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

- ❖ Ruokasuositusten mukaiset ruokatottumukset toteutuvat
- ❖ Tervehampaiset lapset ja nuoret
- ❖ Nuoret nukkuvat riittävästi
- ❖ Terveyttä edistävä liikunta lisääntyy (erit. 2.aste, matalan koulutustason naiset, ikäihmiset)
- ❖ Oppimistaidot vahvistuvat
- ❖ Yhä useampi osallistuu kohdunkaulan syövän seulontoihin
- ❖ Raskaudenkeskeytykset vähenevät

IV Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

- ❖ Mielen terveys vahvistuu (erit. lapset ja nuoret)
- ❖ Alaikäiset nuoret ovat päihteettömiä
- ❖ Nuorten huumekekoilujen ja -käytön ehkäisy (erit. 2. asteen nuoret)
- ❖ Työikäisten ja ikäihmisten päihteiden käyttö ja riippuvuuksien aiheuttamat haitat vähenevät
- ❖ Netin haitallinen käyttö vähenee (erit. nuoret)

V Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

- ❖ Ketään ei kiusata
- ❖ Kukaan ei koe seksuaalista häirintää tai ahdistelua
- ❖ Väkivaltaa tai sillä uhkailua ei sallita
- ❖ Nuorten tekemät rikokset vähenevät
- ❖ Liikenneonnettomuudet vähenevät
- ❖ Kaatumistapaturmat vähenevät

VI Hyte- resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistuminen

- ❖ HYTE-resurssit ja rakenteet vahvistuvat
- ❖ HYTE-prosessit vahvistuvat
- ❖ Ennakoarviointi päätöksenteossa

Jokaiseen hyvinvointitavoitteeseen on laadittu menetelmät ja mittarit, joita maakunnallisesti ja tulevalla hyvinvointialueella seurataan. Iisalmen hyvinvointisuunnitelma noudattelee päätavoitteissaan Pohjois-Savon hyvinvointisuunnitelmaa. Eri toimialat huomioivat toimenpidetavoitteissaan ja seurannassaan myös Pohjois-Savon hyvinvointisuunnitelman tavoitteet ja mittarit. Ohessa linkki Pohjois-Savon hyvinvointikertomuksen tiivistelmään:

<https://www.pssh.fi/documents/8699635/8767445/Pohjois-Savon+hvkjahvks+tiiviisti+vuosille+20212025+30092021FINAL.pptx/d847adf4-b06a-4e6f-85b7-65622f727514>

Pohjois-Savon hyvinvointitavoitteiden määrittelyn taustalla olevat hyvinvointivajeen tiedot

Pohjois-Savossa nuorten ja korkeasti koulutettujen aikuisten yksinäisyys on edelleen lisääntynyt. Asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksissa on vielä parannettavaa palveluiden ja talouden suunnitteluun osallistamisessa ja mahdollisuuksissa vaikuttaa päätösten valmisteluun verkossa. Lisäksi erityisesti yläkouluikäiset nuoret eivät koe kuuluvansa osaksi luokka- ja kouluyhteisöään.

Tilastojen valossa työtä täytyy edelleen jatkaa vanhemmuuden ja parisuhteen tuen sekä vanhemmuustaitojen vahvistamiseksi. Avioeroja on Pohjois-Savossa paljon vertailumaakuntiin verrattuna ja nuorten keskusteluyhteys vanhempien kanssa on huono, vaikkakin parantunut. Lisäksi vanhemmat kaipaavat tukea parisuhteeseen sekä omaan ja puolison jaksamiseen.

Pohjois-Savossa haasteita on erityisesti terveellisten ruoka- ja ravitsemustottumusten edistämässä ja ruokakasvatuksen yhteistyössä, ylipainon vähentämisessä, liikkumissuosittelun toteutumisessa sekä ikääntyneiden toimintakyvyn ylläpitämisessä. Lisäksi yhä harvemmalla 12-vuotiaalla lapsella on terveet hampaat. Kolmasosa yläkoululaisista nukkuu alle 8 tuntia, mikä on huonoin tilanne vertailumaakuntiin verrattaessa, ja yhä useammalla on vaikeuksia oppimistaidoissa. Pohjois-Savossa ikävakioitu kohdunkaulasyövän seulontaohjelmaan osallistumisaktiivisuus on heikointa. Huolta aiheuttavat myös nuorten tyttöjen kasvaneet raskaudenkeskeytysten määrät.

Pohjois-Savossa aikuisista yhä useampi saa mielenterveysperustaisesti sairauspäivärahaa tai työkyvyttömyyseläkettä. Nuorten kasvava ahdistuneisuus, koulu-uupumus ja mielenterveyshäiriöt vaativat vaikuttavien toimenpiteiden käyttöönottoa ja palveluketjujen toimivuuden varmistamista. Tilastojen valossa myönteistä on liikaa alkoholia käyttävien aikuisten osuuden pieneneminen ja rattijuopumusten lievä laskusuunta. Huolta aiheuttaa nuorten ja ikäihmisten kasvanut päihteiden käyttö ja nuorten lisääntynyt hyväksyvä suhtautuminen päihteisiin sekä nuorten nettiriippuvuus.

Yhä harvempi nuori osallistuu kiusaamiseen, mutta kiusattujen määrä on kasvanut. Myös

seksuaalista häirintää ja ahdistelua kokee yhä useampi nuori, erityisesti nuoret tytöt. Väkivaltarikokset ja alaikäisten rikokset sekä liikenneturvallisuuden vaarantaminen ovat kasvussa. Kaatumisten ehkäisy vaatii edelleen vahvoja toimenpiteitä. Asuinalueena Pohjois-Savo koetaan kuitenkin turvallisena.

HYTE- toiminta vaatii vahvaa juurruttamista ja oppien viemistä pysyviksi käytännöiksi, prosesseiksi ja vahvoiksi vakiintuneiksi rakenteiksi. Terveystiedon edistäminen eri toimialoilla vaatii vahvistamista ja ennaltaehkäisevän työn resursointia. Perustettavien työryhmien poikkihallinnollisuudesta ja monialaisuudesta tulee huolehtia. Päätösten vaikutusten ennakoarviointi (EVA) tulee ottaa käyttöön niin kunnissa kuin hyvinvointialueella. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työ vaatii sitoutumista strategiatasolla sekä hyvinvointijohtamisen ulottumista talous- ja toimintasuunnitelmaan ja tilinpäätökseen. Tarvitaan myös hoitopolkujen ja palveluketjujen selkeyttämistä ja näissä ennaltaehkäisyyn vahvistamista.

7.3 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tavoitteet

Ylä-Savon SOTEn lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma käsitellään yhtymähallituksessa 15.2.2022. Kuntalausuntojen jälkeen suunnitelma käsitellään/hyväksytään yhtymävaltuustossa 29.3.2022.

Iisalmen kaupungin hyvinvointikertomuksen lapsia ja nuoria koskeva hyvinvointitieto on tiivistettynä Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa. Iisalmen hyvinvointikertomuksen hyvinvointitiedot ovat yksityiskohtaisemmat ja näin on ennakoitu jo tulevan hyvinvointialueen uudistuva malli hyvinvointitietojen seurannassa. Tavoitelinjaukset ovat jo nyt ja tulevat olemaan yhteneväiset koko Pohjois-Savon hyvinvointialueella.

Osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta tehdään muutoksia myös lastensuojelulakiin. Lakiluonnoksen uudistetussa 12. pykälässä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat

säädettäisiin jatkossa sekä kunnan että hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa. Kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma olisi jatkossa osa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 6 §:ssä tarkoitettua kunnan hyvinvointisuunnitelmaa. Hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma olisi otettava huomioon hyvinvointialueen talousarviota ja suunnitelmaa sekä palvelustrategiaa laadittaessa. Vastaavasti hyvinvointialueen toimintaa koskeva lasten ja nuorten alueellinen hyvinvointisuunnitelma olisi osa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 7 §:ssä tarkoitettua hyvinvointisuunnitelmaa.

Vuonna 2021 laaditaan Oppimisen tuen -hankerahoituksella (OKM) toteutetaan koko kaupungin kolmiportaisen tuen käsikirja Iisalmen koulujen ja myös hankkeessa mukana olevien kuntien Vieremän, Sonkajärven ja Kiuruveden käyttöön. Samassa hankkeessa vahvistetaan myös edelleen SiSoTe-yhteistyötä eri kunnissa ja kuntien välillä. Niin ikään hankerahoituksella (OKM) luodaan ns. Iisalmen malli lasten ja oppilaiden harrastustoiminnan lisäämiseksi koulupäivän yhteyteen.

Tulevaisuuden hyvinvointialueen keskeiset tavoitteet, monitoimijaisen yhteistyömallin käyttöönotto, resurssien kohdentuminen ja toimenpiteet suunnitellaan hyvinvointialueen valmistelemissä työryhmissä 2021–2022.

Perhekeskus-toimintamallin palvelut määritellään valtakunnallisen ohjeistuksen mukaan hyvinvointialueilla. Kuntayhtymän perhekeskuksella ja jäsenkunnilla on olemassa useita yhteisiä hyvin toimivia toimintamalleja ja -rakenteita. Tätä kirjoitettaessa ei vielä tiedetä, millainen perhekeskus Ylä-Savoon hyvinvointialueen käynnistyessä rakentuu. Keskeistä on, että yhteistyötä kuntien ja järjestöjen kanssa jatketaan aiemmin luodulta hyvältä pohjalta hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä sekä lasten, nuorten ja perheiden palvelujen järjestämisessä.

7.4 Iisalmen kaupungin hyvinvointisuunnitelman keskeisimmät tavoitteet ja toimenpiteet hyvinvoinnin edistämiseksi

Iisalmen kaupungin hyvinvointisuunnitelman arvot nojautuvat Iisalmen kaupungin strategiaan, joka on parhaillaan päivitettävänä strategiakaudelle 2022-2030. Uuden strategian toiminta-ajatuksena on, että Iisalmen kaupunki huolehtii asukkaiden hyvinvoinnista ja vahvistaa koko seudun kilpailukykyä ja vetovoimaa. Strategian keskeisiä arvoja ja toimintaperiaatteita ovat toiminnan rohkeus, vastuullisen tulevaisuuden ympäristön sekä onnistumisen ilmapiirin ja edellytysten luominen.

Strategiaa toteutetaan kolmella teemaohjelmalla. ”Inspiroiva Iisalmi” -teema sisältää keskeisimmin niitä tavoitteita, joihin hyvinvointisuunnitelmalla vastataan. Tavoitteena on olla hyvinvointia ja osaamista aktiivisesti kehittävä kaupunki, jossa toimintaa uudistetaan rohkeasti kouluttamalla henkilöstöä, tarjoamalla uusia palveluja sekä olemalla mukana kokeiluissa. Osallistamme käyttäjäryhmät ja kolmannen sektorin mukaan palveluiden suunnitteluun ja viestimme palvelutarjonnastamme aktiivisesti ja monikanavaisesti. Edistämme kuntalaisten hyvinvointia kannustamalla omatoimiseen liikunnan ja kulttuurin harrastamiseen sekä tarjoamalla monipuoliset ja saavutettavat kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa. Huomioimme väestörakenteen muutokset ennakoivasti palvelutarjonnan kehittämisessä eri ikätasoille ja kohderyhmille. Meidät tunnetaan valtakunnallisesti vetovoimaisena ja monipuolisena koulutuskaupunkina, joka tarjoaa asukkailleen mahdollisuuden elinikäiseen oppimiseen vauvasta vaariin. Kehitämme uusia yrityslähtöisiä koulutusmalleja ja toimimme aktiivisesti ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutusmahdollisuuksien lisäämiseksi alueella yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Teemme päätöksiä, joilla turvataan perheiden, lasten ja nuorten mahdollisuudet turvalliseen kasvuun ja hyvään oppimiseen.

Toisena teemaohjelmalla on ”Ihana Iisalmi”, jonka tavoitteena on rakentaa toimivaa, viihtyisää

ja turvallista kaupunkiympäristöä eri käyttäjäryhmien tarpeet huomioiden. Tavoitteena on mm. terveelliset toimitilat ja vähähiilisen rakentamisen edistäminen, hyvin saavutettavissa oleva toimiva palveluverkko, liikkumiseen kannustavat reitit ja puistot, laadukkaat tonttialueet sekä kehittyvät kyläalueet ja ympäristövastuullinen toiminta. Kolmannen strategisen teeman "Ihmeiden Iisalmen" sisällöt liittyvät vetovoimaisen seutukeskuksen elinvoiman ja elinkeinoelämän kehittämiseen, sujuviin arjen palveluihin, osaavan työvoiman saatavuuteen, yrittäjyyteen liittyvien palveluiden ja olosuhteiden kehittämiseen, saavutettavuuden varmistamiseen sekä tapahtumien ja matkailun kehittämiseen.

Kaupunkistrategian päivitystä on tehty yhtäaikaaisesti hyvinvointisuunnitelman laatimisen kanssa ja ohjelmien tavoitteet ja sisällöt ovat keskenään hyvin saman sisältöisiä. Iisalmen kaupungin hyvinvointisuunnitelma on linjassa myös Pohjois-Savon maakunnallisen hyvinvointisuunnitelman ja Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kanssa.

Iisalmen hyvinvointisuunnitelman 2022-2025 ajatus on olla ohjaava asiakirja palvelujen toteutuksen tueksi ja huomioimiseksi kuntalaisten hyvinvoinnin näkökulmasta eri toimialoilla. Iisalmen hyvinvointisuunnitelman 2022-2025 tavoitteet on asetettu ikäryhmittäin niin, ettei erityisiä väestöryhmiä tai vähemmistöryhmiä eritellä, vaan tavoitteena on kaikkien iisalmelaisten yhdenvertainen hyvinvoinnin edistäminen. Tarkemmat tavoitteet, toimenpiteet, tietolähteet ja mittarit tulevat esille vuosittain eri toimialojen toimintasuunnitelmissa ja -kertomuksissa. Näissä tavoitteissa ja mittareissa kuvataan erilaisiin väestö- ja vähemmistöryhmiin kohdentuvia tavoitteita, toimenpiteitä ja vaikutustenarviointia. Näin pyritään huomioimaan vuosittaiset tarpeet, muutokset ja mahdolliset vastuumuutokset siirryttäessä hyvinvointialueeseen vuoden 2023 alusta alkaen. Esimerkiksi hyvinvointialue kokoo ikäihmisten palvelut saman organisaation alle ns. ikäkeskukseen, jonka palvelutavoitteet linjaa vaaleilla valittu aluevaltuusto.

Hyvinvointisuunnitelman 2022-2025 tavoite kiteytyy ajatukseen jokaisen kuntalaisen hyvinvoinnista, osallisuudesta ja aktiivisuudesta. Tähän pyrimme seuraavin tavoittein:

- **Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa**
- **Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön**
- **Turvaamme perheiden, lasten ja nuorten mahdollisuudet turvalliseen kasvuun ja hyvään oppimiseen**

Lapset ja nuoret

Tavoite	Toimenpide	Tietolähde/ mittari
Turvaamme perheiden, lasten ja nuorten mahdollisuudet turvalliseen kasvuun ja hyvään oppimiseen	Varhaiskasvatuksessa tarjotaan perheiden tarpeisiin sopivia erilaisia vaihtoehtoja.	Effica
Turvaamme perheiden, lasten ja nuorten mahdollisuudet turvalliseen kasvuun ja hyvään oppimiseen	Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen huomioidaan suunnitelmallisesti ja ilmiöihin reagoivasti. Päihdekasvatustunnit peruskoulussa 4.lk alkaen. Kiusaamisen ja syrjinnän ennaltaehkäisyä sekä niihin puuttumista ja puuttumisen menetelmiä kehitetään eri organisaatioissa, kuten varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja liikunta- ja nuorisopalveluissa. Monitoimijuus arjessa (esim. tunnetaidot, Ankkuritoiminta, kasvatustyö).	Talousarvio, toimintasuunnitelmat ja -kertomukset. Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmat. Koulujen lukuvuosisuunnitelmat ja lukuvuosikertomukset. Oppilashuoltosuunnitelma. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Kouluterveyskysely. Ruokapalveluiden tuotannonohjausjärjestelmä ja kouluterveyskysely (ruokailusuositusten noudattaminen)

		Ankkuritulastot. Osallisuuskyselyt.
Turvaamme perheiden, lasten ja nuorten mahdollisuudet turvalliseen kasvuun ja hyvään oppimiseen	Ennaltaehkäisevä ja monitoimijainen yhteistyö toimintatapana mielen hyvinvoinnin tukemiseksi.	Yhteisöllisen oppilashuollon toimintamalli, tilannekuvat.
Turvaamme perheiden, lasten ja nuorten mahdollisuudet turvalliseen kasvuun ja hyvään oppimiseen	Lapsiperheiden perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun yhdyspintatyö perhekeskuksen ja kaupungin välillä.	Lapsiperheiden perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun resurssien ja käyttäjämäärien seuranta hyvinvointialueen perhekeskuksen kanssa.
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Huomioidaan varhaiskasvatuksen yksikköjen ja koulujen turvallisuus ja viihtyisyys kaavoituksessa, peruskorjauksissa ja uudisrakentamisessa.	Toimintasuunnitelmat ja -kertomukset. Kouluterveyskysely. Käyttäjien osallisuus kaavoituksessa ja hankesuunnitelmissa.
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Luodaan mahdollisuuksia ja kannustetaan liikunnan ja kulttuurin harrastamiseen. Kehitetään koulujen ja muiden toimialojen sekä järjestöjen välistä yhteistyötä. Koulun ja varhaiskasvatuksen arjessa tapahtuvat toiminnot ja yhteistyö vanhempainyhdistyksen sekä oppilaskunnan kanssa.	Kävijämäärät ja käyttöasteet eri kaupungin liikunta- ja kulttuurikohteissa. Kouluterveyskysely. Toimintasuunnitelmat ja -kertomukset. Yhteisöllinen oppilashuolto. Koulujen lukuvuosisuunnitelmat. Kulttuurikasvatussuunnitelmat
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Elämäntapaohjaus osana opetuksen järjestämistä ja monitoimijaista verkostotyötä.	Kumppanuus ja yhteistyö eri toimijoiden ja järjestöjen kanssa esim. fyysisen-, psyykkisen – ja sosiaalisen hyvinvoinnin teemoista. Toimintasuunnitelmat ja -kertomukset.

		Yhteisöllinen oppilashuolto.
Edistämme terveellistä ja osallistavaa elämäntapaa	Varmistetaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen, kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntajärjestöjen toimintaedellytykset ja merkitys harrastusmahdollisuuksien ja palveluihin osallistumisen mahdollisuuksien tarjoajana.	Kaupungin myöntämät avustusrahat. Yhteistyösopimukset.

Työikäiset

Tavoite	Toimenpide	Tietolähde/ mittari
Edistämme terveellistä ja osallistavaa elämäntapaa	Työllisyyden edistäminen oikeaan palveluun ohjaamisen keinoin. Yhteistyö työllisyysverkoston esim. järjestöjen ja oppilaitosten kanssa.	Työllisyysmittarit. Työllisyys Hankkeet. Toimintasuunnitelmat ja -kertomukset.
Edistämme terveellistä ja osallistavaa elämäntapaa	Mielen hyvinvointiin liittyvien palvelujen kehittäminen. Pohjois-Savon Mieliteko-ohjelma	Pohjois-Savon hyvinvointialueen hyvinvointikertomus ja hyvinvointisuunnitelma. Mielenterveysindeksi.
Edistämme terveellistä ja osallistavaa elämäntapaa	Huomioidaan erilaiset perheet ja yksinasuvat henkilöt kaupungin palveluissa ja osallisuuden vahvistamisessa.	Toimintasuunnitelmat ja -kertomukset.
Edistämme terveellistä ja osallistavaa elämäntapaa	Kaupunkilaisten osallisuuden vahvistaminen päätöksenteon	Päätöksentekoprosessit.

osallistuvaa elämäntapaa	eri vaiheissa huomioiden vammais- ja vähemmistöryhmät.	Kuntalaiskyselyt. Kohderyhmille suunnatut kyselyt (esim. neuvostot, järjestöt, elinkeinoelämä, muut sidosryhmät)
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Edistetään maahan muuttaneiden ihmisten kotoutumista työelämässä ja vapaa-ajalla. Pyritään varmistamaan palvelujen saavutettavuus myös maahan muuttaneille ihmisille.	Maahanmuuttajien palvelunohjaus. Maahanmuuttaja-asiakasmäärät eri palveluissa ja järjestötoiminnassa.
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Kaavoituksessa ja kaupunkisuunnittelussa huolehditaan riittävästä ja turvallisista aluevarauksista palveluille sekä asumisen mahdollisuuksista palveluiden äärellä.	Kaavavaranto ja tonttivaranto, jotka tukevat palveluita ja asumista.
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen palveluverkkosuunnittelu kytketään alueiden käytön suunnitteluun.	Etäisyys ja matkan turvallisuus lähimpään kouluun ja varhaiskasvatuksen yksikköön asuntoalueilta.
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Kaavoituksen työohjelmissa ja suunnitelmissa priorisoidaan uusien työpaikka-alueiden syntyminen.	Laaditut kaavat/suunnitelmat, joissa on kaavoitettu mahdollisuus uusiin työpaikkoihin.

Ikäihmiset

Tavoite	Toimenpide	Tietolähde/ mittari
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Asuinympäristön esteettömyyden kehittäminen.	Hissillisten kerrostalojen määrän lisäys.
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Asuinympäristöön liittyvän liikkumisen, kävelyn ja pyöräilyn olosuhteiden kehittäminen erityisesti keskusta-alueella.	Katusuunnitelmien, rantojen ja kävely-/puistoteiden esteettömyyden osalta vuorovaikutus ja lausuntopyyntöt käyttäjiltä (ikäihmisten neuvosto, vammaisneuvosto).
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Palvelujen esteettömän saatavuuden ja saavutettavuuden edistäminen kaupunkikeskustassa.	Keskimääräinen etäisyys ja esteettömyys palveluihin (kauppa ja terveyspalvelut).
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Luodaan olosuhteita vaihtoehtoisille asumisen muodoille.	Itsenäisen asumisen poikkihallinnollinen työryhmä ikäihmisten neuvostoa kuullen.
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Toimintakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen kohdennetuilla palveluilla huomioiden myös erityisryhmät.	Toimintasuunnitelmat ja -kertomukset. Voimaa Vanhuuteen ohjelma.
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Ikäihmisten osallisuuden vahvistaminen huomioiden ikäihmisten neuvoston aloitteet. Kehitetään ikäihmisten mahdollisuuksia palautteenantoon yhdessä ikäihmisten neuvoston kanssa.	Toimintasuunnitelmat ja -kertomukset.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen aktiivisuus kaikissa ikäryhmissä

Tavoite	Toimenpiteet	Tietolähde/ mittari
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen huomioidaan kaikissa palveluissa.	Tea-viisari ja aluevertailu.
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Hyte-resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistaminen huomioiden etenkin Tea-viisarin mukaan kehitettävät kohteet kaupungin palveluissa.	Tea-viisari /TOP 10
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Positiivisen, selkeän viestinnän ja tiedotuksen lisääminen hyvinvointiin ja terveyteen liittyvistä asioista. Elämäni kuntoon markkinointistrategian toteutus. Toimintayksikköjen omat viestinnän toimenpiteet. Tiedon saavutettavuus kaupungin verkkoalustoilla.	Kävijämäärät eri kaupungin hyvinvointiin liittyvissä palveluissa. Kävijämäärät kaupungin verkkopalvelualustoilla. Osallisuuskyselyt.
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Eri käyttäjäryhmien osallistuminen palvelujen suunnitteluun jokaisella vastuualueella.	Eri toimialojen toimintasuunnitelmat ja -kertomukset.
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Kannustetaan itsestä huolehtimiseen ja terveellisten elintapojen omaksumiseen monitoimijaisesti.	THL sairastuvuusindeksi

Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Virikkeellinen ja turvallinen fyysinen ympäristö turvataan rakentamalla tai peruskorjaamalla ainakin yksi lähiliikuntapaikka tai liikuntaolosuhde/ vuosi.	Investointiohjelma
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Kehittämishankkeiden aktiivinen haku ja osallistuminen. Jokainen vastuualue on mukana vähintään yhdessä kehittämishankkeessa.	Hankerekisteri
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Hyödynnetään järjestelmällisesti erilaisia väestön tutkimustuloksia ja seurantoja.	Kouluterveyskysely MOVE-testaus (5.lk) Tea-viisari Nuorisobarometri Sotkanet Tilastokeskus THL P-S hyvinvointialueen käyttämät seurantamittarit
Edistämme terveellistä ja osallistuvaa elämäntapaa	Matalankynnyksen liikuntamahdollisuuksien lisääminen kuten maksuttomat ja kohtuuhintaiset käyttömaksut, ohjattutoiminta, liikuntaneuvonta, monialainen yhteistyö.	Toimintasuunnitelmat ja -kertomukset
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Asuinympäristöön liittyvien kävelyn ja pyöräilyn olosuhteiden kehittäminen koko kaupungin alueella.	Uudet kävelyn ja pyöräilyn väylät ja peruskorjaukset.
Kehitämme viihtyisän, toimivan ja turvallisen elinympäristön	Liikuntapaikkojen, kaupunkimetsien, puistojen suunnittelu palvelun keskustaa ja asuntoalueita	Keskimääräinen etäisyys puistoon, puistometsään tai liikuntapaikkaan asunnosta.

7.5 Seuranta, arviointi ja raportointi

Kaupungin toiminta- ja taloussuunnitelmassa sekä talousarvion käyttötaloussuunnitelmissa määritellään tarkemmat mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista. Tavoitteita ja mittareita tarkennetaan tarvittaessa vuosittain. Arviointi ja raportointi tapahtuvat normaalin kaupungin puolivuosisiraportoinnin ja vuosiraportoinnin yhteydessä.

Tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain hyvinvointiin ja terveyteen liittyvien tavoitteiden toteutumista.

Valtuustokausittain arvioidaan tarkemmin väestön hyvinvoinnin ja terveydentilaa erillisellä Laajalla hyvinvointikertomuksella ja -suunnitelmalla. Vastuu Laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman kokoamisella on kaupungin eri sektoreiden edustajista koostuvalla Hyte-työryhmällä ja hyvinvointijaostolla.

8. Laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laatijat

Pekka Partanen, kulttuuri- ja vapaa-aikajohtaja

Kristiina Hyvärinen, rehtori

Eija Heilio, yritysasiantuntija

Tarja Immonen, nuorisotyön koordinaattori

Sari Niemi, kaavoituspäällikkö

Tuuli Sokka, työllisyyskoordinaattori/TYP-johtaja

Hannele Vesterlin, perhekeskuksen johtaja, Ylä-Savon Sote

Kirsi-Tiina Ikonen, sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja

Kaija Rautaparta-Pennanen, varhaiskasvatusjohtaja, hankekoordinaattori

9. Laajan hyvinvointikertomuksen hyväksyminen

Iisalmen kaupungin hyvinvointikertomusosio on ollut kommentoitavana hyvinvointijaostossa 16.9.2021.

Monialaiselta työryhmältä (nuorten ohjaus- ja palveluverkosto) on pyydetty kommentit 23.9.2021.

Hyvinvointikertomus ja -suunnitelma on käsiteltävänä hyvinvointijaostossa 7.12.2021.

Hyvinvointijaosto on pyytänyt lausunnot nuorisoneuvostolta, vammaisneuvostolta, ikäihmisten neuvostolta, tekniseltä lautakunnalta ja sivistys- ja hyvinvointilautakunnalta 27.1.2022 mennessä.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta on antanut lausuntonsa 21.12.2021
 Iisalmen nuorisoneuvosto INN on antanut lausuntonsa 19.1.2022
 Tekninen lautakunta on antanut lausuntonsa 26.1.2022
 Vammaisneuvosto on antanut lausuntonsa 26.1.2022
 Ikäihmisten neuvosto on antanut lausuntonsa 26.1.2022

Kaupunginhallitus käsittelee laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman 7.2.2022 ja lähettää kaupunginvaltuustolle hyväksyttäväksi 21.2.2022 olevaan kokoukseen.

Hyvinvointikertomus -ja suunnitelma valmistellaan osana kunnan talouden ja toiminnan suunnittelu ja prosessia. Suunnitelman tavoitteet noudattelevat kaupungin strategisia tavoitteita. Kaupunginvaltuuston tulee hyväksyä hyvinvointikertomus osana toiminta- ja taloussuunnitelmaa. Suunnitelmaa hyödynnetään Iisalmen kaupungin palvelujen ja talouden suunnittelussa.

Hyväksytty kaupunginvaltuustossa:

___/___2022

Linkkiluettelo

Esiopetuksen opetussuunnitelma, Iisalmi ym.

[Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, Iisalmi ym.](#)

Esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelma, Iisalmi

[Esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelma](#)

Lastensuojelulaki (417/2007)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

OPH:n nettisivut

<https://www.oph.fi/fi>

Oppivelvollisuuslaki (1214/2020)

[oppivelvollisuuslaki](#)

Perusopetusasetus (852/1998)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>

Perusopetuslaki (628/1998)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180772>

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, Iisalmi ym.

<https://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Palvelut/Kasvatus-ja-opetus/Perusopetus>

Perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelma, Iisalmi

[Perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelma](#)

Perusopetuksen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma, Iisalmi

[Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma, SH lautakunta 15.6.2021](#)

Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753>

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma, Iisalmi

[Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma](#)

Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

<https://minedu.fi/varhaiskasvatuslait>

[Lue lisää uudistuksesta](#)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Iisalmi

[Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Iisalmi](#)

Liikuntalaki

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150390>

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190166>

Terveydenhuoltolaki

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

Kuntalaki

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen aktiivisuus

<https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset?r=KUNTA140>

Pohjois-Savon hyvinvointikertomus ja -suunnitelma

<https://www.psshp.fi/web/hyte/suunta>

Vanhuspalvelulaki

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>

Ylä-Savon Sote Kuntayhtymä; palvelut

<https://www.ylasavonsote.fi/palvelut>

